

POŠTNA PLACANA V GOTOVINI

MILADIKA

DRVZINSKI LIST S PODOBAMI

19 LETO 32

XIII

IV APRIL PESMI: Naše polje (Jože Pogačnik) / V tihem večeru (Jože Kastelic) / Gledanje (Janko Samec) — LEPO-SLOVNI SPISI: Veliki Tomaž (France Bevk) / Gospod general (Magajna Bogomir) / Na postaji (Smolej Viktor) / Ko so hrasti šumeli (Minclov - Vdovič) — POLJUDNI SPISI: Ljubljanski grad (France Stelè) / V prepadih (Pavel Kušnaver) / Doktor Zmašek in drugo (Bogdan Kazak) / Mesojede, rastlinojede (dr. Janez Plečnik) — PISANO POLJE: Meje vsemirja (F. S. Šegula) / Nove knjige / Slikarica Anica Zupanec-Sodnikova (K. Dobida) / Po okrogli zemlji / Pogrebne svečanosti na Malajskem otočju (K. s.) — DRUŽINA: To ima po mojem možu (Münch-Vdovič) / Kdor ima vrt (H.) / Rabarbara v prehrani (Š. H.) / Kuharica (M. R.) — ZA KRATEK ČAS: Osat (Mihá Gorjanc) / Bradavica in škratje / Uganke — SLIKE: Anica Zupanec-Sodnikova: Pravljica; Tihožitje; Portret filozofa; Kleklarica; Lokvanji; Japonski motiv; Poletne rože; Predica; Kakteja; Cvetoča kakteja; Stara moška noša. Slika avtorice / Ljubljanski grad: z realke, z Mačje steze, iz leta 1600

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. **Naročnina** za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju.** — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **F. S. Finžgar**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Pleteršnikova 50, ali: **Mladika**, Ljubljana, poštni predal 337; telefon 5095.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Naša druga barvna priloga letošnji „Mladiki“.

Doslej je »Mladika« prinesla že petero barvastih prilog naših domačih umetnikov. Bile so vse podobne oseb (Sveta Družina, Jaselce, portreti itd.). To pot pa prinašamo cvetočo kaktejo, ki bo prav tako okras vsakemu tihemu kotičku na steni naših hiš. Slika naj je vsaj približno ponazorilo, kako žive in tople so slike umetnice Anice Zupanec-Sodnikove, ki jih prinaša aprilska »Mladika« v črnem tisku. Tudi ta, živordeča cvetoča kakteja je od nje.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje.** — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 150 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930 in 1931 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje).
Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

M LAD I K I 1932 IV

V E L I K I T O M A Ž

Povest / Spisal France Bevk

8.

Iz pomladi se je rodilo poletje. Četudi je Ravnica v zimi pusta, polna sneženih viharjev in visokih zametov, je v mesecih žetve in košnje pravi raj. Drugod pripeka sonce, se suši trava, vene listje in usihajo studenci, le pod Vrhom so trate vedno bujno zelene. Priroda je pisana ko kresni venci, dišeča in prepevajoča. Niti najhujše ure pripeke niso brez vetriča, ki šušlja, kot bi prinašal glasove tihe ljubezni.

Bilo je neke nedelje. Žito je že šlo v klasje. v sadovnjakih so bili pokosili vrnico, ki so jo zvečer devali v kupe. Prikazale so se kresnice, murni so začvrčali. Nad njivami so rdele češnje, ptice so se ščebetaje prepirale v vejah.

Štefan je bil tistega dne ostal doma. Očeta ni bilo, po maši je bil zavil v krčmo. Opoldne je bilo nenavadno tiho pri mizi. Slišati je bilo le škrebetanje žlic, brenčanje muh.

V uri je stokalo.

Materin obraz je bil resen, od jutra se ji je bila zarezala ostra črta v lica in se ji vlekla od oči do brade. Oči so ji bile zmedene, mrzlične. Zdaj pa zdaj se je skrivaj ozrla na Štefana, a ni mogla dolgo vzdržati pogleda. Jed ji ni šla v slast. Drugi so zajeli trikrat, a ona enkrat. Kod so blodile njene misli? Že teden dni je ležalo nekaj težkega nad družino, tistega dne se je pridružilo novo, najtežje. Polonina pleča so se krivila, kakor da je legel strop nanje.

Štefan materine spremembe ni opazil, pogledoval je Tinco. Tudi ona je bila drugačna kot po navadi. V obraz ji je bila vrezana resnoba in skrivnost, obenem ji je trepetal poreden smeh v očeh. Kaj le ima? Štefana je razburjalo. Bolj radi teže in bridkosti, ki jo je nosil sam v srcu, kot radi njenega dozdevnega smeha, je revsnil:

»Žakaj se režiš?«

»Saj se ne; kaj se ti zdi!« se je Tinca začudena zavzela. »Glejte gal!«

Res, čemu se je tako razvnel? Kar na lepem, za prazen nič. Tinčin in materin pogled sta se nemo sporazumela. Tega ni prezrl, pogledal je v mizo.

»Mati pravi, da moraš jutri nesti v mlin,« je spregovorila Tinca.

Štefana je pogrelo. »Naj nese Jošt,« je rekel zamolklo.

»Pretežko bo za Jošta,« je dejala mati ubito. Ni ga pogledala.

Tedaj je Štefan obsedel kot okamenel. Pogled mu je splezal s Tinca na mater, ki je krčevito stiskala ustnice in se vsa tresoča zaman trudila, da bi ulovila drobljanec v podžganki. Fant je čutil mravljince po hrbtu. Tedaj je opazil tudi materino spremembo. Zazdelo se mu je, da je narahlo odgrnil zastrto skrivnost. Štefan je občutil bodljaj v srcu.

»Moja noga ne bo več stopila v mlin,« je rekel. Pri tem je bil tako zmeden, da mu žlica ni našla čez rob skleda.

Nastal je tesnoben molk. Štefan je sedel kot na žerjavici, juha se mu je polivala po mizi.

»Menda se je v mlinu nekaj podrlo,« je počasi in žalostno spregovorila mati. »Pogledati moraš, če se dá popraviti.«

Polona je stežka zadrževala jok. Besede so bile mehke, na Štefana so padale kot udarci. Zadrgnilo se mu je grlo, oblila ga je rdečica. Trdó je položil žlico na mizo in srepro gledal predse. Tinca je strmela v skledo, bila je že sita, a je še vedno zajemala. Mati se je nenadoma dvignila in šla v vežo.

Znova je bilo vse tiho. Štefan je slišal udarce srca. Kar razganjalo ga je, moral je govoriti. Premeril je Jošta z ostrim pogledom in mu namignil. Ta je razumel, poklical je psa in odšel iz hiše.

Tinca je položila žlico in se površno pokrižala. Buljila je v bratove noge, ki so ko pijane kolo-vratile od ure do okna, od okna do ure. Ustavile so se, pogleda sta se srečala.

»Zakaj se venomer smeješ?«

»Saj se ne smejem. Ne bodi vendar tako čuden!«

V resnici se ni smejala, le izraz njenih oči je bil pol smeha, pol nejevolje.

»Tinca, kaj pomenijo materine besede?«

»To moraš sam vedeti,« se je sestra obregnila. »Že vsa fara govori.«

Vsa fara? Štefan je klecnil v kolenih. Oblil ga je mrzel znoj, stisnil je pesti. Koga naj bi udaril? Sebe? Prvi srd ga je v hipu popustil. postal je ponižen. Kaj naj stori? Kaj naj reče? Še sanjalo se mu ni, da bo kdaj prisiljen govoriti o takih rečeh s svojo sestro, ki jo je še vedno imel za otroka. V tistem trenutku mu je postala neznano blizka.

»Pa kaj govoré ljudje?«

Tinca mu ni takoj odgovorila. Gledala je v mizo, s prstom mazala polito kapljo juhe, ustnice so se ji šobile v nejevoljen izraz, slednjič je dvignila glavo.

»Ti že sam veš, kaj lahko govorijo. Kaj bi se delal neumnega! Materi je povedala Ivanka.«

Fant je stopil do peči in se zgrabil za zdič. Buljil je nekam v kot. Le napol je poslušal Tinco, ki je v pretrganih besedah, gledaje v roke, povedala, kar je vedela... V Meline je bila prišla neka ženska iz Potoka. Ta je razbohnala. V dveh dneh se je razneslo.

»Prekleti jeziki!« si je Štefan segel z roko na čelo.

»Ali ni res?« je vzdrhtela Tinca.

»In če je tudi res, ali je to treba vlačiti po zobeh?« se je Štefan razburil in divje pogledal.

Tinca ni imela več smeha v očeh. Gledala ga je strmo, izpod čela, in se igrala z nageljnom v nedrijih.

»Tako si naredil,« je rekla zateglo, očitajoče, »da nas bo sram ljudi. Še k maši ne bomo mogli, ne v Meline ne v Smrečje.«

»Ti pa molči!« je vzrojil brat.

»Ne, ne bom molčala,« je Tinca vsa gorela. »Tega nisi storil kot fant. Dejal si, da bi vzel Hribarjevo Tonco, ko je bila ona že tako... Vsak lahko greši, a tako delajo barabe, da veš...«

Od razburjenja jo je premagoval jok, a preden je končala, se je prestrašila. Štefan se je usločil kot mačka, mislila je, da bo planil nanjo, a je le zbežan letal po izbi, kot da ne najde izhoda.

Ne da bi se ozrl po Tinci, je poiskal klobuk in si ogrnil jopič in že je bil v veži. Tinca je videla, kako je izginil skozi vrt na polje.

9.

Štefan še nikoli v življenju ni bil tako razburjen kot tistega dne. Mešanica čuvstev, jeze, žalosti, obupa in sramovanja se je pretakala v njem. Ko je tekel čez polje, se ni ozrl. Na stezi med njivami so se sprehajala dekleta, klicala so ga in mu mahala v pozdrav. Dvignil je obraz in se grenko nasmehnil. Da bi jih prevaril, je zavriskal. Imel je eno samo željo: da bi čimprej dosegel gozd.

Med visokimi drevesi, med mahovitimi skalami je postal. Gozd je tiho šumel. Skozi košate krošnje je komaj komaj prodiralo sonce in se v trikotnih lisah in cekinih svetilo na zelenih tleh. Iz skupine smrek je bilo slišati krik šoje, nekoliko niže je ščekala veverica... Kolikokrat je Štefan zavzet poslušal glasove gozda! Tistega dne mu je bilo vse tuje.

Saj še ni hodil četrt ure, a je že ves omrtvičen sedel na kamen, si podprl glavo. Kam gre? H Gabrijele? Prihajale so mu misli, se prepletale druga z drugo. Pred njim je stala Tinca, šobila ustnice: Saj si dejal, da bi vzel Hribarjevo Tonco, ko je bila ona že tako... Tako delajo barabe... Te besede so ga zbudile, da bi bil zavpil. Dà, senca resnice je bila na tem, a vendar je bila laž, laž.

Pred njim se je zabliskal drug prizor... Bilo je še pozimi, ko so se v družini drug drugega izogibali s pogledom in z besedo. Mudil se je na skednju in delal rezanico. Gnal se je, da mu je tekel znoj s čela. Kosa je srdito hreščala, mati mu je podajala pod roko. Ves čas ga je otožno pogledovala, imela je nekaj na srcu. Slednjič je spregovorila. Beseda je dala besedo. Ali se je Štefan tako nerodno izražal, ali je nalašč vzbudil sumnjo, da mu nič več ni do Gabrijele? »Saj je dovolj drugih deklet,« je radostno zadrhtelo iz matere. Še ob spominu ga je zbudilo grenko razočaranje, ki ga je takrat občutil. Roke so mu bile kot mrtve obvisle ob telesu. »Mati, ali ste tudi vi taka?« je zaječal. Joj, kako je ta beseda mater grozno zbolela! »Saj hočem dobro le tebi,« je zajokala. Še nikoli mu ni tako razkrila svojega srca. Prevzelo ga je usmiljenje, v tistem trenutku bi bil rad pomagal materi, ne sebi. »Počakajmo!« je dejal. »Vse se bo še uredilo, samo od sebe...«

Meseci so tekli. Kako je bila mati razumela njegove besede? Ali jih je pozabila? Morda je pričakovala noč in dan, da bo stopil pred očeta, imenoval ime drugega dekleta. Saj je morala opa-

Anica Zupanec-Sodnikova: Pravljica.

ziti, da njegov korak že več tednov ni nameril v dolino. Še v mlin ni nosil, naganjal je Jošta. Vse noči je hodil okrog, kot da ne najde miru. Za delo je postal pritepen. Mati ga je gledala, kot bi ga z očmi vpraševala: sin, kaj je s teboj?

Da, materine oči so gledale globoko, a pravega niso uganile... Biló je pred tednom, češnje so bile že zrele. Oče in Štefan sta zlezla po kosilu vsak v svoj vrh. Mati je sedela na trati pod drevesom. Štefan je opazil, kako je venomer gledala v daljavo in težko razmišljala. Ko je zlezal z drevesa, je sedel poleg nje. »Ni prav, da se tako ugonabljaš vse noči; enega dekleta bi se moral držati,« je pel njen glas. »Enega? Očetu bi nobeno ne bilo po volji,« ji je odgovoril. Porodila se mu je neka misel in mu v nasmehu okamenela na obrazu. Ko je prisedel k njima še oče, je zinil: »Ali bi se Hribarjeve Tonce branili?« Tomaž je dolgo molčal in gledal v konce čevljev. Tonično pridnost je večkrat hvalil. Na sebi je čutil žgoče Polonine in sinove poglede. Nenadoma se je dvignil in zamrmral: »Te že ne boš vzela. Kaj me imaš za norca!« In je odšel, ne da bi se ozrl. Štefan se je zasmel. »Vidite, mati. Noče prepisati, zato mu nobena ni po volji, nobena. To je.«

Kako strašno so zastrmele materine oči! Ni imela besede, še srce ji je zastalo. Iz za medlega upanja se je dvignil mrak bodočih dni. Štefan je bil že daleč na polju, ko je še vedno čepela v bregu. A zakaj ni Tinci vsega povedala? Do Tonce mu ni bilo, z njenim imenom je le ulovil očeta. Ljubil je Gabrijelo. Ob misli nanjo so se mu vselej živo prebudili spomini na prva srečanja.

Prinesel je bil v mlin, prisedel k dekletu in se šalil. Roka mu je segla okrog njenega pasu, a ona ga je ošinila s pogledom: »Štefan!« To ga je zadelo. Še se ji je bližal, a ona se mu je umeknila: »Če so ti druga dekleta za igračo, jaz ti ne bom.« Bil je pač najstarejši sin premožnega kmeta, dekleta se ga niso otepale. To mu je bilo novo. Gabrijelino vedenje ga je sprva jezilo, a nato ga je vedno bolj privlačevalo. »In če bi bil tvoj za vedno?« jo je vprašal. Gabrijela je molčala, le njene oči so pritrjevale.

Verjela mu je, vse mu je verjela. In če bi ji bil tudi lagal, bi mu bila verjela, ker ga je vzljubila. Pa saj ji ni lagal. Njuno razmerje se ni ohlajalo, poglobljalo se je od dne do dne. Vsaki-krat, ko sta govorila, je Štefan odkril kako novo vrlino v njej. Bila je različna od matere in sestre.

»Ali znaš delati na kmetiji?« jo je vprašal. Dà. Ali naj bi rekla, da ne? Pripravljena je bila na vse.

Ni ji zatajil, da se je oče brani. Radi tega ga ni imela nič manj rada. »Ali ne moreva živeti tudi brez grunta?« ga je vprašala. Štefanu se je zdelo to manj mogoče kot njej. In vendar mu je prav ta beseda Gabrijelo neznano približala. Ali je v Štefanu res tako živo plala moška kri? Morda se je bal, da je ne izgubi in jo je hotel z vsemi sredstvi prikleniti nase. Gabrijela mu je bila tako vdana, čutila se je tako njegova, da bi bila skočila za njim v prepad.

Od tiste nesrečne noči se je vse čudno preobrnilo v njem. Mučil ga je trpek občutek, kakor da Gabrijela ni zadosti močna in poštena. To čudaštvo, ki temelji globoko v moški nravi, ga je bridko odbijalo od nje. In vendar se je prav tedaj jasno zavedal, da je za vedno zvezan z njo. To ga ni plašilo. V glavi so se mu porajali drugačni strahovi. Kaj zdaj? Domov je ne more pripeljati. Očetova trma je šele tedaj z vsemi strahotnimi posledicami stopila predenj. Kaj ji poreče, ko mu bo razodela skrivnost? Bilo ga je groza. Kaj bo, ko bodo izvedeli ljudje? Bil je zbežan, ranjen v svojem fantovskem ponosu. Zgrabila ga je misel, da bi šel po svetu. Kam? Zavrgel jo je.

To stanje, ki mu ni dalo miru ne podnevi ne ponoči, ga je delalo norega. Kakor je stal neodločen pred bodočnostjo, tako se je bal tudi Gabrijele. Dva dolga tedna ga je zaman pričakovala. Nato mu je bilo vsak dan teže stopiti prednjo... Mati ni mogla slutiti, kaj ga preganja. Zdaj ji je znano. Vse, vse. V trenutku je pozabil na ljudi, na mater, na Tinco. Kaj so mu drugi mar? Pred njim je stala Gabrijela... Tisto, kar bi mu morala le ona razodeti, ni zvedel iz njenih ust. Pa saj ni ona kriva. Kaj ji poreče, če ga bo vprašala, zakaj ni prišel? Naj ji reče karkoli, ona si bo to po svoje razlagala. — »Ali sem res baraba?«

Neurejene misli so kovale v njem. Glava mu je zlezla nizko med kolena... Predramil se je.

Dvignil je obraz in pogledal v vrhove dreves. Sonce se je že nagnilo v zaton, a ni še zašlo. Dvignil se je in stresnil z rameni, kot bi bil vrgel breme s sebe. Obraz mu je bil spremenjen, postaran.

Počasi, s pijanimi koraki je stopal v dolino.

10.

Celo uro je Štefan hodil okrog Lužarjeve hiše, trikrat je zabrlizgal, a se mu Gabrijela ni oglasila. Grabila ga je jeza, a obenem mu je legla v dušo taka plahost, da bi bil najrajši odšel in se ne pri-

kazal več. Toda moral je govoriti z Gabrijelo. Stisnil je pesti, kot da tišči ves pogum v njih, in stopil proti hiši. V veži je bila gosta tema, zadel je v neko orodje, ki je zaropotalo, in se preplašil. Postal je in poslušnil. Nič. Za steno je šumela voda.

Otipal je vrata v izbo in vstopil. Za mizo sta v medli luči sedeli Lužarica in Lenka. Pravkar sta se pomenkovali z resnimi obrazi. Ko sta zagledali Štefana, ki je v zadregi obstal za vrati, sta umolknila. V njunih očeh je bil izraz začudenja in neprikrite nejevolje.

Fant se je prestopil za korak, noga se mu je zapletla. Z enim pogledom je ošvignil vse kote izbe, Gabrijele ni bilo. Kje je? Bilo mu je tako tesno, da je stežka spregovoril in pozdravil.

»Le sedi, Štefan,« je rekla Lužarica strupeno. »Mislili smo že, da si umrl.«

Štefan je potegnil klobuk na oči. Tak način govorjenja ga je dražil.

»Če bi bil umrl, bi mi bili zvonili. Le dela smo imeli čez glavo. Poletje je.«

Lagal je. Kaj pa naj bi drugega rekel? Vrata od kamre so se narahlo odprla, samo za špranjo. Štefan je zagledal ozko črto Gabrijelinega obraza, ki se je umeknil, ko je bil komaj zasijal.

»Fantje imajo zmeraj dovolj časa za dekleta,« se je posmehnila Lenka.

»Seveda, dokler jim cvetejo rožice,« je Lužarica stisnila ustnice. »Ko se pokaže trnje, pa stisnejo rep med noge ko strahopetni psi.«

Besede so merile naravnost v dušo. Štefana je zaskelilo, kar same od sebe so se mu stiskale pesti. Privzdigovalo ga je, da bi bil odšel. Pa je ves zmeden mislil na Gabrijelo, samo na Gabrijelo. Zbral je vse moštvo in pogum: »Kje je Gabrijela?«

»V kamri,« je odgovorila Lenka. »Gabrijela!«

Pretekle so tri mučne minute, preden je prišla Gabrijela. Štefanu se je zdela bolj visoka kot navadno. Bila je oblečena v temno obleko, zato so se zdela njena lica še bolj blede. Prav nič ni skrivala, da je pravkar jokala. Fantu se je zdela ljubkejša kot kedaj. Dvignil bi se bil in stopil k njej. Val usmiljenja in samoočitanja mu je zalil srce.

»Prisedi, Gabrijela,« je dejal z mehkim, ljubečim glasom in se ji je umeknil.

Pogledala ga je. V njenih očeh ni bilo niti sence očitanja ne jeze. Ali mu je že v hipu, ko ga je zagledala, vse odpustila? Taka vdanost in toplina je vela od nje, da je fanta kar stresalo. Sedla je k peči.

O, kako strašno je bilo vse to! Štefan je sedel ko priklenjen. Ni vedel, kam bi pogledal, kaj bi

rekel. Če bi bila z Gabrijelo sama, bi našel tisoč besed. Zdaj je sedel ko pred sodniki. Med dolgim, mučnim molkom ni bilo slišati drugega ko zamolkel šum vode, ki je tekla čez jez. Pogledovali so se, kot bi se vpraševali, kdo naj prvi začne.

Vstopil je Lužar. Bil je plečat človek, imel je krive noge in širok obraz, ki je bil poln neke bojazni in dobrote. Obstal je in začudeno gledal, nato je z vzdihom sedel na klopi ob kamri.

»No, zdaj se le zgovorita!« ju je opomnila Lenka s škodoželjnim nasmehom.

»Kaj bi dosti govorila,« je Štefan dvignil roko, kot bi hotel seči po klobuku, a mu je znova padla na koleno. »Prišel sem, da se uredi, kar je urediti.«

»Urediti se dá samo na en način,« je Lužarica bliskala z ostrimi očmi. »Tu ni treba mnogo besed. Poročni prstan ji natekni, domov jo popelji! Ali ne, Mohor?« se je okrenila do moža.

Vsem je bilo znano, da Lužar pri hiši ni imel prve besede. Žena se je obračala nanj le iz spodobnosti. Mož je pogledal na staro brklarijo pod klopijo in nekaj nerazumljivega zamrmral v brado.

Gabrijela je sklonila glavo. Med prsti je mečkala predpasnik, nanj so kapale solze.

»Tako mislim tudi jaz,« je rekel Štefan obotavljaje se, zateglo. »Le hiše še nimam. Oče mi noče prepisati. Saj ga poznate, trden je še in pa — take pameti... Pa tudi Gabrijela se brani...«

Težko se je bilo iztrgalo iz njega, vendar je povedal vso resnico, ki jo je Gabrijela že vedela. Pri tem je boječe pogledal dekle. Lužarica je s pogledom oplazila moža in Lenko. Tenke ustnice so se ji skrivile v zaničljiv izraz.

»Ali ti ženo izbira oče?«

Lenka se je prisiljeno zahihitala.

»Tega ne,« je radi očitnega zasmeha divje zagorelo v fantu. »Kdo to pravi? Žene mi ne izbira, a dokler je živ, mi lahko nagaja.«

»To je eno in isto,« je razložila Lenka.

Štefan jo je prebodel z očmi. Ta ženska mu je bila zoprna. Do tistega trenutka se je zadrževal, a tedaj je v srdu kar bruhalo iz njega: »Če hočeš vedeti, Lenka, oče se zato brani Gabrijele, ker misli, da je taka kot si ti... Gabrijele ne pozna, o tebi pa je že slišal.«

Bilo je izgovorjeno. Štefan je obstrmel nad lastnimi besedami. Gabrijela se je dvignila in ga ošinila z brezizraznim pogledom, nato je odšla v kamro. Mohor se je nemirno premaknil na klopi. Lužarčin obraz je okamenel v nemem strmenju. Lenka je poskočila in obstala za vrati.

»V prave koprive smo segli,« je sikala. »To rečem, nič drugega. In še to, da je bolje, da pusti Gabrijelo, kot da bi začeli še pri nas ukazovati.«

Odšla je srdita in trdó zaprla vrata za seboj. Njen glas je bilo slišati še iz veže.

»Pa po otroka boš prišel, ne?« je čez nekaj časa vprašala Lužarica zlobno. »Ali naj ti ga prinesemo pred prag?«

Vsi so bili natakneni. Še Mohor se je dvignil in razjarjen meril izbo. Gledali so se, kot da bodo zdaj zdaj začeli lajati drug v drugega. Štefan se je zavedel, da je bil besedo ali dve preveč zinil. Bil je pač v tuji hiši. Znova je čutil pomirjenost in zadrego.

»Otroka mi ne bo treba nikamor nositi. Z Gabrijelo se bova vzela.« To je bil Štefanov trden sklep.

»Kam jo popelješ?« ga je merila Lužarica z majhnimi očmi, blede ustnice so se ji krčevito premikale. »Pri nas ne potrebujemo zeta.«

»Gabrijela bo moja žena,« je Štefan položil pest na mizo in se dvignil. »Kam jo popeljem, to je pa moja zadeva.«

»Ne samo tvoja,« se je zarahljala ženska. »Tako na nič je pa ne damo.«

»Ne bojte se, ne bo stradala,« je raslo iz fanta. »Nekaj besed bi še rad govoril z njo,« je stopil proti kamri.

Lužarica se je postavila predenj.

»Ko boš uredil z očetom, boš govoril z njo. Zdaj pa nič več, niti besede. Greha je zadosti.«

Štefan je stal nekaj trenutkov in gledal na žensko, ki mu je srdita zapirala pot. Grabilo ga

Anica Zupanec-Sodnikova: Tihožitje.

Anica Zupanec-Sodnikova: Portret filozofa.

je, da bi jo pehnil od sebe — a bila je vendarle Gabrijelina mati. Požrl je jezo, žalost in sramoto, potegnil klobuk na oči, se okrenil in odšel iz izbe.

V tistem hipu ni mislil, da bo še kedaj prestopil prag te hiše. Za hišo je postal in se zamislil. Iz mraku poslopij, iz pošastnih senc se je dvigala ena sama jasna, svetla slika: Gabrijela. Krenil je po prstih do kamrinega okna in poklical:

»Gabrijela!« In še dvakrat: »Gabrijela!«

Ni se oglasila — v kamri je bila tema.

11.

Še nikoli v življenju si Štefan ni vedel tako nič svetovati. Dolgo je stal na poti nad mlinom, buljil v črna poslopja, v širok trak vode, ki se je srdito penil pod jezom. Kljub težkim razmeram v domači hiši je komaj vedel, kaj je srčno trpljenje. V tistih minutah se je dušno postaral za deset let. Taval je v temi, tipal ko slepec, a ni našel poti.

Oslonil se je z roko na kamen, ki je molel iz brega, nagnil glavo, najrajši bi jo bil privil k hladni zemlji in zajokal ko dete. Boletni jek se mu je izvil iz prsi, telo mu je zadrhtelo.

Kam zdaj? Domov? Ta misel mu je bila strašna. Bal se je obrazov, ki ga bodo merili pomenljivo, očitajoče. Še misel na materine solze ga je pekla. Ali naj gre med fante? Glas se je že raznesel, vsi govorijo o njem in se smejejo. Sramoval se je. Njegovega fantovanja je bilo konec. Čutil se je globoko zapuščenega.

Stal je, omahoval, ni se vedel odločiti. Tedaj je prišel človek po poti. Štefan se je zdrznil in se tesneje privil k bregu, da bi ga oni ne opazil. Ne, nikogar ni maral srečati, z nikomur govoriti.

Neznanec pa je obstal tik njega.

»Kdo je?«

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« je Štefan osramočeno pozdravil, ko je spoznal župnika iz Melin.

»Na veke! Ti si, Štefan? Glej ga! Kaj pa stršiš tod okrog?«

»V temi je vsaka ovca črna,« je Štefan potlačil zadrego.

Župnik se je vračal z obiska od vikarja v Šmarju. Pot je bila pusta, ozka steza je vodila čez strma pobočja, skozi gozdove, sipine in senožeti. Duhovni ni bil kaka strašljiva baba, vendar mu je bilo vselej, ko je hodil skozi divjo samoto, nekam tesno pri duši.

»Če greš v Meline, Štefan, greva lahko skupaj.«

To je bila beseda. Štefan se je je kar zveselil. Njegovega omahovanja je bilo konec. Saj niti ni dejal, da je mislil prav v Meline, kar šel je.

Noč je bila tiha, mirna. Iz doline je vela hladna sapa, kljub temu so jima stopale goste kaplje znoja na čelo. Štefan in župnik sta krenila s kolovoza na stezo, ki se je zdaj v vinkalicah, drugič v napeti črti spenjala v breg, se vila čez korenine med grmovjem in med skalami. Včasih je noga nevarno zdrsnila, izdril se je kamen in se kotalil v dolino. Od jasnega neba je prihajalo le malo svetlobe, v gozdu je bila tema ko v rogu.

Fant je stopal naprej, nekam prehitro, da ga je župnik le stežka dohajal. Opozarjal je na korenine in na skale, odgrinjal veje, ki so rasle na pot... V senožetih, skozi katere sta šla, so letale kresnice. V travi so cvrčali murni. Iz dna črnega gozda se je oglašala sova.

Govorila sta malo. Nekaj besed o vremenu, o poljskem delu, o pretepu v sosedni vasi. Štefanu je bilo nerodno. Saj ni vedel, kaj naj vprašuje, kako naj odgovarja. Če bi bil sam, bi bil zapel in zavriskal.

»Ali je bilo v potoški krčmi mnogo ljudi?« ga je vprašal župnik, ko sta stopila na ravno stezo.

»Nisem bil v krčmi.«

»Si pa že spet vasoval!« je karajoče zazvenel župnikov glas.

»Pri Lužarju sem bil.«

Vso kri mu je pognalo v obraz. Moral je povedati po pravici, ni bilo vredno tajiti.

»Mhm. Tako? — Ženiti se boš moral, Štefan.«

V fantu je zadrhtelo. Ali župnik kaj ve?

»Oče mi noče prepisati,« je odgovoril.

Steza se je v napetem loku vlekla skozi veliko senošet. Trava je opojno dišala in se smukala okoli nog. Na pot je pritekla žival, za hip prestrašena obstala, nato se je izgubila v travi.

»Bosta pa z dekletom malo počakala,« je menil župnik po kratkem razmišljanju. »Saj je Gabrijela še mlada.«

Štefana je kar pomrazilo. Ali ve? Morda ga samo skuša? Neka skrivnostna sila ga je gnala, da bi se izpovedal. Tri ko večnost dolge minute se je boril, mrzel znoj mu je stopil na čelo.

»Ne moreva čakati,« je rekel zamolklo.

»Ne moreta čakati?« se je župnik zavzel. In kakor da se mu je v hipu posvetila prava misel, je rekel zamišljeno: »Ti že veš, Štefan.«

Moj Bog, kako je fantu bilo srce! Od tesnobe in sramu je kar usta odpiral. Ali ga ni ves čas, odkar je bil stopil iz mlina, mučila želja, da bi komu razodel svoje srčne stiske? Dvakrat na leto je pri spovedi izšepetal župniku vse svoje človeške slabosti. Pred Bogom je bilo odpuščeno, vse pozabljeno. Nihče, še njegova mati ga ni mogla tako globoko poznati in razumeti kot ta človek, ki je hodil za njim in mu je okovana palica zamolklo pela po pesku. Ne, ne, če bi bil dan, bi radi sramu za nič na svetu ne odprl ust. Tedaj ga je objemala skrivnostna poletna noč. Bila sta sama v vsej neskončni temini. Štefanu se je zdelo, da ne govori človeku, ampak duša duši. Besede so bile jecljajoče, nerodne. Noben stavek ni bil do konca izgovorjen. Pa saj je bilo sploh nemogoče govoriti, se obsojati ali olepšavati... In vendar je povedal vse... Ko je utihnil, je strmel v nejasne oblike človeka, ki je stal pred njim in čakal.

Župnik je bil postal na stezi in se oprl na palico, strmel nekam v dolino in poslušal. Nekatero besede je stežka združil v zmisel... Molčal je. Čez nekaj trenutkov tišine je pogledal na zvezde, kot da v njih išče rešitve.

»Tako je, Štefan,« je slednjič spregovoril.

»Vsak greh pade ko skala na človeka. Pa kar je, to je, Bogu gre sodba, ne ljudem. Le poguma ne smeš izgubiti. Poročita se, saj oče ne bo vedno.«

»Sramujem se, da bi moral čakati očetove smrti,« je z vzdihom prišlo iz fanta.

»Saj s tem mu ne želiš smrti,« je župnik ves oživel. »Vsi bomo umrli. To pa veš, kaj moraš storiti, ne?«

Anica Zupanec-Sodnikova: Kleklarica.

»Vem,« je pritrdil. »Pa — kako bova živela?«

»Štefan!« je prišlo ostro karajoče iz teme za njim. »Dokler imaš tako močne in zdrave roke, ne smeš vpraševati, kako boš živel! Ali je malo dela na svetu? Kjer pa je delo, tam je tudi kruh.«

Fant je bil osramočen. Vendar mu je teža padla raz srce; postalo mu je neznansko lahko v duši. Zavriskal bi bil, če bi mu vpricho župnika ne bilo nerodno.

»Govori z očetom! Mar misliš, da si bo rajši naprtil še sramoto, da mu sin pojde od hiše?«

Štefan je mislil. Pred njim je stal oče v svoji grozeči podobi.

»Kolikor poznam očeta, se ne bo vdal.«

Nekaj časa sta molčala.

»V enem mesecu bodo začeli graditi novo cesto,« je povzel župnik. »Delavcev bo primanjkovalo. Lužar naj vama da kamro. Kako leto bosta že prestala.«

Te besede so ko petje zvenele na Štefanovo uho. Odnale so mu ostanek turobe. Postal je tako zamišljen v bodoče življenje, da se skoraj ni zavedal, kaj mu župnik pripoveduje. Ob župnišču sta se poslovila ko stara prijatelja. (Dalje prih.)

NAŠE POLJE

Mlado polje. Zlato polje.
 Tod sam dobri Bog
bil bi drage volje,
 če bi hodil še okrog.

Križev teden — nič.
 Kaj procesije za dež!
Samo raste, samo cvete!
 Sama v klasje pojde rž.

Kaj Marjeta, Jurij kaj!
 Niso svetcem se priporočili,
za vasjo so jeruš pili,
 muziko za ples nategovali.
Sonce z roso žetev daj!
 Dolgo smo obdelovali!

 Za hip le oblak
 spačen ko vrag
nad našo goró sine —
 blisk — in mine:
ko v vojni vihri zmandrano,
z ledenimi strelki vse posejano
je mlado poljé.

 Berači!
Vse glave ko jelkov trš — ko da so se odlomile.
Vse vaške poti so cilje zgubile.
 Mož zdaj ko senca po vasi se vlači.

Zrna pšenična nosijo božji obraz.
 Zrna pšenična v fla so vkopana.
V žalostnem soncu se ziblje le plevasti klas.
 Čez polje nekoga k pogrebu nesó.

 Za polji pa naš razgleduje se čas,
 sodi nas:
v roki pomane sleherni klas:
blagor njim, ki so mrtvi,
 pa nosijo božji obraz...
 Jože Pogačnik.

V TIHEM VEČERU...

V tihem večeru se dim iznad streh izmotava,
rahlo ječanje zvonjenja večernega plava
nad tiho, v mrakove tonečo vasjo.

Sredi hiš — križ teman v nebo strmi.
Rahle sence že polja preprezajo,
žalostne misli se v dušo pogrezajo,
 sence so pale že tudi na križ.

 Skoro utone še On, Trpeči,
sred mračnih, pogreznjenih hiš...

 Jože Kastelic.

GLE DANJE

I.

Strmiš v nebo in molk ti odgovarja!
 O, še rešitve ni te črne uganke,
ki te zapleta v svoje tesne zanke,
 da si ko riba, ki po mreži udarja!

Kako je strašna volja Gospodarja,
 ki nas je vrgla v svet Noči-neznanke,
kjer brodimo ko muhe neugnanke
 in delamo račune brez krčmarja!

Tu vse, kar vstaja v naši žejni duši:
te slutnje večne, drzne hipoteze,
vse s časom spet se samo váse zruši.

Ostanejo samó še smrti steze —
a še takrat, ko mirno spimo v ruši,
pod roko smo Ljubezni in Jeze!

II.

Pa tudi če preriješ se do vrha
 in s soncem si oči umiješ slepe,
da se od duše ti bridkost odkrha
 in v njej ostanejo le zarje lepe,
mar misliš, da telo, oslovska mrha,
 tedaj v luči okrepi si sklepe,
življenje, da ne bo več bridka prha,
 v kateri te usoda z bičem tepe?

O blazna misel, ki rešitve hoče
od lastnih sanj begotnega odjeka,
ki zanj v molitvah svojih vriska, joče!

Ne slutiš pesmi še, ki v vek iz veka
oznanja, da On sam je Bog — On — Oče,
ki te postavil v svet je za — človeka!

III.

Tu tŕpi, bij se s svojimi željami,
 ki vsaka te na sto načinov reže!
Tu duh naj razprostira svoje mreže
 za srečen lov med večnimi vodami!

Tu naj vsak dan se misel v tebi drami,
 da vse, kar morda zdaj svoj cilj doseže,
že jutri v naročje smrti leže,
 ker vse minljivo je, kar je med nami!

Le eno je, kar tli pod nébom večno
ter iz preteklosti v bodočnost se ozira
in smeje vsému se, vse srečno, srečno:

To zlato sonce je, ki sred vsemira
brzi vsak dan v daljavo kolotečno
in je podoba naših src nemira!

 Janko Samec.

LJUBLJANSKI GRAD

Spisal France Stelè

Župan Ivan Hribar je že po nakupu grad namenil boljši usodi in zasnoval v njem muzej. Načrt se ni uresničil in bil že pozabljen, ko je ob koncu svetovne vojne zdramilo iz spanja Ljubljano novo življenje, zbujeno po zedinjenju v veliki jugoslovanski državi. Doslej značilno, po možnosti vedno zapostavljano pokrajinsko avstrijsko glavno mesto, je Ljubljana naenkrat postala ne samo dejansko središče združenih Slovencev, ampak celó tretje najpomembnejše mesto velike države. Oboje ji je naložilo posebne naloge, ki jih je začela reševati, kakor je vedela in znala. Dolžnosti in potrebe našega mesta so s tem položajem postale namah čisto druge. Kmalu smo se morali tudi zavedeti, da kulturni okvir, ki ga je bila odmerila avstrijska uprava Ljubljani, niti od daleč ne ustreza novemu položaju. Dobili smo univerzo, Narodno galerijo, celo vrsto kulturnih ustanov in smo se morali zavedeti, da nam še mnogo manjka, kar se danes smatra za bistveno merilo kulturne samostojnosti. Spoznati smo morali, da v tem pogledu baš obstoječi ljubljanski muzej niti daleč ne zadošča nalogam, ki jih stavi

nanj okrog tega mesta osredotočeni in v njem svoj reprezentativni simbol si ustvarjajoči narod. Galerija je sicer dobila svoje prostore, novoustanovljeni narodopisni muzej pa, če bi tudi hotel, radi pomanjkanja prostora v sedanjem poslopju ne more nikamor. Zavedeti smo se morali, da nam manjka kulturno zgodovinske galerije portretov naših zaslužnih mož, zbirke zgodovinskih slik naših pokrajin in selišč, tujsko propagandnega muzeja ter posebno umetno obrtne zbirke. Mesto Ljubljana je moralo začeti tudi samo misliti na mestni muzej, in še to in ono bi se moralo pojaviti, kakor hitro bi se lotili sistematične izgraditve našega muzeja. Tako se je kar naenkrat zopet pojavila nekdanja Hribarjeva misel, naj se grad preuredi v odlično reprezentativno kulturno stavbo. Plečnikov sen o slovenski akropoli, ki smo se seznanili z njim v februarški številki Mladike, ni prav nič drugega kot dokaz, da se iz gradu dá narediti praktično uporabno muzejsko poslopje, ki bi pri primerni preureditvi svoje zunanjsčine dvignilo tudi lepotni pomen tega bistvenega člena zunanje slike našega mesta.

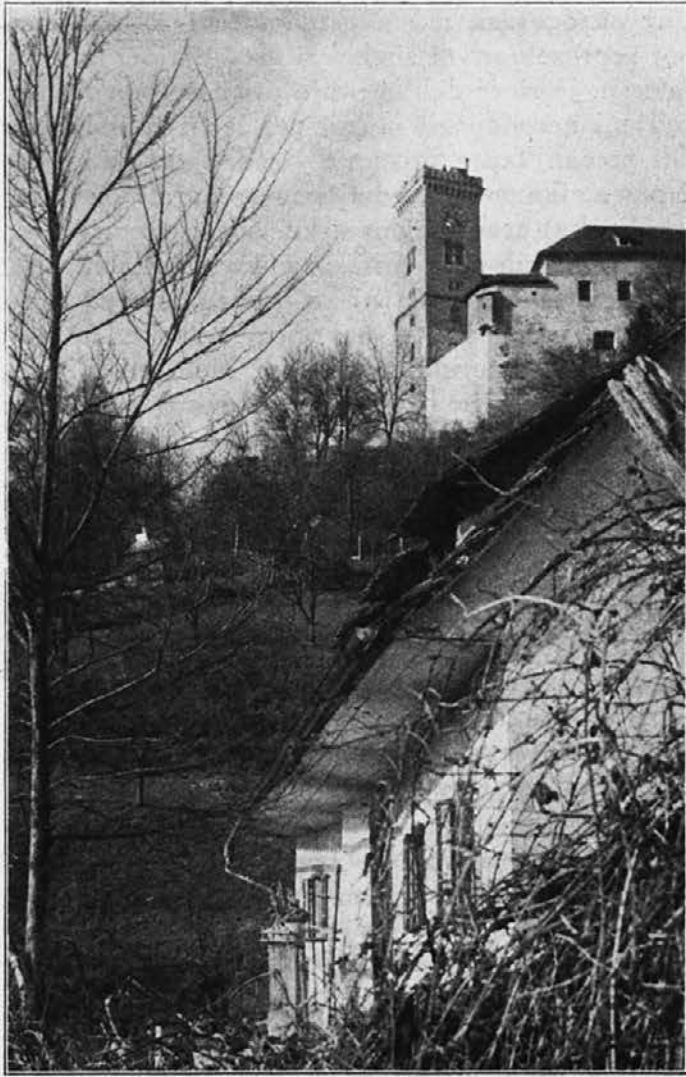
Potrebno pa se mi zdi, da končno premotrimo tudi problem preureditve gradu v tako uporabno obliko, da tudi s te strani ne bo nejasnosti, nepotrebnih pomislekov ali pa pretiranih tolmačenj načrta kot takega.

Ako presojamo preureditev ljubljanskega gradu, moramo imeti pred očmi praktično in idealno stran tega vprašanja. Preden se tako vprašanje sploh načne, je treba biti glede praktične strani načrta popolnoma na jasnem. Čemu naj služi preurejena stara stavba? Ali naj prenovljena stavba služi samo goli praktični potrebi, ali naj ima tudi reprezentativen značaj? To so osnove, iz katerih bomo snovali načrt.

Čeprav je ljubljanski grad arhitektonsko skromen, pa po svojem posebnem položaju v mestni celoti že sedaj bistveno reprezentira mesto. Že ta posebni položaj navaja na misel, da je treba tudi praktični porabi njegovih prostorov dati važnejšo nalogo od vsakdanje. Grad kot tak potnika, ki obišče naše mesto, res vabi. Toda potnik razočaran odhaja, ko najde gori po zunanji sliki ječo, po praktični porabi pa zasilna stanovišča. Zato je bila pravilna misel župana Hribarja, ki je gradu namenil kulturno reprezentativno bodočnost, ko si ga je zamislil kot muzej. Praktični problem, kakor ga mi gledamo, je kratko ta: Grad naj postane torišče naše kulturne reprezentance s tem, da se preuredi v muzej in se tako klavrna zgodovinska dediščina, ki jo danes predstavljajo njegove zidine, priključi živemu organizmu na-

Ljubljanski grad.
(Pogled z realke, preden je bil sezidan deželni dvorec, sedanja univerza.)

Ljubljanski grad z Mačje steze. (Fot. Fr. Krašovec.)

rodne kulture, kar mu edino more zagotoviti dostojen obstoj. Kakor hitro pa vprašanje tako postavimo, smo dolžni dati prenovljenemu gradu tudi tisto reprezentativnost, ki jo njegov zgodovinski, še obstoječi značaj dopušča.

Pri reševanju tega praktičnega vprašanja pa ne smemo postopati brezobzirno, ampak nas pri tem vežejo idealne strani problema, ki so predvsem upoštevanje njegovega zgodovinskega značaja in upoštevanje njegove tradicionalne estetske vloge v zunanji sliki mesta. Oboje se tesno veže drugo na drugo in stavi projektantu prve meje, ki jih mora uvaževati. Kakor smo že v uvodu ugotovili, je grad po svojem lepotnem pomenu krona mesta, bistveno estetsko dopolnilo in zaokrožitev njegove zunanje slike. Kot estetski člen grad ni sicer hoten, ampak je nastal kot sad splošnega razporejenja, ki je bolj po zdravem instinktu kot po računu razporejalo gradbene elemente selišč v lepotno učinkovite skupine. Mesto z gradom je postalo izza srednjega veka estetski

tip, ki je imel razen enodnevnega ugodnega učinka posebno tudi prednost velike stalnosti. Razvoj ljubljanske mestne slike, kolikor ga moremo zasledovati, nas uči, da se kljub katastrofam in neprestanemu spreminjanju in naraščanju pod gradom ležeče mase stanovišč, zunanja slika mesta tristo let — tako daleč jo namreč doslej lahko zasledujemo — v bistvu ni spremenila in zdi se, da se še dolgo ne bo. Grad s svojim položajem in obrisom svoje zleknjene gmote je postal nenadomestljiv znanik Ljubljane in vsaka preuredba mora računati s tem tradicionalnim značajem njegove celote. Mogoče je v smislu doslednosti celoti kaj dodati ali že dan element bolje izoblikovati, to pa je tudi vse.

Kako pa je z gradom kot zgodovinsko tvorbo? Pogled v njegovo zgodovino nam je že vse potrebno naznačil. Iz njega smo spoznali, da je sedanji grad posledica skoraj tisočletnega prezidavanja in dozidavanja, napredovanja in propadanja. Srednji vek govori danes le še po tlorisu in po nekaj posameznostih, ki pa razen v fasadi s konzolnimi pomoli nikjer ne dosežejo monumentalne oblike. Ta srednji vek je tako temeljito prerasel od baročnih prezidav, da tvori edino še barok nekaj arhitektonsko estetskih elementov sedanjega stanja, čeprav so tudi ti skrajno zbrisani. Vse te stoletne dediščine se je namreč v 19. stoletju tako temeljito polastil značaj jetnišnice, da ta danes bližnjo sliko gradu popolnoma obvladuje. Da to zadnje zgodovinsko stanje ljubljanskega gradu ne more zahtevati zaščite, je več kot jasno.

Načelo spomeniškega varstva pravi glede spomenikov vsake vrste, da jih je treba ohranjovati v tistem stanju, v katerem so kot posledica vseh sprememb, ki so ves čas njihovega obstoja vplivale nanje, doživeli današnji dan. Njihova zgodovinska oblika naj se ne spreminja, razen kolikor nujno zahtevajo praktične potrebe sodobnosti. Pred vsem pa je treba čuvati njihove dokumentarične poteze, ki so pri stavbah arhitektonski členi raznih slogov, napisi in splošna oblika, ki je postala že bistveni del okolice in predstave prebivalcev. Če pogledamo ljubljanski grad v luči teh načel, najdemo zelo malo takih dokumentaričnih potez. Mi smo jih že pri zgodovinskem pregledu izluščili in označili. Tudi zadnje lice, lice jetnišnice, je taka dokumentarična poteza, toda nedvomno ne dobra in zato njeno odstranitev zahteva že čast mesta. V notranjosti ni razen prvotnih prostornin, kolikor se še dajo izluščiti, nobenih vrednot, ki bi jih bilo treba varovati. Vsaj vidnih ne. Večina sedanjih oken, ki itak niso

prvotna, bo morala dobiti praktično in estetski primerno obliko. Ker so se nam v dvoriščni fasadi severnega in severozapadnega trakta ohranila lepa baročna okna s kamenitimi okvi, bi bilo umestno, da se ta vzamejo za vzorec novih oken.

Vsak, tudi najboljši načrt je končno šele misel, prva stopnja k rešitvi danega vprašanja. Pri nas se veliko greši baš s tem, da se posebno pri arhitektonskih delih zahteva od načrta, naj bo v vseh podrobnostih popoln in obvezen. Pri tem pa pozabljamo, da je načrt teorija in da se vsaka teoretična zasnova oblikuje v stvarno in življensko zadovoljivo v trenju z odporno ali nasprotno resničnostjo in je dobro delo pogosto prav močno različno od svoječasnega papirnega osnutka. Tembolj velja to o načrtih za prezidavo že obstoječih stavb. Nihče danes ne ve, kaj tla dvorišča, kleti in zidovi ljubljanskega gradu nevidno skrivajo v sebi poleg doslej vidnega. Ko bodo urejali dvorišče, bo treba vse dobro in pod strokovnim vodstvom preiskati, ker se nam mogoče odpre pogled v prazgodovino gradu in Ljubljane. Lahko se tudi zgodi, da bodo najdbe tako važne, da jih bo vredno trajno ohraniti. S tem bo doslej idealni načrt za ureditev dvorišča naenkrat navezan na nekaj obstoječega, realnega in postal od tega odvisen. Tudi v notranjih prostorih se mogoče nenadoma pojavijo kaki ostanki preteklosti gradu, ki jih bo treba upoštevati. Tako nenadno odkrita stvarnost lahko vzorni načrt naenkrat veže na to ali ono stran in ga nujno sebi prilagodi.

Kolikor je mogoče načrt brez znanja teh neznanek presojati, je Plečnikov načrt glede načelne rešitve s stališča spomeniškega varstva sprejemljiv. On upošteva v polni meri bistvene poteze tlorisa; kar dopolni, je praktično utemeljeno in nujno. Dopolnitve so v tlorisu take, da ne zabrisujejo prvotne osnove, za katero je značilna razbitost na več stavbnih skupin. Nova okna so praktično in estetsko utemeljena, prav pa bi bilo, če bi se naslonila na ohranjene baročne vzorce. V zunanjsčini upošteva vse stolpe, samo glede štirioglatega na meji severnega in severozapadnega trakta se nam zdi, da je preveč zabrisan. Na severni strani zaokroženi stolp, na katerega je postavljen sedanji razgledni stolp, je star in ima še baročen podstrešni venec. Z ozirom nanj bi predlagali, da se ne spremeni v štirioglatega, kar arhitektu iz raznih razlogov bolj ugaja, ampak se na to dano staro podlago postavi nov razgledni stolp, zoper katerega modernizacijo ni pomisleka, ker je sedanji itak tvorba 19. stoletja, pa ne najsrečnejša.

Ljubljana okoli leta 1660.

Grad s stolpom piskačev in planota z lipo.

Načrtu v dobro moramo šteti tudi to, da novo, kar dodaja, sicer prilagaja obstoječi okolici, nikjer pa ne skuša uvajati raznih zgodovinskih slogovnih potez, torej zgodovinskih neresnic, ki jih sodobno spomeniško varstvo odločno odklanja.

Načrt, kakor smo ga tu objavili, je po našem mnenju posrečen rezultat praktične ideje o bodočnosti ljubljanskega gradu in zgodovinsko danega. Ponovno pa poudarjamo, da je vsak, posebno pa še tak načrt le ideja, le prvi korak k uresnitvi zamisla in da je dovršeno delo, ako hoče biti pravilno in dobro, končno le posledica soglasitve tega idealnega načrta z dejstvi, ki bi med delom nastopila in kakorkoli pokazala drugo stanje, kakor ga je predpostavljajal idealni načrt.

Za konec naj ugotovim še to: Idealni načrt, s katerim smo seznanili naše bravce, smatramo za notranje toliko dozorel, da se na njegovi osnovi dela za notranjo preureditev gradu lahko takoj pričnó. Vse morebitne prilagoditve v smislu zgoraj povedanega ali vse prilagoditve slučajnim novim pojavom se lahko izvrše med delom, ne da bi s tem kakorkoli trpel splošni značaj idealne zasnove.

GOSPOD GENERAL

Magajna Bogomir

V veliki predavalnici naše klinike je med slušatelji in slušateljicami potihnil šum. Najprej je prikorakal skozi vrata profesor s slovesnim izrazom, osvetljenim z nasmeškom na ustnicah. Takoj smo vedeli, da bo nekaj posebnega in da nam dve uri med predavanjem ne bo dolgčas. Tik za njim je pripeljala naša lepa strežnica Vesna Králjeva velikana, ki je prekašal Vesno in profesorja po velikosti vsaj za tretjino. Potem je dospela vsa truma asistentov in drugih zdravnikov s klinike za notranje bolezni, kar je tudi dokazovalo o neki posebnosti tistega dne.

»Gospodje in gospe, dovolite, da vam predstavim gospoda generala Stojana Vladimiroviča. Bil je tako ljubezniv, da je hotel pred vas, zato, da bi zvedel popolno resnico. Bolezen bomo skušali ugotoviti z zgolj navadno preiskavo. Bojim se, da bo potem vse drugo le potrdilo naš izsledek. Bolnik je že hodil od zdravnika do zdravnika. Toda zdelo se mu je, da mu resnico zakrivajo. Jaz sem mu obljubil ugotoviti bolezen in mu jo razodeti. Saj poznam njegov neustrašni značaj, ko se je že v svoji mladosti kot komitaš in pozneje v raznih vojskah brez strahu rogal smrti. Vem, da se bo sedaj le nasmehnil, če se bo naša diagnoza glasila neugodno. Prosim, gospod general, izvolite sestiti na ta preiskovalni stol!«

General se je nasmehnil, sedel na stol in preletel z očmi dvorano. V teh očeh je bilo nekaj nenavadno mehkega in blagega, skoraj otroškega. Tik pred stolom se je dvigal ves naš amfiteater. V spodnjih klopih so sedele medicinke, med njimi nekateri prav lepi, cvetoči obrazi, polni prešerne mladosti, drugi že bolj resni, skoraj moškimi podobni. Vse so radovedno gledale tega orjaka in si šepetale med seboj.

Mi slušatelji smo si mislili: »Kaj neki bolnega se more skrivati pod temi mišicami, ki so sicer polne brazgotin, zaceljenih ran, vendar pa tudi polne sile in moči?«

Profesor je najprej na dolgo in široko razložil, kaj je čutil bolnik, da je izgubil toliko in toliko na teži, in tako dalje. Potem je preiskoval počasi počasi vse telo, končno se je ustavil prav dolgo na prsih. Po svojem načinu: »To ne more biti,« je izključeval dolgo vrsto bolezni, ki bi sicer utegnile biti v prsih. Nazadnje pa nam je govoril o znakih teh in teh, ki jih je našel.

General je tedaj pozorno motril naše obraze, oči, poteze, ustnice, zlasti pa je motril študentke, ki so se zelo zresnile in strmele zdaj na generala,

zdaj na profesorja. Spoznal sem, kako natanko je general prebral misel, ki se je zrcalila z naših lic.

Skušal sem med tem dognati, kaj se dogaja v bolnikovi duši; saj se je vsa ta stvar pred nami dogajala kakor sodba na smrt; kajti kaj je mogel imeti general po vsem tem, kar smo slišali, kakor raka nekje globoko na levi sapnici med pljučnimi loputami! General se je ves čas smehljajal. Prisegel bi, da ni bil ta nasmeh prav nič iz obupa — tisti nasmeh, ki se v skrajni grozi prikrade na ustnice človeku, ki ve, da ni nikaké rešitve in da bo prav gotovo mrtev v tem in tem času, do katerega prav gotovo ni več mnogo dni. V tem nasmešku je bilo nekaj dobrodušnega, prezirljivega in upornega, a nobenega sledu strahu ali groze. Pred nami je sedel človek sijajnega položaja, ki bi lahko trgal iz življenja, karkoli bi hotel. Mirno in jasno je z gromkim glasom odgovarjal na vsa profesorjeva vprašanja. Kdo drugi bi bil v podobnem primeru bled kot smrt, če bi se mu že posrečilo potlačiti krik na svojih ustnicah.

Končno je profesor povedal: »Gospod general ima raka globoko na levi sapnici. Asistente prosim obarvati bronhije, da nam še Röntgen potrdi naš izsledek.«

»Gospod profesor, hvala vam lepa! To sem hotel vedeti, da bi drugi ne slepomišili z menoj,« je rekel general popolnoma mirno. Šli smo vsi še pred Röntgen in smo videli na stran pritegnjeno sapnico in lahno belo senco, kar je nedvomno potrdilo profesorjev izsledek.

*

General je prosil, naj bi ga do smrti obdržali na kliniki; kajti on nima niti žene, niti otroka, niti sorodnikov. Ostal je pri nas. Za postrežnico mu je bila določena lepa Vesna Králjeva. Dali so mu posebno sobico. Mislili smo, da bo pričakanje skorajšnje smrti le zlomilo njegov duševni odpor. On pa si je naročil časopisov in knjig, ki jih je popolnoma mirno prebiral po cele ure. Ob vsaki posebni novici se je razveselil. »Glejte, sedaj bodo zidali v tem mestu nov most. Kdo bi si bil mislil, da bo do tega prišlo!« Ali: »Glejte no, Nataša Dobrenička iz Prizrena se je poročila. Kdo bi si bil mislil, da bo ta otrok tako hitro zrasel!« Ali: »Glejte no, Vaso Gavrilovič iz Ohrida je umrl. Smešno, kaj, ko pa se je še z menoj boril, pa ti naenkrat umre!«

V sobico si je dal prinesti ikono. Bila je podoba Matere božje, slikana skoraj popolnoma črno, tako da smo njeno dete le komaj razločevali med barvami. Gotovo je bila stara več sto let in bogve kateri mojster jo je slikal. »Tole ikono imam zelo rad. Ugrabil sem jo še pred svojim dvajsetim

letom. Vas se je nekam uprla Turkom pa so zažgali vse — hiše in cerkev in pobili mnogo domačinov. Tedaj sem med drugimi mladci planil tudi jaz v gorečo vas. Samo devet nas je bilo in nismo bili starejši od vas, gospodje. Pobil sem tedaj pet Turkov in vsak moj tovariš tudi toliko. Odvezali smo ujetnike. Mimogrede sem stopil še v cerkev in rešil tole ikono. Z njo smo zbežali v gore in prisegli ob njej maščevanje in večno borbo za svobodo in Majko božjo. Mnogo mnogo let me je spremljala potem po gorah in dolinah. Kaj vse je doživela ta podoba, ne moreš si misliti, bratec! General se je široko in veselo zasmeljal v spominu na tiste prekrasne čase.

Mnogo dni nam je pripovedoval zgodbe svojega življenja. Skoraj vsa njegova dejanja so imela ta namen, da je reševal matere, otročiče, ujetnike, ali pa se maščeval, ko se je klatil po divjih gorah in neskončnih šumah ter ubijal nasilnike svojega naroda. Z rokami v žepih je hodil gori in doli po sobi in zažarele so mu zenice, kadar se je spomnil na kako veliko nasilje. »Pomisli,« je zaklical, »vse žene in otroke so zaprli v hišo, zagradili vhod in zažgali vse skupaj, tako da je šel krik sirot do pekla in neba. Pekel se je smejal, Bog pa se je jokal in nam ukazal po tej ikoni, naj se maščujemo. In sem ti, bratec, jaz sam poklal deset nasilnikov. To ni bilo lahko, kajti tudi oni so imeli puške in nože, ha, razumeš?«

Potem nam je pravil o veliki balkanski in veliki svetovni vojni — sto in sto različnih drznih dejanj — in kako je postal general. Ves vesel je bil, ko je spoznal, da ga radi poslušamo. Gospodična Vesna Králjeva je bila vselej navzočna, ko je pripovedoval. Njene oči so polne občudovanja strmele na velikana, ki je doživel toliko tako čudnih in velikih stvari. Če se je general naslonil na steno in strmela na nas, je hitro primeknila stol in ga prosila, naj sede. General je sedel, potem pa se je razburil med pripovedovanjem, vstal in stopal trdo gori in doli po sobi.

*

Zanimivo nam je bilo to, da nam ni nikdar govoril o ljubezni. Vse ženske so bile zanj matere ali sestre ali »devočice bedne, male« in črna Mati božja. Vsa ta bitja je le branil in čuval pred nasiljem. Pa smo ga vprašali: »Gospod general, ali ste kedaj ljubili kako žensko?« Njemu je potemnel obraz: »Mati in sestra sta mi umrli v rani mladosti. Ljubil sem jih zelo, bratje!« Potem se je gromko zasmeljal: »Stvar ti je taka — he, lepe devojke smo čuvali po šumah in gorah. Čuvali smo Jelo in Rožo in Ljubo in Desanko in mnogo

drugih — he — samo živo cvetje — mi smo peli ob ognju, one so kuhale, a kdo bi se zaljubil? Morali smo jih vrniti materam, ko je nastal nekoliko lepši in mirnejši čas. Mi smo ljubili vse devojke naroda, samo ene pa nikdar. Rekel sem, stvar ti je taka in ti, bratec, tega ne razumeš, kako je to. Mož, ki hoče narediti kaj velikega, se mora odreči vsemu, kar bi bilo le njemu samemu v srečo. Kako naj bi bil hajduk pa imel obenem ženo in otroke? Kaj naj bi z njimi v divjem skalovju, kjer nisem nikdar vedel, kje bom prihodnji dan? Moral bi sleči volčji kožuh, zakopati nož in puško med kamenje in obdelovati zemljo ali pasti ovce in skloniti tilnik, kadar bi me kdo tepel.«

»In potem, gospod general, ko je bil sklenjen mir?«

»Nisem mislil na ljubezen. Učil sem mlade častnike.«

Pri teh besedah smo se vsi zasmelali, le Vesna Králjeva ne. Začudena je strmela v generala in ko je ta hotel še nekaj pripomniti, je tudi sam zapazil nenavadni pogled Vesne, ki je bil uprt prav v njegove oči in se je naenkrat zmedel. Tedaj smo se vsi hkrati spomnili, kako rada je Vesna govorila o Stojanu Vladimiroviču in kako vestno je vedno izpolnjevala svojo dolžnost. Spomnili smo se tudi, da je odklonila bogato nagrado, ki ji jo je ponudil general. Takrat je rekel, da ji bo po smrti zapustil večjo vsoto, a Vesna je izjavila, da jo bo izročila kliniki za revne bolnike. Takrat tega nismo razumeli, a sedaj se nam je zdelo vse to le razumljivo. Toda Stojan Vladimirovič ima že šestdeset let in ona le osemnajst. Kdo ve, kakšna more biti ta ljubezen v njenem srcu. Sicer pa nas prav nič ne briga in nima nikakega

Anica Zupanec-Sodnikova: Lokvanji.

Anica Zupanec-Sodnikova: Poletne rože.

smisla, da bi se vmešavali v to stvar. Edini, ki ne ve, da ga Vesna ljubi, je pa sam gospod general. Vendar bo tudi on sedaj to spoznal, saj se je zmedel v besedah in ji strmi naravnost v oči. Ona je pa vsa zardela. Vljudno smo se poslovili in odšli iz sobe. Toda takoj za nami je pritekla tudi Vesna, in ko nas je prehitela, je bila še vedno vsa rdeča.

*

Na Jurjevo smo sklenili prinesiti generalu cvetja. On je moral v tem času neprestano ležati. Prinesli smo vrtnice Vesni Králjevi in jo prosili, naj jih nese z nami Stojanu Vladimiroviču, da bo imel tudi on vsaj nekaj od pomladi. Vesna se je branila. Hotela je, naj bi nesla cvetje neka deklica iz oddelka za jetiko, ki je že skoraj ozdravela. Potem smo jo pa le pregovorili. Šli smo torej vsi lepo po vrsti v sobo. General je bil tedaj v nekakem polsnu. Sonce je bledikasto sijalo skozi motno obarvano steklo na njegov obraz. Zato smo najprej odprli okno, da je jutrnje sonce s svežim žarom razsvetlilo sobo. Videti je bilo tudi zunaj lepo zelena drevesa in sinje nebo. Na vse to se je

general seveda popolnoma predramil in z začudenjem gledal na nas in Vesno, ki je v zadregi stala s prekrasnim šopom v naročju poleg njega. General je bil sedaj res zelo slab. Zadnji čas sploh ni več čital časopisov. Le Vesna mu je prebrala to ali ono. V tej svetlobi je bilo dobro videti, koliko je general že upadel.

»Gospod general,« je rekla Vesna, »danes je Jurjevo. Prinesli smo vam cvetja, da bo tudi v vaši sobi nekoliko pomladi.«

Stojan Vladimirovič se je nekoliko dvignil in se zagledal v Vesno in cvetje. »Nič nisem vedel, da je danes Jurjevo.« — »Jurjevo je danes, gospod general!« Njemu so se ustnice prav rahlo, polagoma razširile v nasmeh. Nerodno je dvignil roke, na katerih so že skoraj popolnoma splahnele mišice, da bi objel cvetje. Zdelo se nam je, da ni morda vse življenje nikdar imel cvetja v rokah, kajti v začetku ni nič vedel, kaj naj bi z njim. Potem pa se je počasi okrenil k ikoni: »Prosim vas, Vesna, postavite cvetje pred podobo, da ne bo žalostna Majka božja, ko jo bom zapustil.« — Nekdo je tekkel po vazo in jo postavil pod ikono. Vanjo je dejala Vesna cvetje. »Tudi jaz imam rad rože, samo nisem nikdar mislil na to,« je rekel general in spet kot v zadregi pogledal Vesni Králjevi v oči. »Dà, dà, pomlad je, kajne, gospodična — lepa je prav za prav pomlad.«

*

Odslej je telesno zelo hitro propadal. Rakovi strupi so opravljali smrtonosno opravilo. Tudi različne duševne motnje so se pojavljale pri generalu — toda vsi ti pojavi so izražali nekaj vselega in upornega. Tako je bil nenavadno vesel, ko je pisal oporoko. Vse, kar mu je preostalo, je zapustil Vesni Králjevi. Nje seveda tedaj ni bilo poleg. »Veste — ona je mlada in lepa,« je govoril, kakor da bi hotel opravičiti svoje dejanje. »Vesna bo nekoč mati in bo rodila mnogo otrok. Zdi se mi, da je ona tisto, za kar smo se mi prav za prav bili vse življenje. Ona je podoba svobode. Le iz svobode bo raslo res nekaj lepega in velikega, bodo rasli srečni in popolni ljudje. Jaz vidim Vesno Králjevo in sem vesel, da sem se bil.« Ves srečen se je smejal ob teh svojih besedah.

Drugič pa se je zdelo, da je pobesnel. Kričal je tako, da bi se slišalo čez vso planino. Zdelo se je, kot da se pripravlja na napad in da kliče k sebi hajduke. Ali pa se je naenkrat dvignil, pokleknil počasi na blazine in zastrmel v ikono, medtem ko je dvignil desnico in tri prste, kakor da bi prisegal. Molil je počasi, zlog za zlogom: »Mi se ti kolnemo, Mati božja, junaki, kri za kri,

onečastili so nas in pobili so deco tvojo. Mati božja, kri za kri!»

V takih trenutkih ga je vedno pomirila Vesna Králjeva. Le za roko ga je prijela, pa je bil ves miren in se je le drobno smehljajal.

Tisto jutro pa smo vsi pritekli k njemu. Navsezgodaj, ko je komaj vzhajalo sonce, je zakričal in planil z ležišča v sredo sobe in se postavil pred ikono. Velikanski je stal pred nami. Zenice so mu žarele v srdu. Krilil je z rokami in kričal: »Bij, hu, bij! Bij! Bij!« Mi smo se umeknili. Asistent je hitro pripravljaj morfij. Bog ve, kaj vse je videl general. Ni nehal kričati in je zamahoval z rokami neprestano. Asistent je stopil do njega, da bi mu dal morfija. Toda prehitela ga je Vesna Králjeva in prijela generala za roko: »Pomirite se, Stojan Vladimirovič, pomirite se!« — Njen glas je bil tako poln ljubezni in žalosti; da je asistent obstal in ni vedel, kaj bi. General pa je uprl oči v Vesno — takoj se je pomiril in se zasmel kakor majhen otrok. Potem se je hipoma zgrudil na kolena, objel Vesno krog pasu in naslonil glavo na njene prsi. Oči so mu zastremele nekam v daljne kraje. Na ustnicah mu je otrpnil nasmeh, ves srečen in blažen.

Ko smo ga hoteli dvigniti, je bil že mrtev. Orjaško telo smo položili na ležišče. Tik za njegovo glavo smo postavili na blazino ikono, črno Mater božjo. In zdelo se nam je, kakor da so zagorele oči na podobi v živem sijaju. Vesna pa je dvignila rože iz vaze — čudno sveže in rdeče so bile še — in mu jih položila na srce. Iz oči so se ji usipale solze, ko je molila za neustrašnega Stojana Vladimiroviča.

NA POSTAJI

Smolej Viktor

Andrejc je stopil v čakalnico.

Zaprj je počasi za seboj vrata, ki so leno škripala v tečajih, stopil po sobi in odložil svoj zabojček na klop. Ni bil težak in ni bil velik. Nekaj kosov razrezanih desk je Andrejc zbil skupaj in tako naredil zaboj, za prvo silo, takrat še, ko je šel k vojakom. Zdaj je tri leta od tega in zabojček mu je spet prav prišel.

Ni sedel. Dežnik je naslonil v kot. Od dežnika je curljala voda in risala črne vijuge po umazanih tleh. Petrolejka pod stropom je medlo brlela skozi sajasto steklo. Niti zgenil se ni umazani plamenček. Mrtvo je svetil v zgodnje jutro, v mračne sence, ki so silile iz kotov in od sten.

Andrejcu se je hotelo zehati. V sebi je čutil veliko praznoto. Hotel bi s kom govoriti. A če bi

Anica Zupanec-Sodnikova: Japonski motiv.

prišel kdo, bi mu gotovo še odgovarjal ne. Nekaj je v njem, mogoče dolgočasje, ali misel na slovo, ki ga čaka, ali žalost ali obup, mogoče pa vse obenem.

Kakor pusto deževno jutro, ki ždi v temi in hoče preiti v mračen, enoličen dan.

Da bi se vsaj dež zлил v potokih, si je želel fant, da bi lilo kot iz škafa. Tako pa curi na lahno, na tiho, tako tiho in dolgočasno, kakor da v vsem svetu ni nič volje, nič moči. Še dež ne zna iti, kakor se spodobi.

Počasni, dolgočasni dež.

Čuvaj Ražem je stopal z veliko svetilnico v roki čez peron. Svetloba se je mrtvo metala po lužah in mokrih tleh.

Čuvaj je stopil k čakalnici. Odprl je vrata, da je udarila mrzla zračna struja v sobo. Pod stropom so zaplesale sence.

»Bog daj, dobro jutro,« je pozdravil železničar. »Da greš zdaj? Za res? Pravili so, pa nisem verjel.«

»Da, grem,« je potrdil Andrejc. »Kaj bom doma! Samo v napoto sem.«

»Pa za hlapca bi te imel brat. Bolje, če sam zase poskrbiš. Saj tudi brat ne bo imel nič dobrega.«

»Pa vsaj nekaj ima!«

»Se ne dá pomagati. Če ste trije pri hiši! Vsak ne more dobiti kmetije. Korajžo!«

Andrejc ni maral takega pogovora. Preveč živo se je še spominjal očetove smrti za svečnico, potem tistih tednov, ko ga je Janez še pustil brez besede na podedovani zemlji in pri svoji skledi, potem se je začelo z majhnimi prepiri med Janezom in njim, med Janezovo Lojzko in sestro Lojzko.

Ne, to ni bilo nič lepega. Kaj bi se še spominjal tega! Lojzka je šla, no, zdaj gre pa še on. Tu ni druge pomoči.

»Bo kmalu prišel vlak?« je vprašal.

»Čez deset minut. No, pa srečno hodi,« mu je Ražem ponudil roko. »Bog ti daj srečo pa nič ne maraj.«

Stisnila sta si roko in Ražem je šel.

Čas gre naprej. Dež še vedno rosi.

Zunaj na peronu se je pojavil dežnik.

Kdo je to? Ali gre še kdo na vlak? V mesto?

Ne! Saj to je Lojzka!

Seveda! Ona je! Sestra!

Že je bil pri njej.

Lojzka je planila v jok. Z levo je držala dežnik, z desno si je pokrila oči.

Andrejc je molčal. Ni našel besed. Milo se mu je storilo, da bi še sam zajokal. Zaradi sestre, sirote šestnajstletne. Zdaj bo sama, ko njega ne bo. Zajokal bi radi nje, sirote.

Oziral se je okoli sebe, po peronu, po tračnicah, po brzojavnih žicah: vse hiti nekam stran, vodi v daljavo, od doma, v svet. Nekam, bogve kam, k neznanim ljudem, v meglo, v dež.

»Lojzka,« se je obrnil k njej. »Kaj boš jokala! Kar je pa je. Še vse bo dobro. Ali niso dobri Kopačevi? Kar za svojo te imajo, ne pa za deklo!«

Dekle je le še bolj udarilo v jok.

Samo eno občutje jo je navdajalo: matere nima, očeta nima, brata nima, ker gre v svet, drugega brata nima, ker je oženjen, dôma nima.

Siroti, ki živi in dela pri tujih ljudeh.

Še sta skušala govoriti, a besede so bile zadušene, stavki raztrgani. Molk med njima je več povedal.

Preko ravnine je blisnilo dvoje luči. Dim se je dvignil med megle, ki so puhtele iz predramljene pomladanske zemlje in iz lenih deževnih mlak.

»Saj bo kmalu pomlad!« je veselo spoznal Andrejc.

Pridrdral je vlak, zaškripale so zavore. Za zasoplimi okni vóz so se zgenile sence. Trije sprevodniki so negibno stali ob vlaku.

Lojzka ni čutila, ko ji je Andrejc potegnil roko z obraza in ji jo stisnil. Samo eno je vpilo v njej: Siroti!

Siroti!

Vlak je potegnil.

V drobnem marčnem dežju se je vlekla čez prazna polja dolgočasna vrsta železniških voz. Dim se je kot megla leno vlegel po vozovih in ostajal za njimi.

Pa saj bo pomlad!

Po blatni cesti s postaje v vas se je majal dežnik. Leno se je pretakala voda po vejah, deblih in žlebeh v mlakuže, v kolesnice, v strugo potoka, ki je ves rjav spremljal cesto.

Dež je neprestano rosil v praznoto marčnih polj.

Dvoje src se je borilo s svojo praznoto.

Dvoje src se je borilo z življenjem.

Pa —

Saj bo pomlad!

V PREPADIH

Spisal Pavel Kunaver

Falkenhaynova jama.

Leto 1911 je imelo posebno suho poletje in raziskovavcem Krasa so se obetali novi uspehi. Treba je bilo le poskusiti, kako bi prodrli v silnih vodnih jamah še dlje, zakaj vode so skoraj usehnile in v podzemlju je bil gotovo prost marsikateri prelaz, ki ga sicer zalivajo.

Zato smo se nekega dne odpeljali do Planine ter si pod vodstvom znamenitega jamoslovca (speleologa) Puticka ogledali nekatere zanimivosti Planinskega polja.

Kakor znano, vre ob južnem robu tega polja iz velikanske Malograjske jame na dan ona Pivka, ki vteka pri Postojni pod zemljo. Podzemska struga Pivke je večinoma raziskana. Razmeroma le kratak je oni del, ki ga raziskovavci niso še mogli pregledati.

V Malograjsko jamo pa sega tudi do 4000 m dolgi rokav jame, po kateri teče odtok Cerkniškega jezera. Ta odtok pogleda na dan, še preden priteče v Malograjsko jamo, za tri kilometre v Rakovi dolini, kjer se vzpenjata nad skrivnostno vodo dva izredno lepa prirodna mostova.

Ko se Pivka vali iz Malograjske jame, ji je ime Unica. Dasi je Planinsko polje komaj 6 km dolgo, je njena struga 18 km dolga, ker se zvija

po polju kakor lena kača. Že spotoma pa izgubi Unica dve tretjini vode; kar je ostane, izgine končno v požiralnikih Pod stenami v podzemlje. Tam teče Unica po še neznanih jamah proti Vrhniki.

Obhodili smo vse te znamenitosti in se čudili skrivnostni kraški prirodi. Putick pa nas je vodil tudi do vhoda v Falkenhaynovo jamo nad Lazami. To silno jamo, ki prideš vanjo po prepadu in ki je do 2000 m dolga, je prvi raziskal Putick. Prebil je v njej razne nevarnosti in ugotovil, da je zapuščeni del podzemskega toka Unice. Ker pa je zaradi vode ni preiskal do konca, nas je navduševal, naj se lotimo tega mi. Seveda nam ni bilo treba prigovarjati, posebno, ko je prevzel del stroškov jamski nadzornik Perko v Postojni, ki nam je dal tudi svoje orodje na razpolago.

Za sedaj pa smo se vrnili domov. Pred odhodom nas je Putick privedel še v Vranjo jamo v bližini požiralnikov Pod stenami. Skozi krasen gozd smo prišli do velikanske udrtine. Po položni steni smo splezali doli in pod mogočnim, skoraj 50 m širokim lokom smo vstopili v velikansko mračno jamo. Bil je to nekoč dom podzemskega toka Unice. A strop se je udril in je zasul jamo tako, da je le na enem kraju mogoče priti do vode. Mimo lepih kapnikov nas je vodil Putick skozi ozek rov v Mrzlo jamo in po njej zopet ven pod milo nebo.

Nekaj dni pozneje smo se vrnili v Planino in se utaborili v Lazah.

Naslednjega dne smo odšli k Falkenhaynovi jami. K debelu močnega drevesa smo privezali lestvice in jih spustili v prepad. Drug za drugim smo potem splezali doli na gruščičast stožec, ki pada precej strmo proti lepim zasiganim stenam. Bili smo 25 m globoko. Pod steno smo poiskali med skalami prelaz, ki ga je Putick nazval »Lisičja luknja«. Zgnetli smo se skozi prelaz ter se mučili z velikim svitkom vrvene lestvice, ki smo jo potrebovali pri drugem prepadu. Za Lisičjo luknjo smo prišli v lep, do 200 m dolgi hodnik. Skoraj vse skale so zasigane. Tu in tam smo videli lepe kapniške oblike.

Kakor razlaga Putick, je ta hodnik nastal tako, da so se pogreznile nekatere spodnje skalnate plasti. Pozneje je voda še razširila razpoko, s sigo pa znova maši vrzeli.

Po tem lepem, suhem rovu smo prišli do mogočnega kapniškega stebra, za katerim pa se je luč naših svetilk zabajala v črno temo.

Hoj, to je bilo nekaj novega! Eden mojih mladih tovarišev se je ves vzhičen pognal proti prepadu in kdo ve, ali si ne bi bil razbil glave tam

doli, da ga ni Perko o pravem času pograbil za suknjič, kričeč: »Očo! Očo! Ne prehitro!«

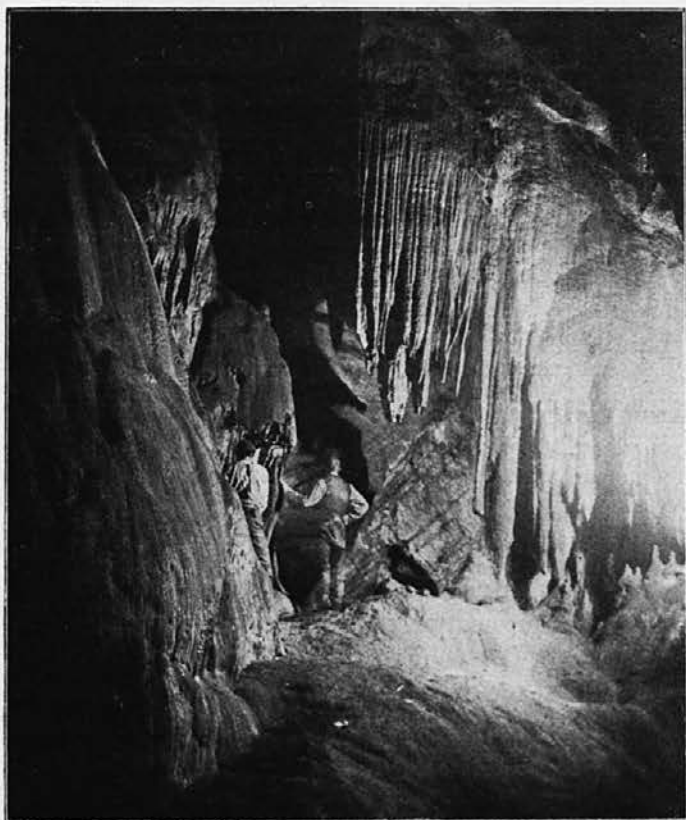
Mi mladi smo mrzlično hiteli privezovati lestvice k stebri. Nismo mogli pričakati, da bi bili že vstopili v glavni del jame, ki se je razprostiral pod nami.

Po končanem delu smo zaporedoma splezali po gugajoči se lestvici v prepad. Stena je krasno zasigana, a silno neprijetna, ker daje s svojimi grbami lestvici vedno drugo lego. Zato je bilo plezanje kaj zoprno, ko je bil vsak navezan le na skromno luč acetilenk zgoraj ali zdolaj čakajočih tovarišev.

Končno smo bili na dnu. Le tu in tam se je odbijala luč od zasiganih sten, stropa pa ni dosegla. Proti jugu in severu se je razprostirala črna tema velikanskih hodnikov, polnih skrivnosti. Tla so vsa umazana od ilovice in pokrivajo jih udrte skale. To so čudna tla. Struga so reki, ki teče le občasno tod, zakaj glavni tok podzemske Unice, ki pa je ni mogoče doseči, se yali kakih 15 m niže. Tu in tam je v tleh požiralnik. Torej v jami sami požiralniki! Morda je bil kedaj v tej jami glavni tok Unice, a je našel pozneje niže ležečo razpoko in po teh požiralnikih je reka ponicala navzdol. Danes pa je narobe. V veliki vodi, ko je spodnji tok Unice poln, vre voda v jamo iz požiralnikov, ki so jako strmi in imajo obliko lijev, ter teče proti severu.

V to smer smo zasledovali jamo in opazovali strugo. Tu pa tam smo šli po strmih pobočjih nanesene ilovice. Vode pa ni bilo v jami, kar nam je olajšalo pohod. Na nekem kraju pa nam je malone pošla sapa. Voda si namreč išče tam pota med udrtim skalovjem in po luknji, ki je nekaj metrov obrnjena poševno navzdol, nato pa se zavije zopet navzgor. Po njej smo se torej plazili dalje. Ali trebuh, roke, noge in nos so rili po razmočeni, kakor klej lepljivi ilovici, da smo se z naporom in težko vzdihujoč vili po cevi dalje do novega, širšega hodnika.

Tu smo zopet doživeli iznenadenje. V temnem hodniku so se žarki naših luči vsaj nekoliko odbijali od umazanih sten — zdajci pa se je svetloba zopet izgubila v brezkončnost. Zopet se je bilo treba nekaj časa razgledovati, da smo spoznali velikanskost prostora, v katerem smo stali. Tu je namreč podzemska dvorana, dolga nad 100 m in mestoma široka do 40 m. Stropa na mnogih krajih nismo videli. Skalne plošče pokrivajo gruščast holm. Strašno mrk je ta prostor. Ko smo se porazgubili med skalovjem, je zavladala grobna tihota, ki je pač vedno tu doma, razen kadar jo zmoti grom skalovja, ki se lomi od stropa, in ka-

Falkenhaynova jama pri Planini. (Fot. B. Brinšek.)

dar se drevi voda po njenem nižjem delu v grozno sotesko, ki prehaja proti severu.

Pri vhodu v ta zadnji del jame smo se zopet zbrali vsi, fotografi, risarji in merci, ter smo skupaj stopali dalje. Dočim je bil prvi del jame umazan, je bil ta sedaj izpran. Mestoma smo šli skozi sotesko, komaj 2 m široko. Njene stene so bile izprane in izjedene. Robovi kadunj na tleh so bili ostri kakor nož. Silovito deluje voda. Dasi je soteska ozka, vendar večkrat nismo mogli s svetilkami osvetliti stropa.

Končno smo dospeli v širši rov. Velikanski kapniški stebri, prislonjeni na stene, so se pokazali. Vendar je bilo vse tako umazano, da svetloba svetilk ni zaleгла mnogo. Na desni so tla izginila pod nami za kakih 7 m. Kako črno žrelo je to! Tu se je ustavil Putick, ker ta prepad je bil poln vode. Zato smo na levi strani obšli skalni steber nad prepadom ter po silno globokem blatu prišli doli. Veseli smo opazili, da je rov še daljši. Kar planili smo vanj in hiteli po suhem kamenju, dokler nas ni ustavil globok tolmun. Toda onkraj vode so bili zopet rov in suha tla. Zato smo globoko zasajali roke in noge v strmi ilovnati breg in prišli dalje. To se je ponovilo nekajkrat. Iz globoke motne vode so se skrivnostno kazale lepe človeške ribice, kakor da bi nas vabile v večno-

temno podzemlje, da bi prodirali še globlje in globlje in odkrivali nova čudesa.

Toda iz neznanih razlogov nas je ustavil eden izmed odločujočih gospodov in mi mladi smo morali nazaj. Kdo ve, ali nas ne bi bile presenetile nove jame v smeri proti Vrhniki?

Nazaj grede smo fotografirali zanimivejše prostore. Toda kaj, ko ni v njih nikoli dovolj luči! V kapniških jamah je to vse drugače in lepše.

Puticku se je ob jesenskem deževju tu doli godilo vse huje. Tako pripoveduje o svojem povratku: »...in čakali smo že nad eno uro na nasprotnem bregu prave pravcate reke, voda pa je naraščala vedno više. Ker nismo več videli onega skalovja, ki smo ga uporabljali za prehod, smo čakali preprostega pomožnega sredstva, namreč vrvi, da bi bili bredli. Vrv nam je vrgel delavec in privezali smo jo na obeh straneh na visoko ležeče skalovje. Nato smo drug za drugim, vrv trdno držeč in v vodo se potapljač, dospeli na nasprotni breg in potem potegnili vrv k sebi.«

Od površja smo bili oddaljeni okoli 80 m, od vhoda v jamo pa okoli 1400 m. Pri zadnjem prepadu smo razločno čuli zamolkel grom; povzročal ga je vlak, ki je drdral skozi postajo Planino.

Že so minile prve popoldanske ure, ko smo prišli nazaj do lestvic, držečih v zgornji del jame, a dela ni še bilo konec. Zato smo sedli h kosilu in ob gromkih pesmih zaužili zasluženno okrepcilo. Nato pa smo se lotili južnega dela jame, dolgega okoli 600 m.

Ta del je mnogo prijaznejši, ker ga visoka voda ne dosega. To smo opazili na tem, da je bil krasen kapnik sredi jame popolnoma neomadeževan. Ob stenah smo našli mnogo manjših in večjih, jako lepih kapnikov. Posebno krasne so bile kakor cigaretne ovojke tenke, a več decimetrov dolge, bisernosvetle cevke. Hoteli smo jih prinesiti na površje, a vse se nam je strlo.

Zanimivo je, da leži tudi ta del jame, ki je sicer nekoliko višji od severnega, še pod gladino visoke vode na Planinskem polju, a vendar ga ne poplavlja voda, dasi segajo reže in posebno en večji prepad do globine neznanih potov podzemске Unice.

Tu se nam je posrečilo, da smo posneli nekaj lepih slik, ker so kapniki čistejši in lepe oblike. Po dolgem bivanju v podzemlju smo se odpravili nazaj na površje. Ker smo vlekli s seboj vse priprave, je bil pohod deloma precej mučen. A duša je bila polna doživljajev v čudoviti prirodi kraškega sveta.

Anica Zupanec-Sodnikova: Rdeči cvet.

Veseli smo pozdravili v prvem prepadu medlo dnevno luč in malo nato prijazno večerno sonce. Obsevalo je modre kraške griče, ki so tako polni skrivnosti. Duh se je potopil nazaj v silne jamske prostore in čudovite reke, ki tekó pod onimi gorami od Postojne in Cerknice sem in se v Unico združene valé po Planinskem polju do novih požiralnikov, držečih v temni spodnji svet. Sanjava pokrajina je tu na Krasu in čudne slutnje se zbuja v duši človeku, ki se zatopi v njeno skrivnostno lice.

DOKTOR ZAMAŠEK IN DRUGO

Priobčil Bogdan Kazak

Na glavni prometni cesti sem najel skromno stanovanje, uredil in za prvo potrebo opremil ordinacijsko sobico, oglasil v domačih listih svojo naselitev in čakal na bolnike, ki jih še dolgo ni hotelo priti niti količkaj.

Konec prvega tedna se je zglasil prvi bolnik, veljak iz domačih krajev. Obredel je že mnogo zdravnikov, bil je v Ljubljani in Trstu, a povsod so mu menda kazali naprej in mož je zato menil, da nikdo ni znal pogoditi njegove bolezni. Moje prvo delo je bilo kaj težko, ne toliko zavoljo ugotovitve, zakaj očitni so bili znaki za želodčnega raka, kolikor zaradi zdravljenja, ki je bilo že zdavnaj zamujeno, in še bolj mučno zastran načina, kako naj ga poučim o dejanskem položaju. Z nepričakovanim ravnodušjem je sprejel možak moje mnenje in želel, naj mu vsaj poskusim olajšati težave, če se že ne dajo več odpraviti. Ko je kesneje obležal, me je dal malo pred smrtjo poklicati na svoj oddaljeni dom samo iz hvaležnosti, da sem ga odkrito in za časa opozoril na neizogibni konec.

Drugi teden so me poklicali v mestu k deklici, ki zavoljo razpasle jetike ni mogla več živeti, a tudi smrt je ni hotela še rešiti nepopisnih muk. Na moj očitek, zakaj niso ostali pri tem ali onem prejšnjih zdravnikov, nisem dobil pravega odgovora, a spoznal sem vzrok čez nekaj tednov. Izostali so tovariši drug za drugim, ker so uvidevali sproti, da je vse njih prizadevanje zaman in zastoj. Jaz sem vendar vztrajal do konca in prejel toliko nagrado, kakor vsi moji predniki, tolažeč se z zavestjo, da je vsaj glede bremen še nekaj razdeljevalne pravičnosti na svetu.

Iz tiste klavrne dobe so mi ostali v spominu še drugi doživljaji. Nekateri res tako nenavadni, da bi jih ne verjel, če bi jih ne bil doživel.

Falkenhaynova jama pri Planini. (Fot. B. Brinšek.)

Prišel je možiček srednjih let, revno oblečen, s kuštravo glavo in zmršeno brado. Njegov zabuhli obraz in višnjevi nos sta vzbudila mojo pozornost.

Prosil me je, naj se usmilim njegove družine, ki ji grozi najhujša nesreča, da izgubi mater in on svojo ljubljeno ženo. Žena da leži doma, komaj živa, ker krvavi vso noč, in jaz naj mu napišem zdravilo zoper to nadlogo.

Navzlic sumnji me je prevladalo sočutje. »Takšno zdravljenje na daljavo ni nič,« sem mu rekel. »Povejti mi, kje bivate, pa pridem pogledati in odredim, kar se mi bo zdelo primerno. Morda bo treba zdravljenja v bolnici.«

»Ne, ne,« je hitel možiček. »Ne maram, da hodite k nam in se trudite, ko vam ne morem zdaj nič plačati. Tudi v bolnico ne pojde žena, saj jo dovolj pozna. Napišite mi, lepo vas prosim, tiste kroglice, ki ji vsakokrat pomagajo!«

»Zakaj pa ne greste k tistemu zdravniku, ki pozna vašo soprogo in ji je že zapisal uspešno zdravilo?«

»Saj sem bil že danes pri doktorju B., pa ga ni doma, ker se je odpeljal na svojo posest v Furlanijo in se vrne morda šele jutri zvečer. Usmilite se nas vendar!«

»Dobro, pojdite domov, jaz pridem za vami in prinesem zdravila za prvo potrebo s seboj. Za plačilo vas pa ne bom terjal ne zdaj ne kesneje.«

Možiček se ni dal odpraviti, tiščal je vame toliko časa, da sem se naveličal prerekanja in mu napisal recept z naročilom, naj mi pride povedati jutri, kako je zdravilo učinkovalo. Solznih oči se mi je zahvaljeval v izbranih besedah in odbrzel.

Ni ga več bilo na spregled. Ko sem se čez nekaj tednov ustavil pri podgorskem duhovniku, sem se spomnil možička in poizvedoval o njegovi družini.

»Odkod poznate tega capina?« se je zavzel prijatelj.

Povedal sem mu zgodbo, nakar se je duhovnik pol zares pol v šali hudoval:

»Vi ste kriv, da je tisti nepridiprav pred nekaj tedni popival kar tri dni v mestu in prišedši domov pretepal ženo in otroke ter razbijal po hišici. Z vašim receptom je preslepil več dobrosrčnih ljudi in denar zabil v zanikarni družbi.«

»Kako pa z ženo? Ali je okrevala?« sem spraševal v zadregi.

»Saj ni bila še nikdar bolna!« je odvrnil duhovnik. »Reva gara čez dan v tovarni, ponoči pa doma, da preživlja sebe in otročiče. Prav dobra žena, le dosti predobra nasproti ničvrednemu možu. Kajkrat sva ji z županom svetovala, naj požene delomržeža iz hiše, kadar pride otrokom kruh odjedat in njo nadlegovat, a ona v svoji dobrosrčnosti tega ne zmore, češ, da se bo že poboljšal, ko nastopi hujša sila.«

Že sem pozabil svoj neslavni čin, ko se čez dober mesec kesneje pojavi isti možiček na vse zgodaj pri meni. Bil je še bolj razcapan ko prvič, drhtel je od mraza po vsem telesu in milo ječal. Služkinja, ki mu je odprla, ga je sočutno izpraševala, kakšna nesreča ga je zadela, prihitela je tudi moja žena že pred menoj gledat, kaj je. On pa ni spravil poleg ihtenja drugega iz sebe kakor: »Gospod doktor naj pride, da se me usmili!«

»Kaj je novega v Podgori,« sem ga vprašal, kakor da nič ne vem o njegovih zanikarnostih.

»O, hvala Bogu, da me še poznate!« je hitel nekako oveseljen. »Veste, tista vaša zdravila so bila imenitna, žena je okrevala z njimi v enem tednu. Sinoči je znova obolela in danes zjutraj je izdihnila, prav ko je zvonilo dan. Komaj da sem še priklical gospoda, da jo je del v sveto olje! A zdaj, zdaj, kaj bo? Otroci jočejo doma, pri hiši ni božjega! Dajte mi, da nakupim kaj za sirotne otročiče in vsaj snažno mrliško odelo in šolne za ubogo ženo, ki sem jo tolikanj ljubil! Če bi ne imel otrok, bi me danes že nesla Soča proti morju! Uh!«

»Daj, daj mu kaj!« mi je šepnila žena. »Jaz bom pa pripravila siromaku tople kave!«

»Ivanka!« sem pozval služkinjo, »stecite, kakor ste, na trg in pokličite stražnika, da pride nemudoma po tega slepiča!«

V splošnem presenečenju se je prvi zavedel podgorski pijanček, smuknil kakor maček skozi vrata urno po stopnicah in na dvorišču grdo zaklel. Žena in služkinja sta kakor okameneli zrlji vame.

Možička nisem več videl od blizu, ognil se mi je že od daleč v kakšno stransko ulico ali pa se obrnil vsakikrat, kadar bi se bilo treba srečati.

*

Ob četrtnih se je v mestu trlo ljudi, bil je namreč tržni dan, pri meni je zevala praznота. Popoldne, ko so se ljudje že razhajali, je prilezel k meni postaven možak, dobro rejen, okroglih, rdečih lic in nekoliko osivelih las. Bil je razigrane volje, šalil se je bučno s služkinjo, razlagajoč ji, da si mora od blizu ogledati novega in »slavnega« zdravnika, ki da je danes šele prvič slišal o njem pri Zvezdi, kamor hodi obedovat.

Ko sva bila sama v ordinacijski sobi, je pričel možak nekako tajinstveno: »Veste, slavni naš doktor, sem bolan in nisem, vsaj za danes ne; zavoljo mojih bolezni, ki jih ni malo, se pomeniva drugič! Za danes bi hotel, da napraviva kot rojaka in prijatelja pogodbo, ki bo prav za oba, prav za prav bolj prav za vas kakor zame. Saj se poznavam, kajne?«

Bil sem v zadregi, možaka sem bil morda kdaj prej videl, njegov gladko obriti obraz, širok kakor mesec ob ščipu mi ni bil čisto tuj, a nisem prav vedel, s kom imam posla. No, moj »bolnik« mi je sam pomagal.

»Mene da ne poznate?« se je začudil. »Saj se vam vidi, da se vračate v domače kraje po dolgih letih, drugače bi poznali Zamaška, ki ga spoštujemo in cenijo tri doline in gore in Brda in Kras!«

Tisti trenotek sem se spomnil, da sem že večkrat slišal to ime v različnih zvezah. Bil je najbolj znani mešetar za živino na večjih semnjih po vsej deželi, bil je nekak priganjač za odvetnike, ki jim je dovajal stranke, bil je na slutku, da zna sam ali s pomočjo odvetnikov kakšno pravdo tako zavleči — po njegovem »zamašiti« —, da je bil neugodni zaključek sodnega postopanja kakorkoli odložen. Odtod ime, ki se ga je prijelo, doktor Zamašek.

»A vi ste tisti sloviti doktor Zamašek,« sem se zavzel, da se mu oddolžim za njegovo hudomušnost nasproti služkinji.

»A, pustite doktorja, doktor ste vi, ne jaz, tudi Zamašek nisem, pišem se drugače, a to naj bo, kakor je! Zdaj, ko se poznavam, napraviva po-

godbo. Mene pozna in ceni vsa dežela in čez; kar rečem, drži, kar svetujem, se prime. Doslej sem navračal bolne ljudi k temu ali onemu zdravniku, kakor je kazala bolezen na zdravnika, saj ni vsak za vse. Zdravniki ste uvidevni in dobri ljudje, vsak od njih mi daje, kar mi gre za moje pošteno prizadevanje. Zdaj pa, ko ste prišli vi med nas in vas domačini še nič ne poznajo, ali bi ne bilo potrebno za vas, tako se mi je te dni razbistrilo, da bi jaz vse te naše ljudi pošiljal k vam, rajši kakor k judom in Lahom. Seve, roka umiva roko, vi ne morete biti bolj skop nasproti siromaku, ki živi na cesti in semnju, kakor so tujci!

»Kaj vam pa dajejo zdravniki za vaš trud?« sem poizvedoval prostosrčno.

»To gre po premožnosti, dragi doktor!« je nadaljeval zadovoljno mešetar. »Pri siromakih je desetina, pri premožnih petina, revnim računite krono, premožnim goldinar, račun je lahek! Danes mi dajte en goldinar in eno krono, jaz vam zato pripravim pet premožnih in deset navadnih v najkrajšem času. Potem vas pridem spet obiskati.«

»Težavna zadeva,« sem mu odvrnil v šali. »Gotovo pride med nama do sporov, vi ste izurjen pravdar, jaz še nisem imel opravkov s sodiščem in jih tudi ne maram. Kako naj se sporazumeva o dohodkih, ki jih še nič ni, koliko je mojega in koliko vašega?«

»Že vidim, vi ste natančen človek, še bolj kakor kak odvetnik!« je odvrnil mešetar nekoliko zmeden. »Pustiva tisto računanje, ki je časih res sitno! Dajajte mi na mesec tri goldinarje, jaz bom delal za vas povsod, in bogato se vam izplača. Kar udariva kakor moža!«

In stegnil je proti meni debelo in gladko desnico, ki morda še ni imela žulja na sebi.

»Ne bo kupčije!« sem odvrnil hladno. »Ostaniva vsak pri svojem! Vam se godi očitvidno prav dobro pri vaših dozdanjih poslih in zato želim, da jih v moj prid ne preminjate. Pa zbogom!«

Užaljen se je dvignil in rekel: »Mojo pomoč zavračate?«

»Ne zavračam in ne sprejemam,« sem odgovoril mirno. »Hodiva vsak svojo pot, kakor doslej!«

Možak se je razburil. »Veste, da vam lahko mnogo škodim?« je bruhtil v nepreudarni jezi.

»Kakor se vam zdi!«

Odšel je in rentočil nekaj o prevzetnosti in skoposti. Pravili so mi o njegovem zabavljanju.

Dosti let kesneje — bilo je sredi svetovne vojne, ki je našo domovino tam doli tako kruto oklestila — so me klicali k pojemajočemu starcu. Bil je Zamašek v zelo skrčenem stanju. Razšla sva se kot dobra prijatelja.

Anica Zupanec-Sodnikova: Predica.

MESOJEDE; RASTLINOJEDE

Dr. Janez Plečnik

3. O fermentih.

Bravec je umel marčni članek le ob primerni pažnji. Članek ni bil »učen«. Trebalo je pažnje le, ker je bravec razmišljal o zadevah, ki razmišljati o njih ni vaje. Pravo v pravem tudi le-tako ni prav prav povedano. Treba je bilo pažnje bravcu, ker je bravec bil m i s l i, da gre za nekaj novega, nenavadnega. Moji braveci naj mi danes sledé, naj nato še enkrat preberejo marčni članek, pa se bo prepričanje tudi njih lotilo — prepričanje: kako »znanost« nerodno opisuje, kolika negoda je, da ima znanost toliko »predmetov« in da trga znanost te predmete v kosme in kosmiče.

Govorili smo o neživem (!): o stvari, o snoveh, o »kemičnih« najmanjših delcih, o raznolikosti kemičnih »najmanjših« delcev, o spojkih, o silah, ki spajajo, ki razdvajajo, razdružujejo. Poglejmo si, če nekam prav tako ne mislimo in ne govorimo tudi o živinah.

Vse živine (!) — torej vse, kar je živo — so stvarjene iz živí (protoplazma). (Živ je torej nekam to pri živinah, kar je tvar = materija pri neživinah, pri mrtvinah.) Vsa živ je zložena, je zbrana v (prav) majhne delce — v celice. (Celice so torej nekam to pri živinah, kar so »najmanjši« delci kemiku.) Celice so obdarjene: te s temi, one z onimi silami (lastnostmi). Celice, ki vse imajo ene lastnosti, so zbrane v tkiva; so zbrane torej v gmote, ki jim pravimo: jetra, živci, meso, žleze, kost. (Videli smo, da so tudi kemični »najmanjši« delci enih lastnosti zbrani v gmote in da se nam tvar prikazuje v posebnih oblikah, se nam prikazuje v raznolikih snoveh.) Raznolika tkiva so zbrana, so spojena v ude (organe); tako imamo v udih ob trupu: kost, meso, žile, živce, kožo, kri, mezgo (limfo), bezgavke, čutila za tip, za mrzlo, za toplo. (Podobno je pri tvári: raznoliki prikazki tvári, torej raznolike snovi se spajajo, pa nastajajo spojki iz snovi.) Pa udi: srce, črevo, jetra, ledvice, udi ob trupu se zberó v en velik spojek — v naše telo. (Vemo: tudi dva, trije ... kemični spojki se spajajo v večji skupni spojek.)

Mislimo in govorimo tudi takole: vse živine (rastline in živali) so neka enota (in so v nekem nasprotju z mrtvinami) in so to, kar imenujemo »živo«. Ta enota, to živo se nam prikazuje v kaj mnogoterih in raznolčnih poedincih: človeki, levi, tigri, lipe, smreke, travne bilke. (»Živo« je torej to, kar je kemiku »tvar«; poedinci so to, kar označa kemik za »najmanjše« delce.) Poedinci ene vrste, zbrani v skupke, imajo ime rodovi: živalski rodovi, rastlinski rodovi. (Kemik imenuje poedince, ki so iste vrste in so zbrani v gmote, snovi.) Skupki, zbori enakovrstnih poedincev se družijo z enim ali več drugakšnih zborov (enakovrstnih) poedincev: človek se druží z gozdovi, z domačo živaljo, z jezeri. (Kemik imenuje združke snovi: spojke.) Ti združki (živinskih rodov) kažejo časih kar nepričakovane lastnosti: človek (sam) ni čez mero nevaren gozdu, govedo (samo) ni čezmerno nevarno gozdu, tudi železo (samo) ne — toda: človek, združen z vprežno živino in sekíro, uniči gozdove, je strupilo za gozdove.

»To vse diši seveda močno po kar na van (naivno) antropomorfističnem mišljenju, toda — komaj katera Goethejevih besed je modrejša od te: človek nikdar ne slutí, kako močno je antropomorfističen.« (Theodor Lessing.) — Že prihodnji članek bo skušal poudariti pomen »antropomorfističnega« gledanja za laže umevanje prirodnih pojavov; prav bo torej, če že danes povemo, na kaj je misliti pri besedi »antropomorfizem«, in če tujko nadomestimo z domačo umljivo oznako.

»Antropomorfizem« je grška beseda. Zložena je iz dveh besed: »ántropos« pove toliko kot naš »človek«, »morfé« pa pomeni »postavo, podobo, obliko, lik, prikazen, zunanost«. Antropomorfizem pove: da »človek« išče »svojo podobo, svojo človeško prikazen« povsod v naravi. Theodor Lessing ponemči »antropomorfizem« z besedo »Mensch-Mittelpunktschaft«, kar pove, da se čuti človek za središče vsega, pa da je vse primerjeno k temu središču. Slovenci povemo (približno) isto misel takole: »seveda: ves svet se krog tebe vrti; seveda: ti si vse; seveda, če tebe ne bi bilo, bi se svet podrl«. Človek presoja in označa prirodne pojave nekam tako, kot presoja in označa lastno delovanje. Človek govori (o sebi): p r i t e g n e m kamen k sebi, — pa človek govori (o zemlji): z e m l j a p r i t e g n e kamen k sebi; oko solzi, pa mezga solzi iz drevesa, pa trta tudi solzi, pa tudi okna solzijo. Stari Grki — pa pogani sploh — so imeli številne bogove: ti bogovi so imeli človeške postave, so popivali, so se prepirali, so se maščevali, so bili »višji« in »nižji« bogovi; Grk si je torej mislil svoje bogove povsem kot človeke. Človek torej sledi povsod človeka, pa bomo rekli namesto: človek misli in govori »antropomorfistično« — človek misli in govori »č l o v e k a s l é d n o«. »Čisti« znanstveniki so močno proti človekaslédnemu opisovanju prirodnih prikazni, češ: znanost da stoji nad vsakdanjostjo in izven vsakdanjosti, znanost da je »čista«. Znanstveniki, ki tako govoré, niso povsem dosledni. Vsi znanstveniki govoré: o spajanju snovi, o spojkah, o združkih, o sorodnosti (hotljivosti), o silah; govoré o nasprotnih, o istoimenskih, o skrčenih številih; govoré, da imajo števila znake in predznake; govoré, da krajšajo, ulamljajo, razkoreninijo števila. Vse to pa je kar človekaslédno povedano. Znanost si še ni sestavila in zgradila govorice za »čisto« znanost pripravne in primerne. Tudi mi smo danes močno človekaslédno govorili; saj smo primerjali: tvar — živ (protoplazem) — vse živo; primerjali smo: »najmanjši« kemični delec — celica — poedinec. Misel, ki se nam tu vriva v glavo, bomo pa povedali in razpredli prihodnjíč.

Vemo: snovi se spajajo pa spojki nastanejo. Spojki se spajajo pa novi spojki nastanejo. Dobro smo opozarjali, da so neke snovi in neki spojki hotljivi po nekih drugih snoveh in nekih drugih spojkah, da pa so neke snovi in neki spojki povsem nehotljivi med seboj. Poudarili smo tudi, da niso nikake tajne, tajinstvene sile in da so kar le obče znane prirodne sile, ki dejavajo pri spajanju in udejavijo spojke in razpadke. Zastavili bomo današnja razmišljanja prav tod.

Vodik (H) je snov in je plin, pa kisik (O) je snov in je plin: govorili smo že o vsem tem. Zmešam vodik s kisikom, pa imam plin, ki je mešavina (zmes) kisika in vodika. Ta zmes bo ostala trajno zmes. — Prižgem to zmes (z gorečim lesenim protičkom), pa bo udarilo (eksplodiralo): vodik in kisik se udarno spojita (ob iskri) in voda (H_2O) nastane iz mešavine. Spojek H_2O (voda) nima nič iskre (ognja) v sebi, pa iskra je bila vendarle potrebna za spojitve vodika in kisika. Vemo že: »ogenj« gorečega protička je (živahno) spajanje kisika (O) z ogljikom (C). Očividno je torej treba tega (živahnega) spajanja kisika in ogljika, če se naj vodik in kisik spojita. — Pozorujemo torej to-le posebnost pri le-tem spajanju: trebalo je prav malo (1) ognja, pa so se spojile katerekoli velikanske (2) množine vodika in kisika, pa iskra (ogenj) je ostala pri tem nepremenjena (3).

Moremo še drugače zrediti vso zadevo. — Stisnem vodik v (močno) železno posodo (»bombo«) in posoda naj ima drobno pipo. Odprem pipo, pa bo (stisnjeni) vodik pihal iz posode na prosto, pihal bo v zrak (kisik). Prižgem vodikov curek, pa se bo vodikov curek vnel in bo gorel (v kisiku zraka) — vodik se bo torej spajal s kisikom. Zaprem pipo; vodikov curek preneha pa gorenje tudi preneha — goreči vodikov curek ugasne. Zopet odprem pipo, zopet prižgem vodikov curek, vodikov curek se zopet vname —; zaprem pipo, curek ugasne — odprem, prižgem, zaprem — — vse se bo ponovkovalo, dokler bo dovolj vodika. Postavimo, da mi je bil nežen protiček (šibica, žveplenka) prižigalo, pa bom trebal (nekam) toliko šibic, kolikor bo prižigov — torej mnogo.

Še drugače zredimo zadevo. Stisnem vodik v močno posodo, ki ima pipo. Odprem pipo: vodik odteka v zrak. Vodikov curek se ne vname (sam od sebe) in se vodik in zrak mešata ob pipi. Pomolim košček (mrzle) plátinske puhlice v vodikov curek, pa se plátinska puhlica (sama od sebe) razbeli, ona zažari in — vodikov curek se vname. Zaprem pipo posode — pa gorenje seveda preneha, plátinska puhlica se (sama od sebe) shladi in zopet posivi. Zopet odprem pipo, zopet pomolim plátinsko puhlico v vodikov curek, puhlica se (v mrzlem curku) zopet razbeli, curek se ob razbeljeni plátinski puhlici zopet vname — zaprem, odprem — — ponovkujem, dokler je kaj vodika, in kar zopet in zopet z istim uspehom.

Plátina (Pt) je belkasta kovina; nekam taka je za oko kot aluminij, je pa močno težka. En próstorni decimeter (torej en liter) vode tehta en kilogram; en próstorni decimeter aluminija odvaga dobro dva in pol kilograma; en prostorni

decimeter plátine pa odvaga ena in dvajset in pol kilograma. Plátina je nepremenljiva na zraku, v vodi, v lugih, v kislinah in je torej kaj žlahtna kovina. Kemiki vzdelaajo (verarbeiten) platino v puhlo gmoto in je platina razpršena kot nežen črnkast prah v tej gmoti. Ta puhla gmota ima ime plátinska puhlica (plátinska goba, Platinschwamm). Ta plátinska puhlica ali pravo v pravem ta nežni, razpršeni plátinski prah je, ki druží kisik in vodik. Le plátinski prah ima to moč, platina v koščkih in kosih nima te dejave. Platinska puhlica ima opisano dejavo kar večno; pa so res imeli »vžigalčnike na vodik in platinsko puhlico« po domačijah pred poznanjem vžigalic (žveplenk, šibic) na fosfor. Pozorujemo torej prav posebno zadevo: trebamo platinske puhlice prav malo (1), pa prižgemo neštetokrat (2) vodik in platinska puhlica ostane pri vsem tem nepremenjena (3).

Temačna je naša soba. Zmešamo klor (Cl) in vodik (H) v prozorni stekleni posodi. Klor je plin, vodik je plin; zmes obeh plinov se bo prav mudno spajala v temačni sobi, v »razmetani« dnevni svetlobi, in prav mudno bo nastajal klorov vodik (HCl). Dajmo: spustimo en sam sončni žarek skozi zmes: udarilo bo (eksplodiralo bo) in klor in vodik bosta spojena v klorov vodik namah. Pozorujemo kar posebno zadevo: trebamo prav malo (1) sončne svetlobe, pa spojimo velikanske (2) množine klora in vodika in sončni žarek gre nepremenjen (3) skozi stekleno posodo in skozi zmes obeh plinov.

Zmešamo žvepleni cvet z železnimi opilki; zmes žveplena cveta in železnih opilkov bo nastala in zmes ostala. Kápnemo kapljo vode na zmes, pa se bo žveplo pričelo spajati z železom; zmes se bo ob spajanju razgrevala in vsa zmes se bo ob nastajajoči vročini spojila. Spojek FeS bo nastal pri spajanju in ni vode (H_2O) v tem spojku. Skušnja res kaže, da dokanjena voda pač izhlapi, da pa ostane voda, da se torej ne presnovi, ne premeni. Pozorujemo kar posebno zadevo: trebamo malce (1) vode, pa se obilje (2) žvepla in železa spoji in dokanjena voda ostane (snovno) nepremenjena (3).

Govorili smo o krvnem rdečilu (hemoglobinu), oziroma o rdečih krvnih telescih (Mladika 1928 in 1931). Prav bo, če zopet prebereš tiste stavke. — Rdeča krvna telesca (o dobrih prilikah) priskrjajo kisik in ga (o dobrih prilikah) zopet oddajajo: ta kisik je, ki hraniva ob njem goré v celicah. Postavili smo (Ml. 1931), da imamo nekam osem litrov (kilogramov) krvi. Kri je rdeča po rdečih krvnih telescih, rdeča krvna telesca so rdeča po krvnem

Anica Zupaneč-Sodnikova: Cvetoča kakteja.

rdečilu (hemoglobínu). Dognali so, da je nekam 15 % (odstotkov) krvnega rdečila v krvi. Krvnega rdečila je torej nekam 1 kg v krvi. Krvno rdečilo priskrva (v pljučih) kisik iz zraka in nosi kisik v celice udov. Koliko zraka pa hemoglobin predela pri tem? Dihnemo nekam dvajsetkrat na minuto. Vdihnemo (ob mirnem dihanju) nekam pol litra (500 cm³) zraka z vsakim vdihljajem. Izrabimo — »predihamo« — torej nekam 10 litrov zraka na minuto, torej 600 litrov na uro in (nekam) 15.000 litrov na dan. Rdeča krvna telesca živé (nekam) 30 dni, pa presrkajo in presrebajo zraka v svojem življenju nekam 15.000 × 30 litrov, torej nekam 500.000 litrov. Naše številke so prav majhne: vemo, da ob delu pohitevamo z dihanjem pa da globlje dihamo in da predelamo torej dosti več nego 500.000 litrov zraka (v tridesetih dnevih); upoštevati je še, da krvno rdečilo ne odmre ob smrti krvnih telesc. Prav bo torej, če rečemo: da 1 kg krvnega rdečila prenosi nekaj milijonov litrov kisika, da se torej nekaj milijonov litrov kisika spoji s hranivi ob posredovanju enega kilograma krvnega rdečila. Pozorujemo kar posebno zadevo: prav malo (1) krvnega rdečila je

treba, da se obilje (2) hraniv spoji s kisikom; krvno rdečilo se ne spremeni (3) pri tem.

Peklenski kamen (Lapis infernalis; AgNO₃) je splošno znan in je spojek srebra (Ag) in solitarne kisline (HNO₃). Peklenski kamen je taljiv (talen) v vročini, pa ga tudi res topé, vlivajo taljenega ter storjajo iz njega protičke (Höllensteinstift; Stylus causticus). Ti »peklenski protički« so beli, so prosojni pa tudi ostanejo beli in prosojni, dokler so v temi. Ti protički pa počrné v svetlobi, se razkrojé, se presnové v svetlobi, če le kaj malega organskih snovi pride v dotiko z njimi. Ti protički so topljivi v vodi in so močno jedki, pa zdravniki »žgó« grde rane (eiternde Wunde; Geschwür) pa posebej še divje meso ob ranah s peklenskimi protički; take rane postanejo res, kot bi bile »žgane«: počrné. — So človeki, ki hočejo ostati »večno mladi«, in to za vsako ceno. Ti »večni mladenci« — vsak večji kraj ima takega pajaca — si črniyo brado, mustače, lase; v vodi raztopljen peklenski kamen je, ki si črniyo kocine z njim. — Perice pišejo s peklenskim kamnom (neizbrisne) znake na perilo. — Pozorujemo kar posebno zadevo: ob malo (1) svetlobe in organskih spojkov se obilje (2) peklenskega kamna razkroji; svetloba se pri tem ne spremeni (3).

Podobnih primerov je še mnogo mnogo in še povednejši so od navedenih; njih naštevánje in opisovanje bi nas pa povedlo v zahomotane in drobčkane podrobnosti, pa jih pustimo v nemar. Le-oni naši primeri povedó bravcu to-le: 1. neke snovi in neki spojki se spajajo (ali razpadajo) pohitevajoče (ali tudi mudneje), če jim primesimo neke snovi ali spojke; taki dodatki so (v naših primerih): voda, platina, svetloba, krvno rdečilo; 2. ti dodani spešniki in mudniki ostanejo nepremenjeni ob spajanju, oziroma razpadanju; 3. prav malo treba teh pridakov pa se velikanske množine spojkov presnové; 4. ti mudniki in spešniki so dobro svojitni (specifični) v svojem vplivu.

Ti dodatki — očitno je tako — nekam prekvasijo snovi; prekvasijo jih tako, da se snovi laže (oziroma teže) spajajo. Ti dodatki (ti spešniki, ti mudniki) imajo ime: katalizatorji, fermenti, encími — —. Pa: katalizatorji, fermenti, encími so torej snovi (ali spojki), ki so tvorni pri spajanju in razpadanju, ki spešijo ali mudijo spajanja, ki se pa sami pri tem (skoraj) ne obrabijo in se torej (sami) ne premené; za enkrat recimo, da so »prekvasniki«.

Ena večnost goni vodo v oblake, siplje kaplje iz oblakov na zemljo, žene vode po strugah rek, spaja snovi, razdvaja spojke — pa dejava katalizatorjev, fermentov, encímov, prekvasnikov je kar

ta ena večnost. Prekvasniki so torej le oblike »prirodnih sil«. Res pa je, da kar nismo še na jasnem o dejavi nekkih prekvasnikov (fermentov), pa da smo dobro na jasnem o dejavi drugih prekvasnikov. Bravec torej ne zahtevaj, da »splošno veljavno« razložimo dejavo fermentov; bravec se zadovolji s prilikami.

Kemiki mislijo: najmanjši delci snovi »gredó« pri spajanju »vkup« in »gredó« pri razpadanju spojkov »narazen«. Ta »narazen« in ta »vkup-hoja« je torej mikanje. Pa si torej mislimo, da katalizatorji, encimi, fermenti — torej kvasniki — časih spešijo, časih tudi mudijo mikanja najmanjših snovnih delcev. Kvasniki so torej spešila ali pa mudila, ki lajšajo mikanje najmanjših delcev. Snovi so različne, njih najmanjši delci so tudi različni pa je kar umevno, da so spešila in mudila tudi različna, da ta kvasnik vpliva na spajanje teh snovi pa da je drugi kvasnik dejaven pri spajanju drugih snovi, torej da imajo različni kvasniki različno, svojitno dejavo. Grobi primeri takih »kvasnikov« so ti znani iz življenja.

Kotač pri vozu škriplje in se le mudno obrača — njega tečaj je zarjavel. Kapneš kapljo olja na os pa škripot preneha in kotač se jame (urno in) pravilno vrteti. Olje je torej »katalizator, encim, ferment, kvasnik«, olje je torej »spešnik« za mikanje kotača. Pozoruješ še, da treba olja prav malo (1), da to malce olja neverjetno dolgo (2) vpliva na gladko sukanje kotača, pa da olje ne postane ne kotač in ne os, temveč, da olje ostane nepremenjeno (3). — Obutev se ti je bila zmočila in se nato razsušila; usnje obuvala je otrdelo in se ne vda; noga ne gre ali vsaj rada ne gre v čevlji. Natreseš smukca (Talkstein, Speckstein, Steatit) v obutev, pa noga smukne vanjo. Pozoruješ, da treba le malce (1) smukca, pa ti obutev ostane dolgo (2) sklizka, pa da smukec ne postane usnje obutve in ne koža noge, torej da ostane smukec nepremenjen (3).

Rés: nismo povedali in razložili, kako »spešniki« in »mudniki« vplivajo na spajanje (raznoterih) snovi; jasnili smo vse le s prilikami. Pa dobro poučeni naravarji so tudi močno na nejasnem o dejavi (večine) katalizatorjev in tudi oni govorijo le v prilikah.

Naši priliki (kaplja olja in malce smukca) sta bili grobi in kažeta na katalizatorje (encime, fermente, kvasnike) kot na kolesca v stroju (= mašini = mehanizmu). Dosti kaže na to, da je dejava katalizatorjev res groba, je res »mehanična« in zadeva katalizatorjev postaja od dneva do dneva bolj in bolj »fizikalna« in ne »kemična« zadeva. Beseda bo pa pogosto nanesa na katalizatorje in

Anica Zupanec-Sodnikova: Kakteja.

njih pomembnost za prebavo in presnovo ter je bilo torej potrebno posebej opozoriti nanje, da se bravec privadi na besede: katalizator, encim, ferment, po naše: spešnik, mudnik, kvasnik.

Posnamemo: katalizatorji so tisti novčiči, ki padejo ali ki jih vržemo v prirodne samogibe (avtomate): novčič je majhen (1), samogib odda vso (2) svojo moč, novčič ostane nepremenjen (3). — Kar le o z n a k a »katalizator« je bravcu tuja, vse ostalo mu je domače: Kepa (1) zlata rodi neskončno (2) gorjá, kepa zlata pa ostane nepremenjena (3). Zlato — kot katalizator — ima svojitno (spezifisch) dejavo: zlato spaja in razdvaja prav samo človeke. Ni ga med nami, ki »ima« zlato; vsi ostavljamo zlato ob smrti; zlato »o s t a n e« drugim človekom in rojeva znova in znova neskončno »novo neskončno« gorje.

Tudi le-ti stavki so tja v van (naivno) človekolédni — učé nas pa, da je možno odstraniti nekaj gorjá tako, da zlato preneha biti kvasnik za človeke. Zlato pa »ostane« zlato. Zlato bi zgubilo svojo kvasilnost za človeka le, če bi ti postali drugačne nature. — Mi smo dali takim upom že slovo.

KO SO HRASTI ŠUMELI

ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Dvajseto poglavje.

Zgodaj zjutraj je tekel Ščenok na trg in v nekaj potih prinesel s seboj kruha, čebule in kumar: en Andersov tolar mu je ostal še neizmenjan.

Medveda so napasli dosita in, oblizovaje se, je legel v kot. Dodobra so se najedli tudi uškujniki in Fedor, ki se je, poprosivši Djakona, naj ostane z medvedom, začel pripravljati, da gre iskat Preisovo klet, da bi prišel do orožja.

Dasi je Fedor pametno misel spregovoril tovarišem pod obzidjem Domberga, vendar pridobitev orožja ni bila njegova glavna želja. Ščenok mu je bil razodel, da je v kleti poleg orožja videl tudi še z železom okovano skrinjo, in Fedor je zaslutil, da se tam hrani starčev denar. Misel, da se tako blizu, pred nosom, nahajajo morda kupi zlata in srebra, mu kar ni dala pokoja in se je kljub veselju, da je našel Mihajla, pol noči prevračal z ene strani na drugo, kakor bi videl jasno pred seboj žolto in belo bleščeče se kopice denarja.

Nekoliko uškujnikov se je Fedoru ponudilo, da mu gredó pomagat iskati, toda on je odklonil.

»Zakaj bi hodili?« je rekel nejevoljno. »Ako nas pojde mnogo, nas lahko slišijo. Jaz poprej preiščem vso stvar, potem, na večer, pred odhodom, pojedemo pa vsi!«

Ukresal je iz kremenca nekoliko isker in zapalil gobo ter prižgal svetilko v laterni. Da bi ne zašel, je poiskal v razvalinah košček žganega apna in ga vzel s seboj, da bo delal znamenja po stenah.

Na katero stran je bila klet, Ščenok ni vedel povedati in Fedor se je sklonil in začel iskati sledove Ščenka po tleh. Tla je na debelo pokrival prah in sledovi so se naglo našli: njih zmeda je kazala, kako se je Ščenok v strahu obračal od stene k steni, prišel nato do razcepa dveh hodnikov, a se ni napatil po glavnem, temveč po stranskem hodniku, ki se je že začel podirati in zasipati.

Pokazalo se je, da klet nikakor ni bila tako daleč, kakor se je Ščenku zdelo, in Fedor je kmalu zagledal kup sipa, ki je polnil prehod prav do oboka; da bi ga iz kleti ne zapazili, je slekel enoredko, zavil vanjo laterno tako, da bi njena luč ne padala naprej, in prišedši do nalašč nasutega zasipa, je postavil svetilko na tla, sam pa splezal na kup in, zadrževaje sapo, porinil glavo v odprtino.

V kleti je bilo vse črno in tiho. Fedor je šel doli po luč, vrgel z nje enoredko, se skobacal zopet nazaj in posvetil v notranjost kleti.

Oči so mu zažarele s pohlepnim plamenom: zagledal je skrinjo, ki mu ves čas ni dala miru.

Fedor jo je nekoliko trenutkov nepremično gledal, ne da bi se odločil, kaj naj stori: skrinja je bila trdno zaklenjena in vlom vanjo bi lahko vzbudil pozornost gospodarjevo in spravil vse ubežnike v nesrečo. Čakati večera in s tovariši vlomiti vanjo pa bi značilo, deliti z njimi dobrine, ki se nahajajo v njej. To se Fedorju kratko in malo ni hotelo.

Vendar je razumnost obvladala njegovo pohlepnost; Fedor je zlezal z zasipa in se napatil nazaj.

Čez dan je šel Ščenok nekajkrat v mesto in iz raznih krajev prinesel kruha za popotnico.

Na večer so ubežniki napravili zopet posvetovanje in se dogovorili, kako bodo ravnali. Sklenili so, da se del njih pod vodstvom Fedorja odpravi v klet po orožje, drugi del s Ščokinom in Djakonom počaka z medvedom nanje; tretji pa bi, po misli Fedorja, moral iti k hiši Preisa in mu s kamni pobiti okna, da odvrne pozornost gospodarjevo od šuma, ki bi morebiti nastal v kleti.

Pobijanje oken sta prevzela Ščenok in Tjurja.

Brž, ko se je stemnilo, je prižgal Fedor svojo svetilko in v spremstvu petih ljudi odrinil v notranjost podzemlja; Ščenok in velikanski Tjurja sta izginila med razvalinami zidovja.

*

Mojster Preis se je pravkar vrnil pomirjene volje iz svoje kleti. Zaprl je lino, vrgel vrh nje gosto, iz trstja pleteno rogožino, brundal predse neko že davno pozabljeno pesemco in hodil po sobi z belo čepico in v nočni halji, v kar se je z nastopom večera po navadi oblačil.

Sobo je razsvetljevala nevelika bakrena svetilka, pritrjena na steno.

Mahoma se je mojstru Preisu zdelo, kakor da se je nekaj človeškemu obrazu podobnega pritislilo prav k okenski sljudi in da je ta nalahko zaprasketala.

Zdrznil se je, ustavil in se potuhnil kakor mačka, pripravljena, da skoči na miš.

»Kdo je tam?« je vprašal mojster Preis, zroč nepremično v okno, za katerim se mu je zdelo, da gledajo nanj nekakšne oči. Stegnil je roko k zidu, na katerem je visela samóstra z vedno napeto tetivo.

Toda položiti nanjo kratko puščico in pomeriti — ni utegnil: strašen udarec je priletel v oknico in ta se je s treskom, hreščaje in žvenketaje z razbito sljudo, razlomila čez pol in mu padla k nogam.

Takoj za njo je priletel v sobo kakor s pračo ustreljen kamen in se z močjo zadrl v zid; za njim

je priletel drugi, tretji — kamena toča je žvižgaje letela v sobo. Svetilka, vsa zmlinčena, je padla na tla in ugasnila.

Na srečo Preisa ni zadel niti en kamen.

»Herman, sem! Razbojniki! Brž!« je zacvilil na vso moč in, skrivši se v najoddaljenejši kot, cepetal od strahu z nogami.

Toda Herman je sam slišal ropotanje in tresketanje v stričevi sobi in že udiral vrata, ki jih je bil Preis pozabil odkleniti, ko se je bil vrnil iz kleti. S kuhinjske strani pa sta trgala in tresla druga zaprta vrata dva starčeva pomočnika.

Herman je slednjič razbil svoja; skoraj istočasno sta vrgla s tečajev vrata tudi pomočnika in vsi trije so drli Preisu na pomoč.

Kamena toča je prenehala kakor po čaru. Herman se je spoteknil ob kamen, ki je ležal na tleh, in se radi popolne teme ustavil, ne vedoč, kaj se je zgodilo.

Preis je skočil nanj in ga prijel s svojimi koščeni rokami za vrat.

»Razbojniki! Drži ga! Sèm!« je vreščal razjarjeni starec.

Na njegov glas sta hlapca planila in v temi se je spoprijela in začela rvati gruča ljudi.

»Saj sem jaz! Spustite!« je kričal Herman. »Luč prinesite!«

Hlapca sta spustila Preisa in Hermana iz rok in eden njiju je hitel v kuhinjo po luč.

»Okno so mi razbili!« je spet začel cviliti starec in brizgal slino. »Držite jih! Držita!« je neprestano kričal in planil na ulico. Herman in hlapca so pograbili orožje in luč ter skočili za njim.

Luč in hrup sta spravila vso četrt pokonci; okna so se odpirala in skóznje so se iztezali radevedneži; na ulici so zabrlele luči in pokazale so se temne postave oboroženih ljudi, ki so privreli na kraj razgrajanja.

Toda kakor so jurjevski meščani skrbno preiskovali ulico — krivcev niso našli, še celó njih sledov ne.

*

Fedor in njegovi tovariši so, ko so prišli do zasipa, legli k predoru in začeli prisluškovati.

Neko nerazumljivo šumenje, ki se je zdaj približevalo zdaj oddaljevalo, je prihajalo z vrha

Anica Zupanec-Sodnikova: Stara moška noša.

do njih: tam so šarale copate mojstra Preisa, ki je hodil po svoji sobi gori in doli.

Da bi pri takih okoliščinah lezli v klet, se je zdelo Fedorju nevarno in začel je čakati, kdaj se pojavi delovanje Ščenka in Tjurje; ta dva sta se nekoliko zamudila in Fedor je začel izgubljeni potrpljenje, kar se zdajci začuje na vrhu ropotanje in kričanje!

»Hitro za menoj!« je šepnil Fedor in prvi skočil z zidu; kakor hruške so se usuli za njim ostali in začelo se je delo: z nožem, vzetim pri Ščenku, so parali omote in vlačili iz njih meče in helebarde ter jih dajali enemu izmed uškujnikov, ki je ostal na zasipu. Fedor je planil naravnost k skrinji, toda ta je bila zaklenjena z veliko ključavnico; Fedor je pograbil eno izmed helebard in okoriščajoč se s tem, da se je hrup na vrhu nadaljeval, z dvema udarcema odbil ključavnico in odzdignil pokrov; na sredi skrinje je stala vreča dobršnega obsega; Fedor jo je razvezal in njegove mrzlično žareče oči so zagledale sila srebrnega denarja.

Da bi z nikomer ne delil plena, je Fedor, pozabivši na vse, hitro upihnil luč in začel vlačiti vrečo iz skrinje, a je bila za njegove moči pretežka; Fedor je segel z obema rokama v denarje in začel basati z njimi žepe in si jih usipati v nedrje. Ta čas je hrup na vrhu hipoma utihnil.

Fedor je hitro zaloputnil skrinjo, prižgal spet svetilko in pomagal odnašati orožje.

»Šleme bi bilo dobro vzeti!« je šepnil Klim in njegova misel je bila takoj izvršena.

Pomagaje drug drugemu so se uškušniki začeli kobacati iz kleti; zadnji je ostal Fedor in njega sta dva tovariša, prijemši ga za roke, potegnili iz nje.

»Uh, si pa težak, fant!« je rekel eden, ki ga je vlekel.

Fedor je molčal: v žepih in v nedrju je imel za poldrug pud¹ srebra in mislil samo na to, da ne bi zazvenelo in izdalo njegove skrivnosti.

Vlečoč vsak po nekoliko helebard, mečev in šlemov so slednjič prispeli do pričakujočih jih tovarišev; Ščenok in Tjurja sta že bila med temi.

Ščekin se je obradoval in oživel, ko je zagledal plen.

V trenutku so si ga razdelili in v podzemlju že ni bilo več sodrge brezzaščitnih ubežnikov, temveč cela četa izborna oboroženih vojščakov.

Z odhodom je bilo treba hiteti: lastnik vsak trenotek lahko pogleda v klet in dvigne hrup; Ščekin je poslal Ščenka s Klimom na ulico poizvedovat in jima naročil, naj dobita in prineseta lestvico, da preplezajo mestni zid.

Poslana dva sta za dolgo izginila in se vrnila z neprijetno novico, da je lestvica, ki jih je bila že enkrat rešila, izginila.

Ubežniki so se spogledali, ne vedoč, kaj bi ukrenili.

Ščekin se je dvignil s tal.

»Ako je tako,« je začel, »poslušajte moj ukrep. Mimo vrat ne moremo uiti, zatorej jih je treba vzeti s silo!«

»Tako je!« so se razlegnili glasovi okrog. »Z orožjem jih vzamemo in s silo!«

»A ključe težko da ima stražnik; so najbrž na vrhu v stolpu, v stražnici...« je z dvomom v glasu rekel Pogankin.

»Čemu pa naj bi cela vrata odpirali?« je rekel Ščekin. »Ali ni durc v njih, ka-li?«

»So...« je odgovoril Pogankin, »na posebno ključavnico.«

»Razbijemo jo, in konec besedi!« je odločil Ščekin.

»Seveda...« so se čuli glasovi, »zakaj bi tu na ključavnico gledali.«

Da bi stražo pri vratih nepričakovano prijeli, je Pogankin, ki je bil znan z mestnimi običaji, svetoval iti s prižgano lučjo, kakor patrola, ne skrivaje se. Nemško orožje in šlemi morajo preslepiti vsakogar, ki bi jih srečal.

Uškušniki so se začeli kobacati iz podzemlja in se postavljati po nemškem načinu v vrsto po

dva in dva. Fedor z medvedom se je uvrstil v sredo in mala četa je odrinila na pot. Spredej sta šla Ščenok z laterno in Ščekin, zadnji v vodu je šel Djakon.

Niti v eni hiši ni svetila luč; ulice so bile puščobne, prebivalci so počivali v mirnem spanju.

Pod vrati dremajoči stražar je začul odmerjene korake v tišini in dvignil glavo; ko je zagledal laterno, šleme in rezila helebard nad približajočimi se, se je umiril in požvižgovaje začel hoditi pod obokom vratnega prehoda.

Ščenok in Ščekin sta, ne da bi pospešila korake, krenila k stražarju in preden je ta utegnil od začudenja zakričati, je bil že prijet, razorožen in z zatisnjenimi usti položen na zemljo.

Ista usoda je doletela tudi njegovega tovariša, ki je spal v kotu ob zidu.

Uškušniki so zvezali Nemca z jermeni, ki so jih sneli z njih, jima zateknili usta s krpami od suknjičev, Ščenok pa je skočil v tem k durcam.

Na debelem železnem zatiku je štrlela ključavnica; Ščenok jo je pograbil s svojimi kleščami, zasopel, in poknila je kakor razklan oreh; durce so zaškripale in se odprle.

»Ugasnite luč!« je šepnil Pogankin, prerivaje se naprej. »S stolpa lahko vidijo!«

Ščekin, ki je svetil Ščenku, je upihnil svetilko, jo postavil poleg zvezanega Nemca in prvi prestopil mestno črto.

Za njim so, trudeč se, da ne bi delali šuma, stopili vsi ostali; Djakon je priprl durce in zadnji odkorakal.

»Kdo je?« je priletel odnekod z višave ubežnikom neumljivi nemški klic.

Vsi so molčé pospešili korake.

Ob šlem Djakona je brenknila in odskočila na slepo izstreljena puščica.

Djakon se je ozrl, toda v nepregledni temi ni bilo videti ne obzidja ne stolpa. Glasov vzbune ni bilo čuti; očitvidno je stražar na stolpu slišal zamolkel hrup spodaj, a mu ni pripisoval večje važnosti.

Ko se je prepričal, da je zadaj vse mirno, je Djakon dohitel svoje, ki so hitro in že brez vsake opreznosti šli v gruči po cesti. Vsi so lahko in veselo dihal; vsi so čutili, da so zdaj na pravi svobodi; kupca sta se pobožno križala.

Djakon je snel svoj šlem in se prav tako široko prekrizal.

»Kaj, oče, tudi ti si se spomnil Boga?« je, nasmehnivši se, vprašal vštric njega idoči Tjurja.

»Tudi jaz!...« mu je zamolklo zagodlo v odgovor.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Pud = 40 funtov = 16,38 kg. (Op. prev.)

MILINDIKI PISANO POLJE

MEJE V SEMIRJA

Iz novih ugotovitev zvezdoznanstva — F. S. Šegula

1. Sestav ozvezdja.

Da dobimo pregled čez snov, ki jo tvori ozvezdje, premerimo najprej prostor, v katerem se nahaja. Ta prostor ima približno obliko diska (grški »diskos«); predočimo si ga pa tako: vzemimo dve enako veliki, okrogli, pa precej vzbočeni skledi ter ju položimo z robovi skupaj drugo na drugo. To je starogrški disk, ki je še dandanes kot debela metalna plošča v rabi v sportu. — Disku je torej podoben ozvezdni prostor: okrogel v sredini ter vzbočen navzgor in navzdol, torej s tečaji. Najdaljši premer ali prečnik tega prostora znaša 60.000 svetlobnih let, najkrajši pravokotno od tečaja do tečaja 12.000 svetlobnih let. Če bi stali znotraj točno v sredini tega diska, bi bilo do robov na vse strani 30.000 svetlobnih let, do tečaja zgoraj in do tečaja spodaj pa po 6000 svetlobnih let.

Te daljave so tako ogromne, da nimamo pripravnejšega merila ko svetlobno leto. Svetlobni žarek preleti v eni sekundi 300.000 km, potrebuje torej od sonca do naše zemlje 420 sekund. Naše leto ima okroglo 32.000.000 sekund. V enem našem letu preleti torej svetloba 9.600.000.000 km, reci: približno deset milijonov še milijonkrat vzeto = deset bilijonov kilometrov. To je eno svetlobno leto. Zdaj si pa preračunite po zgorajšnjih podatkih razdalje »diska« sami!

Ali je ta velikanski prostor poln zvezd? Ne! Po naših pojmih je ta prostor skoraj celó prazen. — Nekatere zvezde so večmilijonkrat večje ko naša zemlja. Zvezda Beteigeuze, najzgoranja v ozvezdju Oriona (»koscic«), je tako velika, da bi v njej našel prostora celi bilijon (!) takih »kroglic«, kakor je naša zemlja. Mislimo pa si vendar vse zvezde brez razločka sorazmerno pomanjšane na velikost peskovih zrn. V tem primeru bo večina zvezd ko sončni praški, druge nekaj večja zrnca in le nekatere velike kakor grah. Če si iz tako neznansko pomanjšanih zvezd hočemo sestaviti nazorni načrt vsega, bomo morali staviti posamezna zrnca oddaljena drugo od drugega do sto naših kilometrov. Tako neredko so zvezde razsejane po vsega. Razdalja sto kilometrov pa velja le za zvezdami najbolj »obljudeno« sredino diskovega prostora, od pasa navzgor in navzdol proti tečajema jih je vedno manj; tu bomo morali staviti peskova zrnca v razdalje do pet sto kilometrov. Prenesimo zdaj te razdalje v okvir naših predstav in recimo: eden teh peskovih praškov se vrti v zraku na Dunaju, drugi v Ljubljani, večja posamezna zrnca giblje lahek veter na Semeringu, v Mariboru, Celovcu; ona, ki so velika ko grah, se kotalijo s kupa v Beogradu, Berlinu, Rimu, Parizu itd. Ali je misliti, da bi katera teh na Dunaj, Rim, Pariz zanesenih zrnec kdaj skupaj prišla? Trčila drugo v drugega? Ne, ni misliti; je celó nemogoče! Prav tako je nemogoča kolizija (medsebojno trčenje) zvezd. Svetove sestavlja ter jih razbija

torej druga moč! »Bog!« bi verni človek mislil na prvi hip. Toda Vsemodri ne posega v vsega brez preglobokih razlogov sam neposredno. V vsega vlada strog red, vse se razvija po ustvarjenih zakonih. Naravne, ustvarjene sile delujejo po začrtanih potih in tako tudi one sestavljajo, pa tudi razbijajo svetove.

2. Število zvezd.

Jih moremo šteti? Dà: z daljnogledi; seveda samo približno. Za kak tisoč več ali manj seveda ne gre. Ugotovljenih je namreč tri milijarde zvezd (trije milijoni zvezd še tisočkrat vzeti), ki so razpostavljene v zgoraj izmerjenem prostoru ozvezdja, ki ima obliko diska. Kakor svetel pas obdaja ta prostor Rimska cesta, in sicer tam, kjer se »skledi« diska s svojimi robovi stikata. Nastane pa ta Rimska cesta s svojo mlečno svetlobo le po »perspektivnem učinku« našega gledanja. Mi moremo gledati le v eni smeri, pa se nam vidi Rimska cesta vsa »bela«, kakor da bi se zvezde tiščale druga druge, dasi so v resnici druga za drugo daleč narazen. Vsekakor pa je sredina ozvezdnega prostora, ki ga Rimska cesta kakor opasuje, z zvezdami najbolj napolnjen prostor, vsaj tretjina zvezd je v tem delu ozvezdnega prostora, ostale so navzgor in navzdol bolj redko nasejane. Skoraj nepojmljive daljave! Komaj še izrazne številke! Ogromna snov in tvar, saj je vsaj polovica zvezd do polmilijonkrat večjih ko naša zemlja! Ob motrenju teh velikanskih razdalj, računanju velikih števil in ugotavljanju skoraj neizmernih mas zažari veličina uma, ki mu služi pri njegovem delu tistih približno 1400 gramov možganske snovi.

Kje je človek v tej ogromni gmoti? Zemlja je že sama kakor prahec v vsega in človek je zopet — seveda samo telesno gledano — nič pomemben prahec na zemlji. Stara vera je trdila, da se nahaja človek v središču vsega sveta; kajti sonce, mesec in zvezde se sučejo okoli zemlje (Ptolomejeva geocentrična, zemlje-središčna teorija). Pa je prišel Poljak kanonik Nikolaj Kopernikus († 1543) in vrgel takorekoč človeka ven iz središča nekam na rob vsega, ko je dokazal, da stoji sonce mirno v sredini sveta ter da se le zemlja suče krog sonca (Kopernikova heliocentrična: sonce-središčna teorija). Pa glejte čudo! Nova razkritja so postavila človeka zopet v središče sveta, prav v sredino vsega, ne sicer njegove zemlje same, ampak ves sončni sestav, ki mu pripada zemlja, na kateri živi človek. Naše sonce namreč stoji v prostoru, ki je najbolj obsejan z zvezdami; tako da je obod ozvezdnega diska v Rimski cesti na vseh straneh od sonca enakomerno oddaljen, in sicer 30.000 svetlobnih let, 6000 svetlobnih let je pa od sonca navzgor in navzdol do tečajev. Čez te meje daljnogled ne opaža svetovnih teles, za temi mejami je za daljnogled sama praznina.

In še eno! Ali vemo kaj o gibanju teh teles? Vemo marsikaj. Vemo n. pr. o mnogih skupinah, katerih posamezni členi so drug od drugega narazen po več sto svetlobnih let, da drevijo te skupine strogo vzporedno, enakomerno v ravni črti naprej po vsega. Ne vemo pa nič o kakih nadrejenih sestavih, nič o kaki skupnosti, nič o kakem središču, o kakem gibanju okrog skupne točke, kakor je to pri našem sončnem sestavu. O vsem tem in še o marsičem nimamo doslej še nikakih pojmov.

3. Temna gmota v vseirju.

Ozvezdne prostora ne zavzemajo samo svelikajoče se zvezde, temveč tudi ogromna temna masa (tvarina), ki jo z daljnogledi lahko opazujejo. Ta temna gmota zakriva namreč včasih nekatere zadaj stoječe zvezde; na drugih koncih se pa zopet vidijo zvezde rdečkaste, kakor ob vzhajajočem ali zahajajočem soncu. Nekateri pravijo, da so to ogromne množine »kozmičnega¹ prahu«; novejša raziskovanja pa trdijo, da je to svetovni led. V vseirju namreč, kjer ni zraka, je strahovit mraz. Že v neznatni višini 16 km nad zemljo so z zrakoplovi dohnali stalnega mraza — 60 stopinj (°) Celzija pod ničlo; do brezzračne višine pa se stopnjuje ta mraz do 1000° C. Skozi tukaj zamrzlo vodovje sevajo svetlobni žarki rdečkasto; skozi prah bi ne sevali tako. In koliko je tega kozmičnega ledú? Preračunali so, da je te temne gmote vsaj štirikrat toliko, kakor vse druge snovi treh milijard zvezd. Ledú je torej v vseirju mnogo več kakor drugih, posebno še gorečih in žarečih snovi.

Ta glacialna teorija (lat. »glacies«, led) si pridobiva vedno več privržencev, ker je tako naravna, da skoraj drugače biti ne more. Odkod bi se sicer vzelo vodovje v začetku naše zemlje (morje)? Odkod bi sicer moglo kakor iz škafa liti izpod neba celih štirideset dni in štirideset noči ob času Noeta in vesoljnega potopa?

Led v vseirju ima velik pomen za nastajanje novih svetov. Ko so ogromne množine svetovnega ledú zadele ob žareče sonce, tedaj so se razvijali med ledom, vodno paro in žarečimi plini velikanski, usodni pojavi, tako da se je velikanski kos sonca odtrgal, odletel in začel svoje samostojno kroženje okrog svoje osi in okrog sonca obenem. Tako bi bila po tem mnenju nastala zemlja. Seveda bi bilo za to treba dolgih razdobj. Mimogrede bodi omenjeno, da svetopisemski šesteri dnevi tega prav nič ne izključujejo, saj hebrejska beseda »jom« pomeni res da tudi dan, toda prav tako tudi razdobje. Sveto pismo je verska knjiga, ki ima zlasti versko- in pravno-vzgojne namene, ne svetsko znanstvenih, pa se njegovo poročilo o stvarjenju sveta, v prvi vrsti zemlje, kaj čudovito ujema z znanstvenimi dognanji.

Enako, kakor zemlja, so prej ali slej nastali tudi drugi planeti (Merkur, Venus, Mars), ki se zdaj z zemljo vred sučejo okoli sonca; enako nastajajo vedno novi svetovi po tem boju kozmičnega ledú z že v soncih razbeljeno in žarečo tvarino. Novi svetovi nastajajo, kadar zadenejo ob žareča svetovna telesa zadostne množine kozmičnega ledú, da povzročijo na žarečih svetovih prevrate in pojave. Kjer je ledú dovolj, da zmaguje, nastajajo nova telesa. Kjer ga je pa premalo, ga pahne razbeljena, žareča gmota nazaj v vseirje, seveda raztopljenega in v paro razplinjenega. Take manjše katastrofe na soncih imenujejo zvezdoznanci »sončne pege«. Odporna moč sonc bo pač enkrat prenehala, ker ogenj je kemičen proces in vsak ogenj dogoreva; mraz pa je elementaren, neizničljiv pojav. In kaj potem? Nove smeri! Vstajenje?

Ob dognanjih in razglabljanjih teh vekovitih pojavov misleči duh pač znova in znova doživlja v sebi istinitost svetopisemske sodbe, da le nespametnik govori v svojem srcu: »Ni Boga!«

¹ Grška beseda »kosmos« pomeni: svet, svetovje, lat. orbis.

4. Novi vidiki.

Med zvezdami in temno ledeno gmoto se z daljnogledi jasno razločujejo oblaki plinov; zraven in mimo teh pa se vidijo onstran mej ozvezdja Rimske ceste še druge, svetle meglice, ki imajo nekako zavito, polževi hišici podobno obliko; zvezdoznanci jim pravijo »spiralne meglice«! Kaj so te meglice? Slutijo, da zopet ozvezdja, kakor je disk Rimske ceste. Da so to res ozvezdja, potrjuje dejstvo, da se tudi v njih včasih zasveti pičica — luč. Morebiti pred 80.000 svetlobnih let se je ta žarek nekje tam v skoraj neizrazni dalji utrjal ter odbrzel po vseirju, neviden seveda prostim očem; pa daljnogled ga je zajel ter obenem vrgel na pripravljeno fotografsko ploščo. In zdaj imamo pred seboj sličico nečesa, kar je bilo nekdanje v daljavi 80.000 svetlobnih let. — In koliko je teh krogastozaviranih meglic? Po daljnogledih so jih spravili na fotografske plošče ter jih našli milijon. Torej še najmanj milijonkrat tri milijarde zvezd!!

Pa bo šlo to tako naprej? Ne! Nikakor! Naš razum jasno spoznava, da snov in z njo svetovni prostor nista neskončna; mora jih nekoč nekje zmanjkati! In kaj potem? Nekako tako bo, kakor na zemlji: če greš v isti smeri vedno naprej, ne prideš »na konec sveta«, kakor so si to ljudski modrijani včasih predstavljali; ampak prideš, ne da bi vedel kako, nazaj na svoje mesto.

*

Medtem pa smemo pričakovati še vedno novih razkritij, ugotovitev in pojasnil. Dosedanji daljnogledi namreč segajo v daljave menda 80—100.000 svetlobnih let. Nekoliko številčnih podatkov! V pravkar dograjeni prvi zvezdarni na Balkanu, v Beogradu, ima refraktor lečo 650 mm v premeru. Večjo lečo imata baje samo observatorija v Tokio in Berlinu. Sedaj pa stavijo v Ameriki daljnogled, ki bo dolg 20 m; njegova leča bo velika v premeru 5 m, debela bo 1 m. (Če ni časnikarska »raca«? Pa mogoče je!) Kako daleč bo segel ta velikan? Novi daljnogled bo tedaj zaznaval svetlobne žarke iz daljave nad 80.000 svetlobnih let. Menda si celó obetajo, da bodo z njim segli do mej svetovja.

N O V E K N J I G E

Dr. Franc Detela: Zbrani spisi I. zvezek. Uredil Jakob Šolar. Založila Družba sv. Mohorja 1932. Strani XL + 452. — Izmed predstavnikov starejšega pisateljskega rodu, kot so n. pr. Mencinger, Trdina, Kersnik, Tavčar, Maselj-Podlimbarski, je gotovo Detela najhitreje zapadel pozabi in obenem morda najbolj po krivici. Medtem ko so njegovi sodobniki na literarnem polju dobili vsi dostojne izdaje svojih zbranih ali pa vsaj izbranih spisov, je moral Detela kljub svoji pomembnosti in ceni še dolgo čakati na to. Detela je eden naših najpomembnejših zlasti ljudskih pripovednikov preteklega doba in le njegova skromnost ter neborbeni odnos do svoje okolice in časa sta povzročili, da ga nismo cenili po njegovih vrednotah in odlikah, ampak ga kratkomalo kar pozabili. Iz ljudskovzgojnih razlogov, ker je bil Detela izboren ljudski pisatelj, in iz slovstvenozgodovinskih in slovstvenokritičnih ozirorov, ker je bil Detela pomemben slovstveni delavec pri naši Slovenski Matici ter Domu in svetu, je pravilno in potrebno, da v končni redakciji dobimo spise

enega naših najboljših ljudskih pripovednikov in prvega zavestno katoliškega slovenskega pisatelja. Prvi zvezek Detelovih zbranih spisov, ki je pred kratkim izšel pri Mohorjevi družbi, obsega dvoje humoresk »Lepa ideja v neumni odeji« ter »Kislo grozdje«, dalje povest »Malo življenje« in končno zgodovinski roman »Veliki grof«. Že v teh prvih delih se skrivajo zametki pisateljevih poznejših snovnih, oblikovnih in idejnih značilnosti. Pisatelj prvenec »Lepa ideja v neumni odeji« (1868) že rahlo napoveduje njegov humor in satiro. »Malo življenje« (1882) razodeva pisateljevo sposobnost do umetniškega oblikovanja kmečkih motivov, risanja malega življenja kmetov, mešetarjev, hlapcev, veseljakov, skopuhov, risanja zemlje in dela na njej. Zgodba je sicer še romantična, slikanje oseb in pokrajine pa je popolnoma realistično. »Malo življenje« moramo smatrati za najizrazitejši plod mladega slovenskega realizma. Po humoreski »Kislo grozdje« (1885) se je sicer lotil zgodovinske snovi in napisal roman »Veliki grof« (1885), vendar brez posebne sreče. Podal je točno zgodovinsko ozadje, ni mu pa zgodovinska snov radi njegove realistične narave in pomanjkanja žive domišljije dopustila vdihniti duha prikazovanim osebami in času ter jih oživiti. Tak se nam kaže Detela iz prvega zvezka zbranih spisov. Izdajo spremlja obširen urednikov uvod, ki pojasnjuje zgodovinski postanek del in podaja njih analizo, na koncu knjige pa so dodane izčrpne opombe, ki pojasnjujejo tekst. Izdaja posrečeno združuje literarno historični oziroma kritični ter poljudno znanstveni način literarnega prikazovanja. Detela je po novi izdaji postal dostopen najširšim plastem naroda, kateremu je pisal, obenem se po svoji kritični uredbi dostojno uvršča v galerijo naših najbolje urejenih zbranih spisov Cankarja, Levstika, Jurčiča, Tavčarja. Po svoji pomembnosti zasluži vse pozornosti in uspeha. Dodati moramo, da je oprema res lepa: papir, tisk, na platnicah stilizirana deteljica — vse dela čast založnici Mohorjevi. Do 15. aprila velja subskripcija (naročba) na Detelo za znižano ceno: za 504 strani obsegajočo, v platno vezano knjigo Din 75.—. Po tem roku bo stala knjiga po vseh knjigarnah Din 100.—. Naj se ne pozabi naročiti nobeno društvo, knjižnica in tudi zasebnik, kdor le zmore. S. V.

Knjige »Goriške Matice« za l. 1932: Koledar (strani 114), Dr. Josip Potrata: **Zdravje in bolezen v domači hiši V. del** (str. 127), Gizela Majeva: **Nova kuharica** (str. 208), Tone Čemažar: **Burkež gospoda Viterga** (str. 142), Nande Vrbanjakov: **Dedek pripoveduje**, povesti za mladino (str. 96). Goriča, 1931. — Letošnja izdanja »Goriške Matice« nam pričajo, da še vedno tam preko živijo in delajo naši ljudje. Veseli smo lahko njih prizadevanj in njih truda. Dovolj nam imajo pokazati: obširen koledar, dobro zdravniško knjigo, ki govori o ljudskih boleznih, kuharske bukve, ki so še obširnejše od letošnjih mohorskih, a vendarle ne tako priročne. Mladina bo brala Jurčiča, Levstika, Trdino, Stritarja, Aškerca, Kersnika, ki ji govoré v odlomkih svojih najboljših del v knjižici »Dedek pripoveduje«. Od leposlovja naj omenim v koledarju novelico »Kovačnica je gorela«, izborno psihološko delce, ki pač ne more utajiti svojega očeta F. B., ki se skriva pod priimkom Toneta Čemažarja. »Burkež gospoda Viterga« je kos zgodovinske povesti

ali novele ali kako bi rekel. Pisatelj nam ne snovno ne oblikovno ni tu pokazal kaj novega. S. V.

Likovič Joža: **Prodane duše**. V Ljubljani 1931. Str. 160. Samozaložba. Cena 50 Din. — Sramotno malo imamo del o naših ljudeh, »ki jih še ni doma«, kot je Pregelj imenoval naše Primorce. S Korošci je prav ista. Šele letos smo dobili prve knjige o naših bratih ob Soči in Dravi. Pregelj nam je napisal koroško povest »Umreti nočejo!«, Seljak primorsko »Kamnarjev Jurij« in nazadnje še Likovič »Prodane duše«, povest Krasa. Najplemenitejši in najbolj pravičen je Seljak, medtem ko Pregelj in Likovič premalo pravično delita sonce in senco. To zlasti Likovič. Njegova povest je zanosit krik mladega človeka proti črnim možem, proti pretepanju, požiganju, kazenskim pohodom in vsej krivici, ki vpije v nebo po masčevanju. Ta krik je človeško upravičen, nedostaja pa mu etične nepristranosti in pravičnosti. In taka pristranost, enostranska pravičnost, neprimerno veliko škodi umetniški vrednosti dela, ker prehuda tendenca vedno odbija. Neka posebnost Likovičevega pisanja so njegovi opisi pokrajine in poskusi, podati ozračje, v katerem živé njegove osebe. Niso brez vonja ti orisi. A vendar pisatelj še ni mogel in ne znal preletiti pokrajine, ozračja in ljudi v enotno podobo, polno resničnosti. Tudi dinamična je povest premalo: ni rasti v določen višek in konec. Vsak svoboden Slovenec pa naj jo bere, da bo spoznal vrednost svobode in se spomnil naših stisk in nesreč. Zaskrbelo ga bo... S. V.

Peter Lippert: **Od duše do duše**. Pisma dobrim ljudem. Prevedla Dora Vodnik. Leposlovna knjižnica Jugoslovanske knjigarne. 1931. Str. 228. — Dasi je izšla v Leposlovni knjižnici, vendar ni literarno delo, ampak knjiga o sodobnih verskih vprašanjih. Ta »pisma dobrim ljudem« nemškega jezuita Lipperta so pisma o duhovnosti naše sodobnosti in o verski obnovi naših duš in našega življenja. To so drobni psihološki očrti, v njih pisatelj govori odrešujočo besedo o verskih dvomih in vprašanjih naših dni. Govori zanesenjaku in obupancu, upajočemu in črnogledemu, duhovniku in dekletu. Za vsako vprašanje ve doberhoten odgovor, vsakemu bolečemu dvomu utehe. A nikoli ne spregovori kot trd dogmatik, ampak vedno kot usmiljen človek, ki ve za resnico in hoče vsakemu pomagati do jasnosti in notranje uravnovešenosti. Ne spregovori vsakemu in vedno besede, ki jo pričakuje. Tu govoré besede, ki jih duša razume in dojame le v času notranje zbranosti. Takrat se ti duša odpre in od duše do duše gre odrešilna beseda. Knjiga je glasnik in vodnik na poti verske obnove ter prepolna tehtne vsebine. S. V.

Trdi orehi. Uganke. Nabral Peter Butkovič-Domen. **Veseli smehi**. Šale. Nabrala »Mladika«. Pod tem dvojnimi naslovom je izdala »Mohorjeva družba« ročno knjižico, v kateri je zbranih blizu 400 ugank — razdeljenih v skupine z naslovi: Kaj je to? Kako je to? Zakaj tako? Kdo spet to? Kateri ta? Kdaj in kje? itd. — ter nad 150 smešnic, med njimi 29 ilustriranih. V slovenskem slovstvu imamo še zelo malo čtiva te vrste. Če smo prečitali Brezovnikovega »Šaljivega Slovenca« in Župančičevih »Sto ugank«, smo pa prečitali menda že vse take knjige. Seveda imamo posamezne uganke in smešnice tudi v raznih listih, zlasti »Mladika« prednjači v tem pogledu pred vsemi drugimi.

Vkljub temu pa je popolnoma prav, da smo dobili tudi to knjižico. Dajte jo v roko naši mladini, da si bo zastavljala uganke ter si bistrila razum. Vzemite jo v roko pa tudi odrasli in okrajšali si boste s čitanjem šal marsikak dolg zimski večer. V tej knjižici zbrane šale so take, da jih človek tudi večkrat rad čita ter se vsakokrat vsaj zadovoljno namuzne, če se že od srca ne zasmije. Priporočamo jo kar najtopleje, zlasti ker je tudi cena zelo nizka. J. N.

Dr. P. Angelik Tominec: **Osnovna načela krščanskega socializma.** Delavska okrožnica Leona XIII. Založila Delavska založba. Ljubljana, 1951. Str. 199. — Svet je na prelomu. Vemo, da je sedanji kapitalistični gospodarski red zapisan smrti, vemo, da je njegov ekstrem — boljševizem — enako obsojen v pogin, ker ima s kapitalizmom isti, zgolj materialistični temelj. Tako iščemo v tej zmedbi časov novih potov, da uredimo svet po božji in človeški pravici. Leonova »Rerum novarum« je velika izpoved Cerkev o socialnih vprašanjih. P. Tominec ji je napisal dobro razlago. Le škoda, da jo je izdal v skrajno nerodnem prevodu v knjigi pod gornjim naslovom. Največje vrednosti je bogati seznam zlasti nemškega slovstva o teh vprašanjih na koncu knjige. Za prvo silo pa bo Tominecova knjiga dovolj vedela povedati o zamotanih sodobnih socialnih in gospodarskih problemih. S. V.

Kubična računica za remeljne, žaganice (deske), plohe, polmorale, morale, madrierje, tavolette in testone. Sestavil Mirko Logar. 312 strani, cena 45 Din. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. — Velikega pomena za naše kmetijsko in lesno gospodarstvo je te vrste pripomoček. Trgovcu in kmetu ob kupčiji z lesom je knjiga zanesljiv računar. Igraje si vsak dožene število kubikov za vsak les: za late, hlode, plohe, deske itd. Kdorkoli se ukvarjaš z lesno kupčijo, kupi si to računico!

Mariborski koledar 1952. Izdala in založila Nabavljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru. Za uredniški odbor N. I. V r a b l. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. — Koledarji — Bog ve, koliko jih izide vsako leto! — so vendarle velika zanimivost. So dokaz silne organizacijske razgibanosti v Slovencih. Tudi ta Mariborski koledar je odjek organizacije. O tej razpravlja v začetku. Med navadnim koledarskim gradivom so pa trije članki, ki so zelo tehtni in ne samo za Maribor, za vsakega Slovenca važni. Franjo Baš je napisal »Kulture v Mariboru v začetku 19. stoletja«. Opisal je mesto, obrazložil kmečki značaj tedanjega Maribora, jasno podal obdelovanje vrtov, okolice itd. Po tej studiji se ti odkrije pravilno umevanje Maribora in njegovega razvoja. — Janko Glaser je podal pregled mariborskega časopisja do prevrata. Ko ga prebereš, se začудиš, kako silno hitro živimo. Saj je zajetih komaj 60 let in so zborniki (Drobtinice itd.) izpuščeni, pa je naštetih do l. 1918 41 časopisov! Podana je poleg časa tudi vsebina in jezik listov. Članek je zelo važen donos za spoznavanje slovenske borbe in rasti na tej tako ogroženi postojanki naše zemlje. — General Maister je pa opisal po svojem dnevniku »Stavke železničarjev ob prevratu v območju Maribora«. Zanimivi zapiski, ki jih Maister utegne imeti še mnogo in bodo izza našega združenja v Jugoslavijo zelo važne priče. — O jeziku bi mimogrede opomnil: Nikar ne pišimo po nemški izreki prevzeto: inšpektor, študij, škandal, špiritus itd. R. C.

SLIKARICA ANICA ZUPANEC-SODNIKOVA

V slovenski upodabljači umetnosti je število žensk, ki se slikarsko in kiparsko udeležujejo, sorazmerno z moškimi precej skromno. Pa tudi od teh je komaj nekaj izjem, ki so se po svojih umetnostnih uspehih dvignile nad povprečnost. Med temi zavzema eno prvih, če ne najodličnejše mesto slikarica Anica Zupanec-Sodnikova.

Njen umetniški življenjepis je kaj preprost. Že mala deklica, hči starega ljubljanskega meščanskega rodu, ki še niti ni hodila v šolo, je čutila globoko nagnjenje do barv in podob. S pisano kredo je poslikala vsak košček papirja, ki ji je prišel v roke. Bili so to prizori iz živalskega življenja, pa podobe k otroškim pravljicam. To prvo navdušenje za slikarstvo je kesneje šolski pouk risanja skoraj izbrisal. Saj je bilo tisto neprestano obnavljanje predlog po pustem učiteljevem vzorcu in strogem navodilu tako malo zabavno. Šele v višjih razredih uršulinske šole je mlada slikarica našla več prilike do udeleževanja.

Tako ni čudno, da je komaj šestnajstletna že pričela z resnejšim slikarskim studijem. Njen oče, ugleden ljubljanski meščan, ji je preskrbel za učitelja akademskega slikarja Petra Žmitka, svojega dobrega lovskega prijatelja. Pod Žmitkovim vodstvom se je učila mlada Anica Zupančeva slikarske umetnosti od prvih početkov. Risala je, slikala tihožitja, pozneje figure in pokrajine. Precej časa je bil močno opažen učiteljev vpliv. Šele kesneje, ko je vstopila v slikarsko šolo, katero je tedaj vodil Rihard Jakopič, je popustil,

da se je umeknil močni Jakopičevi osebnosti. Če se je prej naučila vestno risati in skrbno polagati barvo k barvi, si je v Jakopičevi šoli izbrusila pogled in poglobila zmisel za barvne in svetlobne vrednote ter za skladnost barvnih tonov.

Ker v tistih časih v Avstriji niso sprejemali žensko umetnostne akademije, ni mogla na Dunaj, kamor jo je vleklo. Tudi prošnja na naučno ministrstvo ni pomagala. Tako se je zgodilo, da je odšla leta 1911 v Monakovo na umetnostno akademijo za ženske (Künstlerinnen-Akademie). Tam se je v bistvu odločila njena umetniška usoda. Imela je srečo, da je dobila za profesorja resničnega umetnika, Alberta Weisgerberja, ki je bil med najbolj darovitimi slikarji tedanje nemške sodobne slikarske umetnosti. Mladi slikarici je bila učiteljeva umetnost pravo razodetje. Weisgerber ji je postal vzor resnično samoniklega, zrelega a obenem borbenega umetnika, njegova dela so ji s svojo plastično dognanostjo, prostorninsko jasnostjo in krepko, čisto svojstveno barvitostjo pokazala nova, neslutena pota. In tako ni čuda, da si je od svojega simpatičnega učitelja, ki je prav malo govoril, skoro nič poučeval, pa ostro grajal, pridobila veliko spretnosti v kompoziciji in si poostrila čut za barvo. Njena tedanja dela kažejo močan odsev učiteljeve osebnosti. So slikana z nemešanimi, čistimi barvami, učinkujejo s ploskvami enostavnih barvnih vrednot in s preprosto, malce dekorativno kompozicijo, enostavno, pa močno. Slikala je hitro, brez popravljanja in preslikavanja. Ko je konec šolskega leta priredila akademija običajno razstavo, so dela Anice Zupančeve izzvala občo pohvalo. Sam učitelj jo je, dasi skop s priznanjem, imenoval svojo najboljšo učenko.

Po vrnitvi iz Monakovega je ostala doma. Ker so pa starši hoteli, da formalno dokonča slikarske nauke in prinese spričevalo, ki bi jo usposobilo za poučevanje risanja na srednjih šolah, je odšla v Prago na umetnostno obrtno šolo. Ostala je pa tam komaj pol leta. Malo prej ji je že na dunajski umetnostno-obrtni šoli dejal ravnatelj, da je njeno mesto na akademiji. Suhoparni studij na praški umetno-obrtni šoli jo je odbijal in tako je leta 1914 odšla v Italijo.

V Florenci, zibelki italijanske renesanse, je dobila po svojem studiju v Monakovem najjačje spodbude. Vstopila je na mednarodno umetnostno akademijo (Accademia delle belle arti internazionale). Tam je tedaj deloval kot profesor znani švicarski Italijan, slikar Giovanni Giacometti. Ta mož, ki je bil v tistih letih na višku svoje moči, je bil v marsičem skoraj nasprotje Weisgerberju. Bil je sicer tudi izrazit kolorist, vendar mnogo mehkejši, bolj umirjen, naturalistično usmerjen in manj dekorativen, skratka bliže življenju. Zanimiv je njegov izrek, da je življenje mnogo bolj veselo kot ga slikajo v Monakovem. In kadar je slikal obraz, je dejal učencem, naj ga slikajo, kakor da je rožni list. Iz teh let je več del, slikanih z lopatico, ki pričajo, da je bila Anica Zupančeva sprejemljiva in res nadarjena učenka. Tu v Florenci je pričela mlada slikarica tudi kipariti. Kadar ji pri slikanju oblika ni do kraja jasna, še danes često seže po plastičnem načinu izražanja, ki ostru zmisel za obrise in linije.

Po florentinskih studijah je ostala doma v Ljubljani. Med vojno je mnogo slikala za vojni muzej, potovala celó na soško fronto in slikala po italijan-

skem umiku prizore z bojišč na Sabotinu, ob Soči in po Furlanski nižini. Svoje vojne slike je razstavila tedaj v Trstu. Zanimivo je, da je med vojno naslikala ljubljansko križarsko cerkev, ki je prišla v last velikega komturja, bivšega nadvojvode Evgena, ki ji je za sliko poklonil lepo zlato zaponko.

Kesneje se je posvetila skoraj izključno akvarelnemu slikanju. Nekaj let po vojni je priredila lastno razstavo v Celju. Udeleževala se je sicer precej porredkoma razstav v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu in drugih krajih naše države, razstavljala pa tudi na tujem, v Hodoninu na Moravskem, v Barceloni, v Londonu in drugod.

Gospa Anica Zupanec-Sodnikova se je otrsela tujih vplivov in spominov na svoja studijska leta. Danes ustvarja mirno in zavestno po svoje, slika vestno in pošteno, brez hlastanja za ceneni učinki in trenutnimi uspehi. Skušaj izraziti svoje najbolj samородno bistvo, ki je žensko, nežno in' prirojeno odlično, uporablja pa zadnji čas polne, žive barve, ki jih nanaša pogumno, krepko na platno, a vendar pri tem nikdar ne prekorači mejá okusa in zmisla za lepoto. Najrajši slika ljudi. Prav tako rada pa rože, saj so ji polne skrivnostne zanimivosti, kot ljudje, kadar nima modelov. In pri obeh enako lahko zasleduje lepoto barv in zanimivo razgibanost linij, oboje z enako iznajdljivostjo sestavlja v nenavadne in lepotno učinkovite skupine. Pokrajinarstva ne goji več. Slike ustvarja v glavi. Ko je podoba — v mislih, v domišljiji — že dovršena, šele poišče model, da ob njem čim točneje obnovi prirodne oblike. V prejšnjih časih je delala drugače. Predmet ji je bil motiv, ki je šele sprožil potrebo slikanja.

*

Dasi so naše slike prav jasne, povedne in ne potrebujejo razlage, je treba vendar k nekaterim vsaj nekaj pripomb. Približno predstavo barvitosti in moči njenih oljnih slik nam nudi pisana reprodukcija »Rdeči cvet«. To je tihožitje kaktej, od katerih ena cvete s krvavo rdečim cvetom. Vsa slika, kjer prevladuje zelenkasta modrina teh čudno zverženih, nekam neživljensko hladnih rastlin, in rjavkasta barva ozadja, se v rdečih cvetovih stopnjuje do močnega, toplega poudarka. — »Pravljica« je ljubka podoba iz domače hiše umetnice. Starejša hčerka, ki še ne hodi v šolo, sedi na pručici in »bere« iz knjige pravljico, katero zna na pamet. Fantka zvesto poslušata, eden drži medveda v roki, drugi napeto poslušata in hoče ugovarjati. To delo je nenavadno čustvena in iskreno topla slika prave družinske sreče. — »Predica« je lep primer figuralnega slikanja in pa že po svojem predmetu zanimivo delo. — »Kleklarica« je zanimala umetnico radi neobičajno ponavljajočih se črt in obrisov telesa. Zanjjo precej nenavadni slikarski način, ki s svojo nemirnostjo in črtkanjem spominja na akvarel, daje podobi svežosti in zraka. — »Poletne rože« so zares uspela studija barvnega in oblikovnega značaja raznovrstnega poznopoletnega cvetja. — »Japonski motiv« spada med najboljše slikaričina dela, prava harmonija modrih, rjavih in rdečih barv, obenem pa sijajno podano nastrojenje nečesa tujega, daljnega, nenavadnega, kar odseva hladna in tiho odlična prosojnost nežnega porcelana in rdeči tuji cvetovi. — Tudi »Lokvanji« so dokaz prečiščenega

barvnega občutja; troje belin je na sliki: rumenkasta sivina gobelina, s katerim je pogrnjena miza, kristalna belina porcelanaste skupine in snežni blesk obeh cvetov v modri brušeni čaši. Po svoji odlični rešitvi težke in kočljive naloge je slika izmed najboljših, kar jih je umetnica naslikala. — »Portret filozofa« prikazuje univerzitetnega profesorja Fr. Vebra. Portret je zamišljen simbolno in je velika vloga dodeljena igri svetlobe in senc, ki pa žal na reprodukciji ne pride do prave veljave. — Naši pisani prilogi so podobne še tri slike kaktej, in sicer »Tihožitje«, »Cvetoča kakteja« in »Kakteje«. V prvi je umetnica ustvarila nežno starinsko nastrojenje, katero ustvarja bela porcelanska dišavna posodica, rdeča usnjena skrinjica za nakit, starinski okvir in kakteje, ki so bile v tistih starih časih prav tako ali pa še mnogo bolj priljubljene in razširjene, kot so postale spet v naših letih. Prav tako se na obeh ostalih dveh jasno vidi vsa resnična odličnost in plemenitost barvnega in kompozicijskega zmisla slikarice. V sliki cvetoče kakteje, kjer stoji v ozadju starinska bidermajerska ura, je podan še nauk: samó enkrat in samó za dan, dva, cvete kakteja, pa nikdar več...

* * *

Gospa Anica Zupanec-Sodnikova je pri nas, razen v umetniškem svetu, razmeroma malo znana. Premalo. Pa to ni čuda, saj ne slika za razstave, se ne sili v ospredje, ne išče hvale in priznanja. Živi slikarstvu in družini, dela in ustvarja zase, časih tudi razstavlja. Užitek in plačilo ji je umetnost sama. In morda je prav ta zaklenjenost pred svetom, ta hotena poglobitev vase tudi povzročila, da je gospa Zupanec-Sodnikova našla pot do same sebe, da se v svojih delih izživlja zmerom bolj neposredno, iskreno in vedno bolj samosvoje.

K. Dobida.

PO OKROGLI ZEMLJI

Tibet se modernizira. Do nedavnega časa je mesto Lhaza, prestolnica v Tibetu, bilo vsakemu tujcu nedostopno. Tvegati si življenje, ako si se hotel vtihotapiti v to skrivnostno gnezdo. Pa vendar se je marsikateremu drznemu raziskovavcu ali kakemu pustolovcu posrečilo, da si je ogledal srce Tibeta, pa vendar odnesel zdravo kožo, tako n. pr. slavnemu Švedu Sven Hedinu. Zdaj pa so Tibečani že tako daleč, da so za svojega verskega in svetnega poglavarja Tale Lamo kupili avtomobil in ga v delih prenesli na mulah v Lhazo.

Nova riba Centhocometes-Claude. Prof. Claude (Klod) je na otoku Kuba blizu mesta Havana položil v morje mogočne cevi, po katerih črpa mrzlo vodo iz morskih globin, da bi na ta način dobil električno silo. Po ceveh pa prihajajo na površje tudi razne morske živali in tako so odkrili novo in čudno, doslej nepoznano ribo. Četudi se torej profesorju njegov načrt ne posreči, bo njegovo ime vendarle ostalo, ker so ribo imenovali po njem.

Kanado pogozdujejo. Kanada izsekava cele gozdove za časopisni papir. Posék pa ne puščajo golih in nezasajenih, ampak takoj zasadijo novo drevje. V zadnjih 30 letih je pogozdovalni urad naseljencem v treh državah Alberta, Seskečevan in Manitoba prekrbel nad 110 milijonov drevesc.

POGREBNE SVEČANOSTI NA MALAJSKEM OTOČJU

Po tem, kako kak narod ravna z mrličmi, presojamo tudi njegovo kulturo. Stari Egipčani, ki so zidali za svoje rajne ogromne piramide, so gotovo verovali v življenje duše po smrti. Tudi preprosti narodi, ki še prav nič ne poznajo kulture, imajo svoje navade za mrliške obrede, ki so časih vprav nečloveško sirovi. Na Malajskem otočju je pestra množina raznih divjih plemen in zanimivo je, kako ta preprosta, naravna bitja ravna s svojimi umrlimi.

Na **Andamanskih otokih** (severno od Sumatre) sključijo mrtveca in ga sključenega postrani položijo v grob. Pozneje izkopljejo lobanjo in kosti, jih pobarvajo in nosijo s seboj za pomoč v nadlogah.

Na **Nikobarih** prenesajo mrliča v mrtvašnico v bližini pokopališča. Ob vzglavju vsakega groba je preluknjan stebriček-spomenik. Nikobari menijo, da hočejo duše rajnikih spet nazaj in bi rade v kako telo in ondi povzročile same bolezni. Zato nosijo svojci v dneh žalosti take okraske, kjer so same spake, da bi se jih hudobni duhovi bali. Če pri Nikobarih kdo v družini umrje, tedaj se ne sme njegovo ime nič več izgovoriti v hiši. Mrtveca položijo z glavo proti vratom na desko in razpostavijo h glavi vse pokojnikovo premoženje. Družina se pa s komolci nasloni na rajnika in ječi in joka. Potem ga pokopljejo in mu dajo na grob košaro jedi in v kokosovih bučah pijače. Rajnikovo lastnino uničijo ali pa jo zakopljejo v grob. Celó živino zakoljejo in zmečejo na mrtveca, ker se bojijo njegovega duha. Čez tri mesece pa napravijo pogrebščino s plamenicami, zakoljejo prašiče, pijejo palmovo vino in se gostijo dolgo v noč. Vsi si obesijo krog vratu takozvane »pivske vence«, da se ubranijo duhov. Čez nekaj let priredijo veliko »sedmino« za več umrlimi hkrati. Tedaj izkopljejo mrliča, pomečejo kosti v grmovje in vzamejo lobanjo medse in jo pokrijejo s »klobukom«. Potem si vsi udeleženci poštrizejo lase in namažejo telo z rumeno barvo. Nato imajo bojne igre. Po »zabavi« lobanjo spet pokopljejo.

Značilni so obredi pri plemenu **Batak**, ki živi na višavju otoka Sumatra. Med umiranjem in po smrti igra poseben orkester, ženske se pa jokajo. Mrtvecu dajo denar v usta, telo mu pa polijejo s krvjo rdečega petelina. Mrliča položijo v okrašeno krsto, ki jo dobro zapro, in denejo na nosilnico, katero nosi časih po 50 pogrebcev.

Zahodno od otoka Sumatra imajo spet svoje obrede in navade. Pleme **Nias** veruje, da gredu duše rajnikih v živali, n. pr. v podgane, zato so na mostu v večnost mačke. Sapa človeka se upihne, koj ko umrje. Senca gre v kraljestvo smrti. Na zemlji ostane duh srca in preide v kakega pajka ali podobno živalco. Bog **Lature** lovi duše s pajčevino. Preden odnesejo mrliča iz hiše, se morajo boriti zanj. Potem ga posadijo na stol v podobi kake živali in ga nosijo okrog. Pred vrati položijo truplo v krsto, ki ima spet obliko kake živali, in jo obesijo v gozdu na drevesa. Ali pa ga položijo v okrašen zaboj in shranijo doma.

Na otoku **Engano** zavijejo truplo rajnekega v drevesno skorjo ali v ribiško mrežo in ga pokopljejo

pod hišo v kočico, podobno panju, ki stoji na kolih. Potem razdenejo hišo z vsem imetjem in se izselijo.

Pleme Sakai, na vzhodnem bregu Sumatre, ima za mrtvece posebno mrtvašnico, ki stoji na kolih. To pleme ima tudi hišo za duše, kjer bivajo duše umrlih in prejema darila.

Sosednji Malajci Minangkabán imajo pokopališča s spomeniki. Krog groba je položeno kamenje, in najvišji kamen pomeni pokojnikovo oko. Ti verujejo, da umrje človek sedemkrat. Imajo tudi hišice za duhove, ki so postavljene na strebru; na podstrešju te hišice visi sedež za duha.

Na otoku Borneo imajo spet svoje mrliške obrede. Na severu otoka menijo, da živi duša še nekaj dni po smrti v telesu. Tu polovijo tujce ali pitane sužnje in jih umorijo na grobu pokojnika ali pa jih pustijo, da umrjejo od žeje. Na jugu pobijajo bivole namesto ljudi. Po drugih krajih tega otoka sežgo mrliča in shranijo kosti v kostnicah. V Lavanganu izkopljejo lobanje in jih razobesijo v občinski hiši. Duše se vračajo na splavu ali v »duši« pobitega bivola domov. Po pogrebščini odpotuje duša po velikih zaprekah v deželo duš.

Ponekod imajo spet pokopališča, ki sličijo našim. Iz vsega tega spoznamo, da ima vsako ljudstvo svoje običaje za pogrebne svečanosti. Nekatera plemena pokopavajo mrliče, da jim pripravijo kotiček miru, druga spet se jih iznebivajo v bojazni pred njih dušami in jim zato izkazujejo posebne pozornosti. Vsi ti, nekateri tako silno grozni običaji, pa vendar pričajo o nekakšnem praprepričanju in veri, da je človeška duša neumrljiva.

K—s.

MUNDIK DRUŽINA

TO IMA PO MOJEM MOŽU

S trinajstim, štirinajstim letom se dekleta ne smejo jemati popolnoma resno, kajti s preureditvijo v telesnem stanju padejo lahko v nerod tudi v duševnem. Pri dečkih se imenujejo ta leta nora, pri deklicah pa vrto-glava. Marsikateri razposajenček postane ob tem času nenadoma starejši kakor njegova najstarejša teta, marsikatero resno dekle se izpremeni v frfro; namesto logike je opaziti pri drugih kakor podivjan roj metuljev smela domišljija, ki napravlja zmedo. Prehod se kaže v najčudnejših oblikah, zdaj tako zdaj drugače.

Pri moji Veri Kovačičevi, do tedaj mirni in voljni deklici, se je pokazala nenavadna nasprotljivost. To naj se ne razume tako, kakor da se je zlobno upirala kakim odredbam, toda nikakor ni šlo več brez predrzno jezikavih opazk,

»Poglejte, otroci, to računate najboljše tako...«

»Jaz pa računam rajši tako.« —

»To je ena najlepših pesmi, kar jih poznam.«

»Ampak ona je meni bolj všeč.« —

»Namesto tega izraza slišimo večkrat reči tudi tako.«

»Tega pa nisem še nikoli slišala.« —

Ta način gre človeku na živce. Toda pri presoji takega otroka mora biti človek dvakrat previdnejši. Njegovo vedenje človeku ne ugaja, pri natančnejšem opazovanju pa si človek nemara vendarle reče: Vsa čast, otrok si ne dá vsiliti nobenega mnenja! Človek se zasači pri tem, da hoče sicer vzgajati tako, da si napravijo otroci lastno mnenje, da pa vendar nič kaj ne prenese, ako kak samovoljen otrok pri vsaki priliki kaže svojo kritično žilico. Pri Kovačičevi Veri ta stvar seveda ni bila preveč nejasna, kajti Veri je šlo očitno za to, da se s svojo nasprotljivostjo napravi pri sošolkah zanimivo.

Tu pa tam že lahko zlezejo črvi v možgane, a se ne smejo zabubiti. Zato sem prosil, naj pride gospa Kovačičeva v šolo. —

»Nasprotljivost? Vidite, to ima po mojem možu! Zato pa ne gre kupčija tako, kakor bi morala iti, on ima polno glavo, pa postane muhast. Naj rečem jaz, kar hočem, on trdi zmerom nasprotno. Gospod nadučitelj, veliko uslugo mi lahko naredite, ako mu ob priliki sami porečete, kaj je dosegel s svojo vzgojo!«

Moja dolžnost seveda ni, da bi uravnaval izpajnjene zakonske razmere in odpravljaj neprestano nesporazumljenje med zakonci, toda spoznanje domačih razmer in značajev poklicnemu vzgojitelju vedno samo koristi. Jaz prav nerad izpustim možnost, da starše bolje spoznam. Kajti: gledati v srca staršev, se pravi večkrat: otrokom odpustiti.

In res sem prav kmalu našel priliko, priti do dušeslovnih virov v primeru Vere Kovačičeve.

Šolski izlet nas je pripeljal v oddaljenejšo okolico mesta in temu izletu se je pridružila tudi večina staršev. Na gostilniškem vrtu sem za četrto ure sedel k zakoncema Kovačič — in sem se učil! Čeprav se je pogovor sukal le okoli navadnih stvari, je bil zame zlata jama.

On: Lepo vreme imamo, gospod nadučitelj!

Ona: No, hvala lepa za tako vročino!

On: Bolje, kakor da bi padal dež.

Ona: Pri tej suši? Kaj bi bilo boljšega ko dež!

On: Saj mislim, da bo na vsak način še danes kaj.

Ona: Še tega se manjka!

Preprijetno, poslušati tak pogovor, ne?

On: Kako pa kaj naše dekcle v šoli, gospod nadučitelj?

Ona: Saj sem ti že povedala, kaj misli gospod Münch o njej.

Jaz: Vera je v bistvu prav dobro dekcle, toda ta nasprotljivost, ki se v zadnjem času tako neprijetno kaže!

Ona njemu: Vidiš?

On: Toda nekoč sem bral...

Ona: Vidite, gospod Münch, saj to je tisto: moj mož bere preveč, namesto da bi se brigal, za otroka! Jaz: Saj ni treba, da eno izključuje drugo.

On: Goethe ali kdo je nekoč rekel...

Ona: Kaj je Goethe ali kdo nekoč rekel je tu brez pomena! Saj ti naše Vere niso poznali!

On: Gospod natak, še en vrček piva prosim.

Ona: To je nemara tudi krivo, to popivanje! To človeka samo razburja!

On: Pri tej vročini hladen požirek...

Ona: No, tako vroče pa vendar ni, da bi moral venomer piti!

Tu sem pretrgal pogovor: Gospod Kovačič, prejte hoteli navesti neke Goethejeve besede!

Ona: Vidite, moj mož že nič več ne ve, da vam je hotel to povedati!

On: Nekoč sem nekje bral: Večkrat je opaziti, kakor da se je dekle v prvih letih vrglo po očetu, toda okoli trinajstega, štirinajstega leta nastopi nenadoma materina dediščina.

Ona meni: Vidite? Ste čuli to neumnost? Naj rečem jaz, kar hočem, že me mož jezi z nasprotnim! In če sam ne najde, kar mi ni prav, pa po knjigah pobira take neumne modrosti.

Ta poskušnja mi je zadostovala. Meni je bilo, kakor da sem imel četrť ure šolo, tako znan se mi je zdel ta zbadljivi način, to ugovarjanje za vsako ceno.

Kaj naj bi bil rekel na to? Dejal sem:

»Na vsak način je dediščina pri vzgoji jako važna činiteljica. Toda prav v tem, da ume neprijetno dediščino preiščljeno poplemeniti, prav v tem obstoji velika umetnost vzgojitelja. Za starše je seveda neka druga težava: Zanje, kakor za vsakega človeka, je težko, svoje lastnosti spoznati; največkrat sploh ne čutijo, kakšno nevarno dediščino dajejo svojim otrokom na pot.«

Kaj sem hotel s tem reči, so starši kaj naglo razumeli po nekem meni nad vse dobrodošlem dogodku, ki je se je pripetil neposredno po tem razmotrivanju.

Pridružila se nam je bila Vera.

Rekel sem: »Ali ni imenitno, Vera, da imamo danes tako lepo vreme, kaj?«

Dekle mi odgovori na svoj jezickavi način:

»No, hvala lepa za tako vročino!«

Mati je bila radi takega odgovora silno nejevoljna in bi bila, da ni posegel oče vmes, dekletu vpricho vse javnosti priložila zaušnico. Rekla je: »Jaz ti pokažem svojemu učitelju tako odgovarjati!«

Ko je dekle odšlo, sem rekel:

»Vidite, gospa Kovačičeva, ta zaušnica bi bila popolnoma izgrešena! Pred desetimi minutami je vaš ljubeznivi sprog ugotovil, da je danes lepo vreme, in tedaj ste mu vi ugovarjali dobesedno, res prav dobesedno: No, hvala lepa za tako vročino! Ali ne vidite, da se vaša bitnost oglašča v dekletu? Pri našem pogovoru gre le za majhne, smešne malenkosti, toda prav tako bi bilo, če bi govorili o važnejših stvareh. Namesto, da ste hoteli kaznovati dekleta z zaušnico...«

»...bi rajši sebi dala eno po kljunčku!« je dopolnil gospod Kovačič.

Pogledala je naglo moža, toda molčala.

Tudi meni se je zdelo najbolje molčati, kajti kakor sem rad učitelj, tako nerad sem šomašter. Toda gospa Kovačičeva je dobro čutila, kaj bi jo sedaj na štiri oči vprašal. Vprašal bi jo bil:

»Ali razumete sedaj, kaj se pravi: najtežje za starše je spoznati same sebe? Tu ste se lahko na zajemljiv primer sami sebe spoznali in se v zrcalu ogledali. Vaše lastno ugovarjanje pred nekoliko trenutki se vam je zdelo docela v redu; ko pa je prišel odmev iz ust vašega otroka, vam ni bil všeč. Prosim vas: Kadar vaša Vera spet pokaže nasprotnost, mislite vedno na ta prelepi dan, ki je bil vam prevroč, ki je bil vašemu dekletu prevroč, in ki je postal slednjič prav mučno soparen...«

P. G. Münch.

Iz nemščine preložil Vdovič B.

K D O R I M A V R T

Za vrtnarja, pa tudi za pravega ljubitelja vrta je april najtežavnejši mesec v letu, zlasti če zime noče biti konec, n. pr. letos. Vsak mesec ima svoja opravila. Če jih zamudimo, jih moramo opraviti pač pozneje. Tako se nagradi na malo lepih dni vse, kar bi se sicer lahko opravilo lagodno, ako bi bilo vreme. Pa kaj bi tarnali! Nekoliko hitreje se bo treba zasukati, pa se bo vse storilo. Ni letos prvič tako, pa smo vendar vse opravili, včasih še bolje nego s prav ranimi setvami. Neko leto sem sejal grah zadnjega februarja in zadnjega marca. Končno pa ni bilo med njima nobene razlike. Oba sta ob istem času vzcvela in ob istem času donesla. Kar zamudimo s časom, se poravnava z ugodnejšimi prirodnimi prilikami. Pozne setve navadno dohite ali celó prebite rane posevke. Toda zadnji teden marca ali vsaj prve dni aprila je pa vendarle zadnji čas, da posejemo t o p l o g r e d o, kjer gojimo sadike, in da tudi na planem spravimo v zemljo zlasti seme od korenaste zelenjadi, čebule, solate, graha, špinače in nekatere cvetice, kakor resedo, dišečo grašico, ostrožnik, vrtni mak, kapucinke in druge.

Največ opravka imamo z rastlinami, ki jih sejemo v sejalnice, da vzgojimo sadike. Nekatere moramo celó večkrat presaditi, preden so toliko razvite, da jih moremo prenesti na vrtno gredico na njihovo stalno mesto. Vrtnarji pravijo takemu presajanju p i k i r a n j e. Pikirati moramo zlasti sadike od p a r a d i ž n i k o v, k a r f i j o l e, z e l e n e, pa tudi od večine cvetic. Setve so navadno pregoste in rastline se radi pomankanja prostora ne morejo razviti v krepke, zastavne sadike. Če jih pa razzadimo, ko so še prav majhne, nekoliko vsaksebi, se kaj lepo razrastejo. Zlasti korenine se jim močno razvijejo in razmnože. Zato se jim pozneje, ko jih presajamo na stalno mesto, zemlja ne otrese s korenin in presajanja skoraj nič ne občutijo. Paradižnike pikiramo celó po dvakrat. Presajamo jih na prosto, ko so že 30—40 cm visoki. Še važneje pa je to delo pri cveticah, ko jih vrtnarji pikirajo vedno v večje razdalje, dokler se tako ne razvijejo, da dobé vsaka svojo posodo ali da so godne za na vrt. Pikiranje se najbolje sponese pod steklom v zaprtem, vlažnem zraku in na toplem, torej na topli gredi ali tudi v sobi na oknu.

Do srede aprila naj bi bilo posajeno vse sadno drevje ter obrezani in privezani pritličniki; ko pa se začne odpirati brstje, poškopimo vse drevje z 1½ % bakreno-apneno brozgo. Da se popolnoma ubranimo črvivosti, škropimo potem še dvakrat, in sicer enkrat takoj, ko se cvetje ospé, drugič pa 3—4 tedne pozneje, ko so plodovi za lešnik debeli. Za to dvoje škropljenje vzemimo p a n o s p r a s e n — to je posebno v ta namen prirejeno, jako učinkovito sredstvo, ki se dobi pri Kmetijski družbi.

RABARBARA V PREHRANI

Nekaj živil se pri nas kar ne more udomačiti. Najboljši dokaz za to nam je paradižnik. Pred vojno so ga še v splošnem kaj malo upoštevali, danes pa sega po njem že skoraj vse, staro in mlado, pa najsi pride na mizo siróv ali pa kuhan. Prav tako bo kmalu tudi z r a b a r b a r o. V rani pomladi, ko primanjkuje do-

mačega sadja in se nam vsiljuje na trg samo tujezemsko blago in razni shranki (kone), pa ne vemo, da si lahko iz rabarbare pripravimo prav izvrsten svež kompot. Sicer raste kak grm rabarbare tu in tam po naših vrtovih že desetletja — toda le bolj kot okrasna rastlina, ki jo goje radi lepih listov. Ponekod so se je kot živila oprijeli med vojno, ko je bila trda za vse, kar je bilo užitnega. Drugod pa rabarbare ne upoštevajo tako malo. V Angliji jo uporabljajo že davno, pa ne zgolj za kompot, temveč tudi za oblogo tort, kolačev, za marmelado, za razne nadeve itd.

Da se ta rastlina kot živilo ni uveljavila povsod, kakor bi bilo želeto, je morda nekaj krivo tudi to, da mnogi mislijo obenem, ko slišijo ime rabarbare, na odvajalno sredstvo. Odvajalno pa učinkujejo samo korenine in še te le od nekaterih sort, medtem ko steblo in listi nimajo te lastnosti; posebno ne pri vrtnih, gojenih rastlinah, ki imajo skoraj vse angleška imena: Queen Victoria, Prince Albert itd. Na Angleškem imajo sploh velike nasade teh sort rabarbare v bližini mest, posebno v Yorkshire. Deloma jo pa goje tudi v rastlinjakih. Prav tako razširjena in čislana je v Švici, Nemčiji in Franciji.

Od rastline niso uporabljivi samo listni peclji, ampak tudi listi in cvetni popki, ki nam dajo okusno zelenjad. Vsa vrednost rabarbare torej ni v tem, da nam daje prvi svež kompot, marveč ima še druge dobre lastnosti. Posebno veljavna je radi tega, ker ima mnogo raznih soli, pa tudi dosti vitamina C, ki ga pogrešamo posebno pozimi in v rani pomladi. Najboljši in zato seveda tudi najbolj cenjeni so pri rabarbari njeni mesnati, do 40 cm dolgi listni peclji, iz katerih delajo ponajveč kompot in sokove. Kompot pripravljamo na zelo preprost način: stebela zrežemo na kratke, 3—4 cm dolge koščke (le pri starejših potegnemo z njih kožico, drugače pa zadostuje, če jih skrbno operemo). V vreli vodi jih s sladkorjem 5—10 minut kuhamo, da se zmehčajo. Vode nalijemo malo, in sicer 1—2 dcl na 1 kg rabarbare. Sladkorja pa pridenemo polovico do tretjine teže siróve rabarbare. Nekateri kuhajo kompot napačno, ker rabarbarno najprej poparijo in to vodo odlijejo; ponekod peclje potem še kuhajo v obilni vodi in to vodo zopet odlijejo. Na ta način ostane z rabarbarno šele tretja voda. S prvo in drugo vodo pa se zavrzijo najboljše snovi. Samo zelo trpke, rezke rastline smemo na hitro popariti in vodo zavreči.

Iz rabarbare pa si pripravimo lahko tudi osvežujočo pijačo, in sicer takole: Stebela skuhamo v obilni vodi, ki jo odlijemo v drugo posodo (shranimo). Nato zalijemo stebela z drugo, čisto mlačno vodo, temeljito premešamo in preplaknemo ter dobljeno tekočino vlijemo k prvi. Tako dobimo precej soka, ki mu pridenemo še citronovih kožic, in pijača je gotova. Pijemo jo mrzlo, kakor limonado. Če je prekislá, jo popravimo z majhnim dodatkom sode bikarbone in dobimo s tem še penečo se pijačo. Rabarbarna je zelo osvežujoča pijača; tak sok lahko tudi vkuhamo, da ga imamo v zalogi. Ponekod delajo iz njega tudi dobro vino.

Pa tudi pri kolačih in tortah jo uporabljamo radi za nadev. Siróve koščke rabarbare položimo kakor n. pr. jabolčne krlje po torti ali kolaču; treba jih je le zelo močno posladkati. Če pa so stebela bolj stari-

kava in trda, jih prej malo pokuhajmo, kakor včasih jabolka ali drugo sadje, s katerim oblagamo sladice.

Liste uporabljajo v Perziji kakor zelenjad in ravno tako tudi cvetne brste. Če cvetne brste pripravimo kakor karfijolo, dobimo izvrstno zelenjadno jed.

Morda smatra kdo rabarbarno za škodljivo zaradi jedke kisline, ki jo ima v sebi. Preiskave so dognale, da te snovi ni toliko, da bi mogla škodovati zdravemu človeku. Saj jo ima v sebi tudi druga zelenjad, kakor špinača, kislica itd. Rabarbarna je torej vseskozi priporočljiva. Konserviranje rabarbare nima pravega pomena, ker imamo pozneje, ko je zmanjka, na izbiri itak dovolj sadja in zelenjadi, ki jo nadomeščajo.

Uživamo jo lahko tudi presno, potreseno s sladkorjem. Posebno pa naj bi začeli uporabljati liste in brstje kakor zelenjad. Tu nekaj navodil za koristno uporabo rabarbare:

Krema iz rabarbare.

Sestavine: 1200 g stebel od rabarbare, 300 g sladkorja, malo cimeta, 3 jajca. — Na kratke koščke zrezana stebela skuhamo z 200 g sladkorja v mehko, vzamemo s penavko iz vode in pretlačimo skozi sito. Ostali sladkor in cimet z rumenjaki penasto vmešamo ter pridenemo ohlajeno rabarbarno. Če je krema pregosta, jo razredčimo z vodo od rabarbare. Končno primešamo kremi narahlo sneg iz beljakov ali pa spenjene smetane po okusu.

Rabarbarna s prepečencem in kremo.

Dno steklene skledice obložimo s prepečencem. Po njem vlijemo kompot iz rabarbare z malo sokom, vse skupaj pa pokrijemo z vanilijevo kremo.

Narastek iz rabarbare.

En kilogram stebel od rabarbare zrežemo na kratko, operemo, dušimo v sladkorju, zložimo v skledo za narastke ter okrasimo s španskim vetrom. — Ali: Malo sladkorja, cimet in 3 rumenjake vmešamo, pridenemo mehko skuhamo rabarbarno in sneg iz beljakov. To snov denemo v skledo za narastke in pečemo pri zmerni vročini 15—20 minut v pečici. š.H.

KUHARICA

Juha od telečje glave z žemelnimi cmoki.

Kuhaj v 1½ litru vode 13 dkg telečje glave s koščkom korenja, čebule, petršilja, nekaj zrn zelenega popra in z listom pora. Kuhano glavo zreži na majhne kocke. Deni v kozo 4 dkg sirovega masla ali masti, prideni 4 dkg moke in mešaj, da se blede zarumeni; nato prilij precejeno juho, v kateri si kuhala glavo, osoli in prideni pest posebej kuhanega graha (če imaš konserviranega), karfijolnih cvetk ali ohrovtovega brstja z vodo vred. Prideni tudi korenje, ki se je kuhalo v juhi in si ga zrezala na rezance, pa tudi zrezano meso od glave. Vse skupaj naj prevre. Nato zakuhaj na juho žemeljne cmoke, ki jih kuhaj 8 minut.

Žemelnji cmoki.

Mešaj 2 dkg sirovega masla, primešaj rumenjaki in ko si nekaj minut mešala, prideni v vodi napojeno in ožeto žemljo, žličico drobno zrezanega zelenega

petršilja ter mešaj še nekaj minut. Nato primešaj sneg beljaka in veliko pest krušnih drobtin. Vse narahlo zmešaj in postavi za $\frac{1}{4}$ ure vstran. Napravi iz tega testa za oreh velike cmoke.

V olju pražen krompir.

Kuhaj četrť ure $\frac{1}{2}$ kg opranega krompirja, nato ga olupí in zreži na kocke. Razgrej v kozi 5 žlice olja in prideni žlico zrezane čebule ter zrezan krompir. Nato prilij toliko vode, da je krompir pokrit, ga osoli, prideni strok drobno zrezanega česna in žlico zelenega petršilja. Krompir pokrij in ga počasi duši.

Sírovi cmoki.

Mešaj 10 minut za $\frac{1}{2}$ jajca sirovega masla, rumenjaka in celo jajce. Prideni 2 žemlji, ki si jih zrezala na majhne kocke in razmočila v $\frac{1}{8}$ litra mrzlega mleka, žlico moke, žlico kisle smetane, 10 dkg pšeničnega zdroba in 20—25 dkg domačega sira (mohanta). Ko si vse narahlo premešala, napravi iz tega mešanja šest cmokov, ki jih na rahlo in počasi kuhaj v zavreli slani vodi 20 minut. Kuhane naloži na krožnik, vsakega prereži čez polovico in zabeli z maslom, ki si v njem zarumenila žlico krušnih drobtin. Postavi cmoke kot samostojno jed s kuhanimi češpljami ali jabolkami na mizo.

Oevrte krušne kocke s špinačo.

Razreži dan staro žemljo ali toliko kruha na velike kocke, ki jih stresi v skledo ter polij s 4—6 žlicami mleka. V posebni posodi razmotaj 2 jajci, prideni kruh ter vse skupaj dobro premešaj. V kozi pa razgrej za dva prsta visoko masti ali masla in ko je mast vroča, stresi vanjo jajčni kruh ter z vilicami dobro premešaj, da se enakomerno zarumeni. Zarumeneli kruh stresi na krožnik ter ga postavi s špinačo na mizo. Jed je posebno pripravna za večerjo.

Dober ceneni šarkelj.

Deni v skledico 5 žlic mlačnega mleka, žličico sladkorne sipe in $1\frac{1}{2}$ dkg drožja; vse to zmešaj in postavi vstran, da vzide. Nato vlij v večjo skledo $\frac{1}{4}$ litra toplega mleka, prideni 9 dkg sladkorja, 8 dkg sirovega masla, nekoliko soli in $\frac{1}{2}$ kg moke; to dobro premešaj, prideni vzišli kvas, rumenjaka in še celo jajce. Vse dobro zmešaj in stepaj $\frac{1}{4}$ ure. Nato prideni $\frac{1}{2}$ žličice drobno zrezane limonove lupine in pest opranih rozin. Stepeno testo pokrij in postavi za $\frac{1}{4}$ ure, da nekoliko vzide. Nekoliko vzhajano še enkrat dobro vtepi in ga stresi v dobro pomazan model, pa samo do polovice (ker se zelo naraste). Nato postavi šarkelj pokrit na gorko, da še enkrat vzide. Vzišlega pomaži in peci uro v srednje vroči pečici.

Nadevana jajca.

Dve kuhani jajci, ki si jih izdolbla, prereži podolgem in nadevaj s tole omako: mešaj izdolbena rumenjaka, 1 osnaženo in dobro seseklano sardelo, 1 kumarico, žlico drobno zrezanega prekajenega in kuhanega svinjskega mesa, 1 siróv rumenjaka, ščep popra, nekoliko soli, žličico gorčice, olje in kis po okusu. Nadevano jajce naloži na krožnik in postavi kot samostojno jed ali z mrzlo pečenko na mizo.

Zdrobov močnik za otroke.

Zavri $\frac{1}{4}$ l mleka, prideni nekaj zrn soli in polno žlico zdroba, ki ga prej zmešaj z dvema žlicama mrzlega mleka. Vse dobro premešaj in pusti vreti počasi četrť ure.

Mlečni močnik za otroke.

Kavno žličko moke, pol žličke sladkorja in nekoliko zrn soli razmotaj v $\frac{1}{4}$ l mleka (mrzlega), da je gladko. Postavi na ognjišče in še mešaj, da zavre, pusti vreti minuto.

Pomarančen liker.

Deni v kozarec (kakor ga rabiš za mezgo) $\frac{1}{4}$ litra dobrega špirita, olupke 2 pomaranč, $\frac{1}{4}$ litra vode in $\frac{1}{4}$ kg sladkorja (sipe). Kozarec zaveži in ga postavi za 3—4 tedne na sončen prostor, med tem časom snov večkrat premešaj, da se sladkor raztopi. Po treh tednih liker precedi in shrani.

MILIDIKI ZA KRATKE ČAS

O S A T

15. Maledictus homo, qui confidit in homine!

I v moji glavi zasijal je dan,
moj Heraklit, moj mračni Efežan!
Spoznal sem zaupljivost zmotno,
ker vse prevrača se v nasprotno.
Sedaj življenja tok je tak:
prijatelj danes, jutri vrag!

16. Bergle skromnosti.

Ni varen, komur hrbtenica
v napuhnjeni nezlomnosti
samo po dveh nogáh stopica.
Po štirih varneje se roma.
Zato brez bergel skromnosti
nikoli ne korači z doma!

17. Nedotekljiva skrivnost.

Osebnosti ne tekni se nikdar,
šaljivo ne in ne žaljivo!
Spoštuj osebnost kot najdražjo stvar
in kot — skrivnost nedotekljivo.

Miha Gorjanc.

Opomba: Maledictus homo je izrek svetega pisma: preklet človek, ki zaupa človeku! — Heraklit (535—475 pr. Kr.), grški filozof iz Efeza, je učil: 1. da je ogenj tista praprčina, iz katere nastajajo vse stvari; 2. da vse teče, da se vse neprestano giblje in spreminja; 3. da je boj oče vseh stvari; 4. da sestoji vsaka stvar iz protislovij (coincidentia oppositorum = sobitnost protislovij) in da se vrši razvoj po protislovju bitja in nebitja. Ritem protislovnega razvoja je posnel nemški filozof Hegel (1770—1831) v svojem »dialektičnem troritmu« (teza — antiteza — sinteza).

BRADAVICA IN ŠKRATJE

(Japonska pravljica.)

V neki vasi je živel srčno dober mož, ki si je s trudom služil svoj kruh, a je bil vedno vesel in dobre volje. Na desnem licu je imel veliko, grdo bradavico, toda se ni zmenil dosti zanjo in če so ga ljudje tu pa tam dražili zaradi nje, se je še sam začel smejati z njimi in se ni žalostil.

Njegov sosed pa, ki je imel čudoma enako skazo na levem licu, je bil drugačne narave: bil je prepirljiv in nihče bi se ne smel drzniti, vpričo njega namigniti na grdo bradavico. Zato je imel ta sosed tudi malo prijateljev, dočim so onega prijaznega moža vsi vaščani ljubili.

Neki dan vzame prijazni mož, kakor je že večkrat storil, sekuro in gre v gozd sekati drva, ki jih je hotel prodati. Šel je daleč noter v gozd in ko je prišel na visoko goro Tajko, je začelo silno deževati in vihar je tako tulil, da ni mogel naprej in je pod širokimi vejami debelih dreves iskal zavetja. Ure in ure je upal, da se nevihta poleže in da se bo mogel napotiti domov; toda njegovo upanje je bilo prazno; dež je lil in vihar je tulil kar naprej in tako se je moral odločiti, da ostane v gozdu čez noč; kajti sonce je že zahajalo in krog in krog se je začelo nočiti. Ko se je oziral, da si najde prostorček, ki bi ga vsaj kolikor toliko varoval dežja in viharja, kajti na daleč in na široko ni bilo videti nobene kočice, je zapazil prav v bližini votlo drevo. Urno je šel tja in zlezal v prostorno duplino. Da, zdaj je bil na varnem; tukaj bo prav lahko zdržal. Dobri stari mož se je smehljaj od veselja in zadovoljen, kakor je bil, si je napravil v svojem zavetju udobno, kakor je le mogel.

Že so mu od trudnosti lezle oči skupaj in spanec ga je obšel; kar začuje prav blizu šum korakov in brž se zbudi in zdrami. Previdno pokuka skozi špranjo in zagleda v svoje nemalo začudenje celo trumo posebne vrste škratov, ki so delali nad vse nenavadne skoke in so bili prečudne zunanosti. Mnogi so bili vsi rdeči, drugi zopet črni, obvešeni s čudnimi rdečimi oblekami, nekateri niso imeli ust, drugi zopet samo eno oko. Bilo jih je pač čez sto in stari mož je bil napol mrtev od groze in strahu. Vendar je bil tih kakor miška in je brez sape čakal, kaj se bo zgodilo. Pošastna bitja so imela tudi višjega škrate; tega je ubogi mož videl sedaj prav razločno; ta pošast, ki je imela namesto nosu velik kljun v obrazu, je zbrala množico prav pod drevesom, v katerem je starec sedel. Tu je višji škratec sedel, si podvil noge in veled drugim, naj posedejo na obeh straneh v dveh dolgih vrstah. Komaj se je to zgodilo, so začeli škratje pirovati. Pili so vino kakor olikani ljudje in so se tako pravilno gostili, da se je prisluškovavec nemalo čudil. Toda ko je čaša z vinom prišla vedno zopet naokrog, je bilo videti, da postaja višji škratec pijan, kar je bilo opaziti na njegovih kretnjah. Starega moža, ki je vse natanko opazoval in ga je polagoma mineval strah, to ni malo zabavalo, toda imelo je priti še lepše.

Po končani pojedini je stopil eden od družbe iz vrste, napravil z vsemi mogočimi svečanostmi višjemu škratu svoje poklone in začel tako smešno in šaljivo plesati, da nikoli takega. In komaj je ta začel, so začeli vsi plesati, prekucevati se in so bili nad vse

smešni. Stari mož, ki ga je to neizmerno zabavalo, se ni mogel več vzdržati: pozabil je popolnoma, da ne spada v trumo in je s prenorimi skoki skočil mednje. Škratje so ga takoj obkolili in planili od vseh strani zraven, toda njega ni to očividno prav nič skrbelo; plesal je naprej in naprej in ko je priplesal v bližino višjega škrate, je izvajal norčavi ples pijanca, h kateremu je začel na glas peti. Ko je družba to videla in slišala, se je smejala, da je odmevalo po gozdu, in višji škratec in njegovi tovariši so dali spoznati, da so vsi vzhiceni. Ko je stari mož svoj ples končal, so rekli: »Kako dolgo imamo že v tem gozdu svoje veselice in še nikoli nismo videli kaj tako šaljivega, kakor je bil danes ples tega starca! Priti mora zopet in se udeležiti naših zabav!« »To storim prav rad,« je rekel stari mož vneto, kajti začela ga je vendarle spet obhajati groza, »in prihodnjič hočem vse še bolje narediti; danes ste videli le majhen del mojih umetnosti.« »Ah, čeprav nam danes obeta, da bo spet prišel,« so kričali škratje, »pa za gotovo vemo, da ne bo držal besede.« »Tedad mora kaj zastaviti,« je rekel višji škratec; »brž, vzemite mu tisto lepo bradavico z obraza!« »Ne, bradavice ne,« je vpil stari mož, »vse drugo, samo te ne! Bradavico imam že toliko let, da se ne morem od nje ločiti.« »No, potem jo še celó hočemo obdržati, da bomo gotovi, da se vrneš ponjo,« so rekli škratje, mu segli v obraz in — bradavice ni bilo več. Ko se je danilo, so škratje odšli in stari mož je bil čisto sam. Neverjetno si je otipal obraz — bradavica je prav zares izginila.

Veselo je hitel domov in pripovedoval ženi čudovito dogodbo, in ko so ga ljudje videli, so mu voščili srečo, da mu ni treba grde bradavice nič več nositi.

Toda zavidni sosed zraven se je raztogotil ob tej novici in je bil še enkrat bolj jezen na svojo nakazo. Šel je k srečnemu starcu, ki je izgubil bradavico, in si je dal do pičice natanko povedati, kako se je vse zgodilo; in ko si je bil vse dobroga zapomnil, se je odpravil in šel v gozd. Preden se je zvečerilo, je že našel opisano mesto in se je skrivil v votlo drevo. In prav tako, kakor je pripovedoval stari mož, se je zgodilo tudi sedaj. Škratje so prikoralili, posedli, se gostili in pili, in ko se je začel ples, so vzkliknili: »Kje je norčavi stari mož? Kaj ga še ne bo?« »Tu je,« je rekel tresoč se od strahu zavidni sosed, in ko so škratje od veselja kričali, je začel res tudi plesati, čeprav ni znal nič. In ko je delal svoje nerodne skoke, je rekel višji škratec: »Danes plešeš dosti slabše kakor zadnjič; nehaj, jaz tega ne morem nič več gledati! Dajte mu zastavilo nazaj,« je ukazal škratom, »in naj gre!«

Škratje so mu vrgli bradavico v obraz, natanko na tisto mesto, kjer jo je nosil njegov sosed, in obtičala mu je trdno na desnem licu. Sedaj je imel dve veliki bradavici, in ko se je ves potrj vrnil v vas, je moral prenašati povrhu še zasmeh ljudi in želel je od srca, da ne bi bil nikdar romal k škratom v gozd. Da, da, to bi bil pač lahko opustil, zavidnež!

*

Na večno bolan.

»Jaz prav res ne vem, kaj naj počnem z možem. Kadar mu ni dobro, se opije, a kadar se opije, mu spet ni dobro!«

UGANKE

Ureja Josip Novak.

Spremenitev.

(France, Središče.)

Rod, uhan, roka, vaza, žoga, rama, plastika, bič, repa, Ida. — Zamenjaj prve črke teh besed z novimi. Kaj povedó nove začetnice?

Vstajenja dan.

(Al. Š., Ljubljana.)

14 kvadratov s 4 polji ob krogih napolni s 14 besedami po 4 črke. Nato vzemi iz vsake besede določeno črko ter jo deni v krog, kjer dobiš rešitev. Besede pomenijo: 1. zdravnik, 2. plin, 3. posest, 4. ribje jajce, 5. noga, 6. del pluga, 7. del noge, 8. zelenica, 9. kravje ime, 10. up, 11. soba, 12. del telesa, 13. član izumrlega naroda, 14. temperament.

Črkovnica »Ujec«.

(Vladimir, Dol.)

Zitžk lilžz dž tifdmč hžbi zžlžn lnkčuzp.

Dopisnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

E. Oven!

Velik osel, prazen nič.

E. K.

Prejel sem dopisnico gornje vsebine ter jo pošiljam ugankarjem Mladike, da jo razrešijo.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v marčni številki.

Pravokotnik. 1. podlež, 2. pomlad, 3. benluk, 4. krohot, 5. protin, 6. pratež, 7. ananas, 8. ishias, 9. Amonit, 10. aparat, 11. Groote, 12. otroče, 13. Arijci. — Dobrota sirota. — Lakota nima oči.

Magični lik.

V
o k i s
k o p a
V i p a v a
S a v a
a

Besedna uganka. Nikodem, Emavs, Ezav, Rahela, Tobija, Rebeka, Krstnik, Estera, Ninive, Timotej. — Ni vse zlato, kar se sveti.

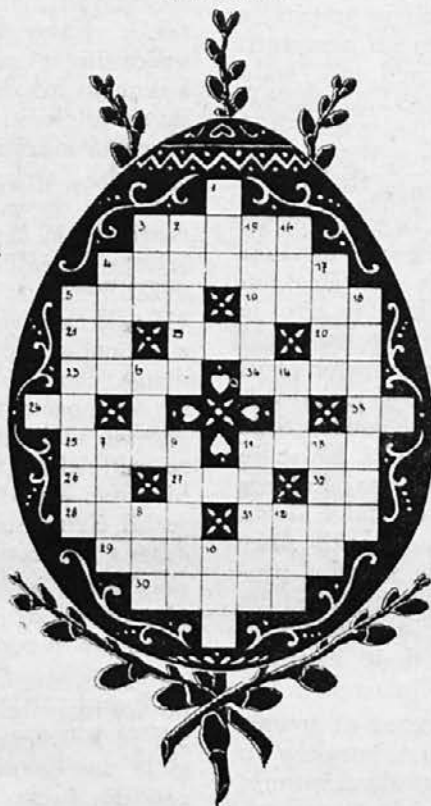
Besednica.

(Al. Š., Ljubljana.)

čelo, grlo, oko, teme, uhelj, vrat. I. 32, 17; II. 11, 38; III. 19, 212; IV. 23, 46; V. 54, 311; VI. 45, 110.

Pisanka.

(J. A., Celje.)

Navpično: 1. medmet, 2. brezplačno delo, 3. rudnina, 4. konjska pasma, 5. kraj na Gorenjskem, 6. začimba, 7. nebesno telo, 8. moško ime, 9. mož, ki pripravlja jedi, 10. rastlina, 11. prostor na kolodvoru, 12. oče, 13. blago, 14. zaznamek stvari, 15. od vetra znesen sneg, 16. žensko ime, 17. pokra-

jina na Nizozemskem, 18. velikonočni spev. — Vodoravno: 3. pešpot, 4. vas na Gorenjskem, 5. mera za papir, 11. država v Južni Ameriki, 19. mati, 20. ime soglasnika, 21. osebni zaimek, 22. vprašaj, 23. vzor, 24. pijača, 25. sibirski pokrajina, 26. predlog, 27. časovni prislov, 28. jed, 29. posledica slabega dejanja, 30. življenska potreba, 31. poslužno delo, 32. vzklík, 33. zlog, ki se ga rabi pri petju, 34. moško ime.

Kraljeva pot.

(Dolores, Prosenjakovci.)

R	v	o	e	z	e	d	d
o	a	j	r	s	o	r	a
h	g	t	i	t	e	v	s
d	e	ž	o	b	r	a	n
l	o	l	a	d	a	e	m

Vremenska uganka za april.

(M-b, Ljubljana.)

Bar, be, bri, bur, ca, da, do, dur, ja, ja, jak, kam, kot, lin, min, nec, než, ni, nik, nik, nja, nje, o, o, o, o, pe, pi, po, pro, re, si, sku, sve, ta, ta, te, tri, vi, za. Iz teh zlogov sestavi besede nastopnega pomena: maščevanje, domača ptica, orodje, veter, alkoholik, konec njive, mlečni izdelek, gozdna rastlina, ptica, umetnik, sluga, moško ime, mesto v dravski banovini, grd človek, geom. lik. Iz dobljenih besed vzemi po dve zaporedni črki, pa dobiš vremenski pregovor.

Istopisnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče.)

Ko odbije zvečer ura —, — rad, da si odpočijem.

Posetnica.

(Dolores, Prosenjakovci.)

Graf G. Seledi

Trata

Kaj je ta ruski emigrant sedaj?

Posetnica. Kovač raznovrstnega orodja.

Potni prt. Ključ je beseda »Krist«, ki je razdeljena po peterih vrstah v začetku! Po tem redu jemlji črke iz vsake vrste po eno: Dva črna curka lila sta se čez oči njegove. Ž.

Vremenska uganka za marec. Začni v desnem kotu spodaj ter čitaj v zadnji vrsti nazaj, potem navzgor, v prvi vrsti na desno, navzdol itd., pa dobiš: Sušca sneg smodi, travnov pa gnoji.

Mlinsko kolo. Najprej vzemimo črke, ki so zvezane z obroči, in sicer najprej tiste, ki imajo srednji člen bel,

nato črne; končno po istem redu še črke, ki niso zvezane:

Če ne vrté se ponoči kolesa, zatisniti mlinar ne more očesa.

F.L.(cvstik).

Kvadrati. Kotel, požar, Kopitar, kamen, ribič, konak, oliva, Amerika, trava, Azija, korak, lipan, Peter, rogač, Komenda, Ribnica, komet, kreša, opica, Atila.

Zlogovnica. Gospodar, saltomortale, kristali, raznoličnost, Capablanca. — Glina, Sotla, Drina.

Podobnica. Petkrat meri, enkrat reži!

L I S T N I C A U R E D N I Š T V A

Ivan Vazov: »Slepec Joco«. Škoda, da je ta črtica že izšla v prevodu. Prevedel jo je Al. Benkovič v 25. zvezku Cirilove knjižnice (stran 87-96). Ker nimam originala pri roki, ne morem ugotoviti, ali si jo prevedel bolje ti ali Benkovič. Bere se tvoja veliko lepše, bolj kratko in gladko. Brez nerodnih konstrukcij sicer nisi, a v splošnem si prav dober. Nisi mogoče kar Benkoviča vzel in popravil? Vidi se sicer ne, a vendar. Pošlji še, če dobiš kaj primerne in močnega. »Slepeca« seveda ne morem porabiti, ker bi ne bil novost.

Sonja: Na četrtinko pole ste napisali pismo in črtico. Kje morem za božjo voljo izreči kakšno sodbo! Iz petih besed vam ne morem prorokovati bodoče pisateljske slave. To vendar uvidite sami. Pošljite kaj več!

Tone S., Maribor: Pripovedujete gladko, a kaj, ko samo pripovedujete. Zakaj toliko opisovanja in pripovedovanja, a nič dejanja? Ozrite se po sodobnih pisateljih, kako jim vsaka oseba živi, po svojem dejanju živo podaja sliko svoje okolice in sebe. Pustite kulise in podajte nam življenje! Umejte me prav in poskusite znova.

Milan J.: »Izpoved«. Težko je povedati resnico, a mogoče je vendarle najboljše tako: ne vem, če bo kaj z vami.

Mogoče boste zrasli, a tu ne morem jaz nič pomagati. Rastite sami in potem bomo videli.

Marija Sanda: Saj so lepa mesta v vaši črtici in zelo gladko pripovedujete. A če le prevečkrat ponavljate, potem postanete seveda dolgočasni. Že v zadnji številki sem vam pisal, da ste preobširni. Tudi zdaj ste še. Tisti skrivnostni umor žene je premalo motiviran. In kar je glavno: vaš cvetlični slog! To je vse preveč leporečja, sladkosti, barv in lirizma, da bi ogrelo. Boljši ste pa v tej novi črtici kot v prejšnji. Pišite bolj moško! Vedite, da je težka in dolga pot do uspeha. Napredujte!

RESILCEM UGANK V MARČNI ŠTEVILKI

Ker je izšla ta številka že pred velikonočnimi prazniki, bomo priobčili imena reševalcev in imena izžrebanih v prihodnji številki. Četrta številka Mladike je bila dotiskana že 18. marca.

R A Z P I S N A G R A D

Tudi za to številko razpisujemo nagrade prav tako, kakor so bile razpisane v januarski številki.

Novo!

GORNJE MESTO

Povest iz zagrebškega življenja. Spisal Bogomir Magajna. Živa slika sodobnega Zagreba. Tragedija slovenskih deklet, ki iščejo kruha v tujini. »Tri duše sem iztrgal iz svoje in jih oblikoval v besedo. Danico, sestro iz Primorja, Jelko, sestro vseh tistih naših ubogih, ki so raztreseni po vsem svetu, in Marijo.« Tako piše avtor sam na koncu povesti. — 270 strani obsegajoča knjiga v lepi opremi, vezana v platno stane Din 39.— (52.—), broširana Din 27.— (36.—).

Sezona za rože je tu — ne pozabite se preskrbeti s prekornimi navodili, ki jih najdete v knjižici:

NAŠE PRIJATELJICE.

Spisal C. Jeglič. Obširna knjiga je bogato ilustrirana. Vez. Din 33.— (44.—), broš. Din 27.— (36.—).

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM

Spisal ing. agr. Ciril Jeglič. Knjižica za vse, ki jim je pri srcu okras njihovega doma. Navodila, kako z uspehom gojimo spenjavke, kaj s pridom pojasnjuje 52 podob. Vezana Din 30.— (40.—), broširana Din 21.— (28.—).

Milica Grafenauerjeva:

IZ DUHOVNEGA ŽIVLJENJA DRUŽINE

Ta prekornostna knjižica (42. zvezek Mohorjeve knjižnice), ki je pravkar izšla, podaja zanimive razprave o zakonu, vzgoji, čistosti in rasti v duhovnost. Broš. Din 18.— (24.—), vez. Din 27.— (36.—).

Novo!

Za naše odre!

Za naše odre!

Ali ste že uprizorili Jalenovo igro

— BRATJE —

Učinkovita drama, živa, trpka, klic k grudi in v borbo z licemerstvom! Vezana Din 21.— (28.—), broširana Din 15.— (20.—).

Ali:

RDEČA SUKNJA

Francoski spisal Brieux, prevlel Jakob Šolar. Ni mlada, pa je kakor od danes. Je francoska, pa občeloška in bo na naših odrih, kar preprostih, vlekla, pretresla in čistila duše. Vezana Din 24.— (32.—), broširana Din 15.— (20.—).

Ali:

UČITELJICA

D. Niccodemi, prevlel I. Gruden. Mnogo humorja je v njej, pa še več bridke resnice in veliko ljubezni matere do svojega otroka. Vezana Din 12.— (16.—), broširana Din 6.— (8.—).

SLOVENSKA UMETNOST

Spisal Viktor Steska. Broš. Din 30.— (40.—), vez. Din 39.— (52.—). To je delo 30 let! Vse po Sloveniji raztresene slike naših umetnikov so zbrane in opisane. Edina knjiga te vrste! Vsaka šolska in vsaka farna knjižnica bi jo morala imeti. Naročite!

Kdor želi katero teh knjig, naj sporoči ime knjige in svoj točni naslov po dopisnici. To naj naslovi na: Mohorjeva družba v Celju.

Družbeni udje dobivajo knjige po znižanih cenah, neudje po navadnih (v oklepajih navedenih).

SUBSKRIPCIJA NA AVGUŠTINOVE IZPOVEDI!

Vekovita knjiga »Izpovedi« se tiska. Izredno razkošna izdaja. S črnim in rdečim tiskom. Vzoren prevod A. Sovrefov. Uvod J. Šolarjev. V platno vezana v subskripciji za člane in nečlane Mohorjeve le 75 Din! Ne zamudite! Preostali izvodi bodo mnogo dražji. Naročite jo pri poverjeniku ali pa po dopisnici:

D R U Ž B A S V. M O H O R J A V C E L J U, P R E Š E R N O V A U L I C A 1 7

DR. FRANC DETELA

V S E B I N A
LEPA IDEJA V
NEUMNI ODEJI
MALO ŽIVLENJE
KISLO GROZDJE
VELIKI GROF

Fran Detela.

ZBRANI SPISI

*
**Ne zamudite roka
subskripcije
(naročila)!
Traja do
15. aprila.
Za naročilo
porabite
marčni
Mladiki
priložene
naročilnice!
Za
plačevanje
bo knjigi
priložena
položnica.**

*
**Subskripcijska
cena
Din 75'—,
Kesnejša
cena
Din 100'—.
Kdor
pošlje
denar
naprej,
bo
dobil
knjigo
brez
zaračunane
poštne.**

*
Prvi zvezek Detelovih zbranih spisov je dotiskan. Obsega nad 500 strani. Uredil ga je profesor Jakob Šolar. Družba sv. Mohorja v Celju, lastnica vseh Detelovih del, vabi prosvetna društva, knjižnice in zasebnike za subskripcijo (naročbo) na klasika Detelo. Kdor do 15. aprila 1932 naroči Detelo, bo dobil obsežni prvi zvezek, vezan v platno, za Din 75'—. Po 15. aprilu 1932 znižane cene ne bo več. Pri založnici (Mohorjevi družbi v Celju) in po vseh knjigarnah ga bo dobiti za ceno Din 100'—.